MERIDIANE

Lei 3,50

HEINRICH BÖLL * UNDE AI FOST, ADAME?

HEINRICH BÖLL

UNDE AI FOST, ADAME?

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Meridiane

HEINRICH BÖLL

UNDE AI FOST, ADAME?

În romînește de
NADIA ȘERBAN

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

Heinrich Böll

WO WARST DU, ADAM?

Rütten & Loening
Berlin

CUVINT ÎNAINTE

Sînt numai zece ani de cînd numele lui Heinrich Böll a apărut pentru prima oară în Germania apuseană, iar astăzi el este unul din scriitorii citiţi şi apreciaţi în întreaga Europă. Născut în 1917 la Köln, fiul sculptorului Viktor Böll, face primele încercări literare în timpul studenţiei, lucrînd în acelaşi timp ca practicant într-o librărie. În vara anului 1939 este chemat la o concentrare... „concentrare de cîteva săptămîni — după cum scrie el însuşi — care a durat pînă la sfîrşitul războiului, în 1945, şi care n-a făcut decît să-mi adîncească aversiunea pentru război, insuflată încă de părinţi..."

După întoarcerea de pe front, se înscrie la Universitate, lucrează în atelierul de tîmplărie al fratelui său, ca să-şi cîştige existenţa, şi-şi reia încercările literare. Între anii 1947 şi 1949, colaborează la diferite ziare şi reviste literare, scriind şi cîteva scenarii radiofonice. În

1949, îi apare prima carte : Trenul a sosit la timp, *în 1950, alta :* Călătorule, dacă treci pe la Spa, *iar în 1951, romanul de război* Unde ai fost, Adame ?

Dacă primele opere ale lui Böll sînt mai puţin cunoscute în străinătate, Unde ai fost, Adame ? *stîrneşte nu numai interesul cercurilor literare germane, ci şi pe cel al păturilor largi de cititori din alte ţări. Cartea nu este propriu-zis un roman. De dimensiunea unei nuvele, se împarte în nouă capitole care — deşi au o perfectă continuitate — pot constitui fiecare cîte o povestire în sine. La prima vedere, s-ar putea crede că e vorba de un reportaj de război. Dar spre deosebire de o întreagă serie de cărţi de război, care abundă tocmai în Germania vestică unde scriitorii sînt mereu în căutarea unei justificări a evenimentelor dintre anii 1939 şi 1945, încercînd să arunce răspunderea asupra unei nebuloase „conduceri", cartea lui Böll are o atitudine net antihitleristă. Autorul foloseşte aci altă armă decît cele obişnuite, şi anume ridiculizarea, dezvăluind în fiecare capitol nonsensul acestui război injust, pornit de hitlerişti.*

Nu se petrec evenimente importante în acest roman : rămăşiţele unei unităţi militare germane se retrag în ultimele luni de război, prin Romînia şi Ungaria, gonite din urmă de către victorioasa armată sovietică. Autorul urmăreşte fragmentar descompunerea acestei unităţi, şi descompunerea sufletească a cîtorva dintre indivizii care o alcătuiesc, sfîrşitul tragic şi inutil al fiecăruia în parte. Leitmotivul cărţii este absurdul, paradoxul situaţiilor, monstruoasa zădărnicie a războiului de cotropire. Nu se moare eroic, ci stupid şi lipsit de orice înţeles.

Böll nu se mulţumeşte cu un realism de suprafaţă, cu o simplă fotografiere a evenimentelor, şi nici nu încearcă să ni le explice sau justifice. Este poate primul scriitor vest-german care adînceşte problemele sufleteşti ridicate de război, lăsîndu-le să se concretizeze singure, tocmai prin sobrietatea voită a descrierilor şi a înfăţişării personagiilor. Sobrietatea este de altminteri principala caracteristică a autorului : nici un erou nu ne este „zugrăvit", nici unul nu vorbeşte mult. Faptele lor însă, şi puţinele cuvinte pe care le rostesc, reuşesc să ne contureze caracterul lor cu preciziunea unui diagnostic medical. Fără a fi o singură clipă melodramatic sau în căutare de efecte tari, Böll realizează momente de intens dramatism, de puternică zguduire a conştiinţei.

Dar ceea ce constituie într-adevăr originalitatea scriitorului, noutatea lui în cadrul literaturii germane, este stilul. Spre deosebire de confraţii lor francezi, anglo-saxoni, italieni, majoritatea scriitorilor moderni germani păstraseră stilul tipic epocii dinainte de război : fraza greoaie şi adeseori încîlcită, care pe de o parte nu era adecvată gîndirii moderne, iar pe de alta, o făcea greu accesibilă cititorilor de alte limbi. Influenţat desigur şi de literatura contemporană a altor ţări, de scrisul lui Sartre, Faulkner şi mai ales Hemingway, Böll reînnoieşte complect fraza germană, înlocuind-o cu una dinamică, concisă şi cursivă. Povestitor prin excelenţă, Böll este în acelaşi timp poet, de la primul şi pînă la ultimul cuvînt. Proza lui lucidă, ironică şi duioasă totodată, este saturată de imagini, de culori, de suflul puternic al vieţii interioare. Scenele se succed rapid, cu claritatea şi plasticitatea unor secvenţe cinematografice, grupate în jurul

unui fir conducător, sau chiar al unui singur cuvînt, dominant în pasagiul respectiv. Simplicitatea — artistic folosită de autor — repetiţia, tonul pe alocuri aprcape naiv duc adeseori la efecte de un realism uimitor.

In 1953, cu prilejul apariţiei romanului Şi nici o vorbă n-a rostit, *i se decernează premiul Uniunii Scriitorilor. In 1954, apare romanul* Casa fără stăpîn, *care ridică problema moştenirii lăsate de război, a orfanilor, a văduvelor, a celor dezrădăcinaţi şi incapabili să se readapteze. Cu această carte, Böll dovedeşte încă o dată că face parte dintre puţinii scriitori tineri germani, capabili să interpreteze consecinţele războiului şi efectul lor asupra oamenilor. El nu-şi risipeşte talentul în speculaţiuni abstracte, în sterpe căutări existenţialiste, ca atîţi alţi scriitori occidentali din generaţia lui, ci dă viaţă cotidianului, simte şi suferă alături de oamenii pe care îi creionează cu înţelegere şi unecri cu binevoitoare ironie. In 1955, Böll publică romanul* Pîinea anilor dintîi, *şi un volum de nuvele, urmate în 1956 de o altă nuvelă şi de o culegere de povestiri umoristice. In anul 1957, a apărut ultima lui carte, intitulată* Jurnal irlandez.

Concepţiile lui antimilitariste, spiritul de dreptate şi profunda lui umanitate îl situează pe Böll în rîndul scriitorilor care luptă — fie chiar în mod indirect — pentru promovarea ideii de înţelegere între popoare.

Un critic german, întrebat fiind care este, după părerea lui, contribuţia adusă de Germania vestică la literatura mondială de după război, a răspuns: Heinrich Böll.

NADIA ŞERBAN

O catastrofă mondială poate aduce multe foloase. Bunăoară şi acela de a găsi un alibi faţă de Dumnezeu.

— Unde ai fost, Adame?

— Am fost în război.

THEODOR HACKER: *Tag — und Nachtbücher, 31 martie 1940.*

Pe vremuri am trăit aventuri: înfiinţarea de linii poştale, cucerirea Saharei, America de Sud — dar războiul nu este o aventură adevărată, ci doar un surogat de aventură.

Războiul este o boală. Ca tifosul.

ANTOINE DE SAINT-EXUPERY: *Zborul spre Arras.*

I

Intîi trecu pe lîngă ei o faţă mare şi galbenă, tragică. Era generalul. Generalul părea obosit. Işi purta grăbit capul cu cearcăne vinete, cu ochii galbeni de malarie şi cu buzele subţiri şi moi ale unui om urmărit de ghinion, prin faţa celor o mie de oameni. Porni din colţul drept al careului prăfuit, îl privi pe fiecare trist în ochi, şi făcu întoarcerile moale, nemilităros şi fără avînt. Văzură cu toţii : avea destule decoraţii pe piept, sclipea de atîta aur şi argint, dar gîtul îi era gol, fără nici o decoraţie. Şi deşi ştiau că nu reprezintă mare lucru o cruce la gîtul unui general, îi stingherea totuşi faptul că nu avea nici măcar asta. Gîtul acesta de general, slab şi galben, neîmpodobit, te făcea să te gîndeşti la bătălii pierdute, retrageri neizbutite, la observaţii, observaţii din acelea penibile, tăioase, cum

obişnuiesc să-şi facă între ei, ofiţerii superiori, la conversaţii telefonice sarcastice, la şefi de stat-major permutaţi şi la un bărbat bătrîn şi obosit, care părea deznădăjduit cînd îşi scotea seara tunica, şi, cu picioarele lui subţiri şi trupul secat de malarie, se aşeza pe marginea patului ca să-şi bea rachiul. Toţi cei trei sute treizeci şi trei ori trei oameni pe care îi privea în ochi simţeau ceva ciudat: tristeţe, milă, teamă şi o furie ascunsă. Furie împotriva acestui război care dura prea mult, mult prea mult pentru ca gîtul unui general să mai poată fi lipsit de cuvenita-i podoabă.

Generalul ţinea mîna la chipiul ponosit — mîna, cel puţin o ţinea drept — şi, cînd ajunse la colţul stîng al careului, făcu o întoarcere ceva mai bruscă, se îndreptă spre centrul flancului deschis, se opri, iar roiul de ofiţeri se grupă în jurul lui, degajat şi totuşi conform planului. Era penibil să-l vezi acolo, fără decoraţii la gît, în timp ce altora, inferiori în grad, le luceau crucile la soare.

Întîi păru că vrea să spună ceva, dar nu făcu decît să ducă pe neaşteptate mîna la chipiu şi să se răsucească atît de brusc pe călcîie, încît grupul de ofiţeri se împrăştie speriat, pentru a-i face loc. Văzură cu toţii cum omuleţul acela mic şi firav se urcă în maşină, ofiţerii mai salutară o dată şi apoi un nor alb de praf se ridică arătînd că generalul se îndreaptă spre apus, întracolo unde soarele asfinţise aproape, nu prea de-

parte de acoperişurile albe şi drepte, acolo unde nu mai era linia frontului.

Apoi, o sută şi unsprezece ori trei oameni mărşăluiră spre altă parte a oraşului, spre miazăzi, trecînd pe lîngă cafenele de o eleganţă murdară, pe lîngă cinematografe şi biserici, prin cartiere sărace unde găinile şi cîinii leneveau în faţa porţilor, unde femei murdare şi frumoase, cu sînii albi, stăteau la ferestre, iar din cîrciumi murdare răzbătea cîntecul monoton şi ciudat de aţîţător al beţivilor. Treceau scrîşnind tramvaie, cu o repeziciune acrobatică — şi apoi ajunseră într-un cartier în care era linişte. Vile înconjurate de grădini verzi, maşini militare în faţa unor portaluri de piatră; şi ei intrară printr-unul din aceste portaluri, ajunseră într-un parc foarte îngrijit şi se aşezară din nou în careu, într-un careu mai mic, de o sută şi unsprezece ori trei oameni.

Bagajele fură adunate în fund, făcute stivă, puştile aşezate în piramidă, iar cînd luară din nou repaus, obosiţi şi flămînzi, însetaţi, furioşi şi plictisiţi de acest război blestemat, cînd se opriră din nou, trecu pe lîngă ei o faţă îngustă şi rasată. Era colonelul, palid, cu ochii duri, cu buzele strînse şi un nas lung. Li se păru tuturor de la sine înţeles ca gulerul de sub obrazul acesta să fie împodobit cu crucea de cavaler. Dar nici faţa asta nu le plăcea. Colonelul făcea întoarcerile în unghi drept, călca încet şi apăsat, nu scăpa nici o pereche de ochi, iar cînd se în-

toarse în cele din urmă spre flancul deschis, urmat de un grupuleț de ofițeri, știau cu toții că avea să spună ceva și se gîndeau cu toții că le-ar plăcea să bea ceva, să bea, să și mănînce sau să doarmă, sau să fumeze o țigară.

— Camarazi, spuse vocea tare și limpede, vă salut, camarazi. Nu sînt multe de spus, doar un lucru : trebuie să-i gonim pe fricoșii ăștia, să-i gonim înapoi în stepa lor. Ați înțeles ?

Vocea făcu o pauză, și tăcerea din timpul pauzei era penibilă, aproape ca de mormînt și văzură cu toții că soarele se înroșise de-a binelea, un roșu închis, și strălucirea roșie și sîngeroasă părea să se concentreze în crucea de la gîtul colonelului, numai în aceste patru brațe strălucitoare, și abia acum văzură că mai era și împodobită crucea cu frunze de stejar — pe care ei le numeau zarzavat.

Colonelul avea zarzavat la gît.

— V-am întrebat dacă ați înțeles ? țipă vocea, ridicîndu-se pînă ce se dădu peste cap.

— ...țeles ! strigară cîțiva, dar vocile erau răgușite, obosite și indiferente.

— Am întrebat dacă ați înțeles ? țipă din nou vocea și se ridică atît de tare încît părea să se urce în văzduh, repede, prea repede, ca o mierlă căpiată care ar vrea să-și culeagă drept hrană o stea.

— Am înțeles, mai strigară cîțiva, dar nu mulți, și chiar acei care strigau erau obosiți, răgușiți, indiferenți, și nimic în vocea omului

aceluia nu le putea stinge setea, astîmpăra foamea și pofta de o țigară.

Colonelul plesni înfuriat cu cravașa în aer, auziră ceva care suna ca „adunătură de derbedei", apoi plecă cu pași foarte repezi și furioși, urmat de adjutantul lui, un locotenent înalt și tînăr, mult prea înalt și mult prea tînăr pentru ca să nu le fie milă de el.

Soarele încă mai era pe cer, exact deasupra acoperișurilor — un ou de fier încins, care părea să se rostogolească peste acoperișurile albe și drepte. Cerul era ars, cenușiu, aproape alb, și frunzișul sărăcăcios atîrna pleoștit pe copaci, cînd mărșăluiră mai departe, spre răsărit, în sfîrșit, prin periferie, pe lîngă cocioabe, peste un caldarîm din pietre de rîu, prin fața barăcilor unor vînzători de haine vechi, a unui grup cu totul nelalocul lui de blocuri moderne, murdare, pe lîngă maidane cu gunoi, prin grădini în care pepenii zăceau leneși pe pămînt și roșiile durdulii și prăfuite atîrnau pe tulpini mari, mult prea mari, care li se păreau străine, foarte străine, ca și lanurile acelea de porumb cu cocenii groși, din care ciuguleau cîrduri de păsări negre ce zburau alene la apropierea pașilor lor obosiți, un nor de păsări care pluteau șovăind în văzduh, apoi coborau și ciuguleau mai departe.

Acum mai erau doar treizeci și cinci ori trei oameni, un convoi obosit, prăfuit, cu picioarele stîlcite, cu fețele nădușite, cu un locotenent în frunte, căruia dezgustul îi stătea scris pe față.

Din clipa în care preluase comanda, ştiuseră ce fel de om era. Ii privise doar, şi o citiseră în ochii lui, o citiseră — deşi erau obosiţi şi înse- taţi, însetaţi: „O porcărie, spunea privirea lui, totul e o porcărie, dar n-avem ce-i face!" Şi apoi vocea lui spuse cu nepăsare voită, dispre- ţuind toate ordinele uzuale: „Hai!"

Se opriseră acum la o şcoală murdară, aşe- zată printre pomi pe jumătate uscaţi. Băltoace negre şi puturoase, deasupra cărora roiau şi bî- zîiau muştele, păreau să fie acolo de luni de zile, printre bolovani; de la o latrină zmîngălită cu cretă, venea o duhoare infectă, iute şi pătrun- zătoare.

— Pe loc, staţi, spuse locotenentul şi intră în casă. Avea mersul elegant şi în acelaşi timp tîrşit al unui om dezgustat din creştet pînă-n tălpi.

Acum nu mai era nevoie să se aşeze în careu şi căpitanul care trecu pe lîngă ei nici măcar nu duse mîna la chipiu; nu purta centiron, ţinea un fir de pai între dinţi şi faţa lui grăsună cu sprincene negre părea blajină. Dădu doar din cap, făcu „hm", se aşeză în faţa lor şi spuse:

— Nu avem prea mult timp, băieţi. Am să trimit majurul şi am să vă repartizez numaide- cît companiilor.

Dar privind pe lîngă obrazul lui sănătos vă- zuseră de mult că maşinile blindate stăteau gata încărcate şi că pe pervazurile ferestrelor des-

chise, murdare, era aşezat echipamentul de atac, pachete verzui, reglementare, cu centiroanele alături şi cu toate celelalte efecte: sacul de me- rinde, cartuşierele, lopata şi masca de gaze.

Cînd porniră din nou, mai erau doar de opt ori trei oameni şi se întoarseră prin lanurile de porumb pînă la blocurile acelea moderne, urîte, apoi cotiră înapoi spre răsărit şi ajunseră în- tr-o pădurice rară cu cîteva case care semănau cu o colonie locuită de artişti: fără etaj, cu aco- perişuri plate şi ferestre mari.

In grădini erau aşezate scaune de paie, iar cînd se opriră şi făcură stînga împrejur, văzură că soarele era acum în dosul caselor şi că lu- mina lui, nesfîrşit de roşie, umplea toată bolta cerului cu un roşu puţin prea deschis, care arăta ca sîngele prost pictat — iar în spatele lor, la răsărit, se şi înserase şi era cald.

In faţa caselor mici şedeau la umbră nişte soldaţi; într-un loc stăteau piramide de puşti, vreo zece, şi ei văzură că soldaţii îşi puseseră centiroanele; căştile de oţel agăţate de cara- bine luceau roşietic.

Locotenentul, care ieşi dintr-o căsuţă, nici nu trecu pe lîngă ei. Se opri chiar la mijloc, în faţa lor, şi văzură că avea o singură decoraţie — o decoraţie mică, neagră, care de fapt nici nu era o decoraţie ci o medalie neînsemnată, ştan- ţată din tablă neagră, din care reieşea că văr- sase sînge pentru patrie. Faţa locotenentului era obosită şi tristă. şi cînd îi privi acum, se

uită întîi la decorațiile lor, apoi la fețele lor și spuse:

— Foarte frumos, iar după o mică pauză, aruncînd o privire pe ceas: Sînteți obosiți, știu, dar n-am încotro — într-un sfert de oră trebuie să pornim.

Apoi se uită la sergentul care stătea lîngă el și spuse:

— N-are rost să notezi datele personale — adună livretele și dă-le la tren. Repartizează-i repede, pentru ca oamenii să mai poată bea. Umpleți-vă și bidoanele! strigă el către cei opt ori trei oameni.

Sergentul de lîngă el părea nervos și încrezut. Avea de patru ori atîtea decorații ca locotenentul, dădu din cap și spuse cu voce tare:

— Hai, scoateți livretele!

Puse teancul pe o masă șchioapă de grădină și începu să-i repartizeze, și, în timp ce erau numărați și repartizați, gîndeau cu toții același lucru: călătoria fusese obositoare, plicticoasă, scîrboasă, dar nu fusese ceva serios. Generalul, colonelul, căpitanul, chiar și locotenentul, erau departe de tot, nu le puteau face nici un rău. Dar ăștia de aici — ăstora le aparțineau, acestui sergent deșelat, care ducea mîna la chipiu și pocnea călcîiele așa cum se făcea cu patru ani în urmă, sau acestui bivol de caporal care se apropie acum din spate, aruncă țigara și-și îndreptă centironul — acestora le aparțineau

pînă ce aveau să cadă prizonieri, sau să zacă undeva, răniți... sau morți.

Din mia de oameni rămăsese unul singur, care stătea acum în fața sergentului și se uita speriat în jur, pentru că nu mai era nimeni lîngă el, în urma sau înaintea lui; și, cînd îl privi din nou pe sergent, își aminti că-i era sete, tare sete, și că din sfertul de oră trecuseră cel puțin opt minute.

Sergentul îi luă livretul de pe masă, îl deschise, aruncă o privire înăuntru, apoi se uită la el și-l întrebă:

— Te numești Feinhals?

— Da.

— Ești arhitect — și știi să desenezi?

— Da.

— Compania specialități. Ne poate fi de folos, domnule locotenent.

— Foarte frumos, spuse locotenentul și privi înspre oraș, iar Feinhals privi și el într-acolo unde se uita locotenentul, și văzu ceea ce părea să-l fascineze pe celălalt: acolo în fund soarele zăcea acum într-o străduță, între două case, pe pămînt, ciudat, ca un măr turtit, lucios și foarte deformat, zăcea așa, pur și simplu, între două case murdare de periferie, pe jos, ca un măr foarte turtit ce-și pierdea mereu mai mult luciul și aproape părea să zacă în propria lui umbră.

— Foarte frumos, mai spuse o dată locotenentul și Feinhals nu știa dacă într-adevăr

vorbea de soare sau era doar o expresie pe care o folosea în mod obişnuit. Feinhals se gîndea că era plecat de acasă de patru ani — patru ani trecuseră de atunci şi pe cartea poştală scria că era chemat la o concentrare de cîteva săptămîni. Dar izbucnise războiul.

— Du-te să bei, îi spuse sergentul lui Feinhals.

Feinhals alergă înspre locul spre care alergaseră şi ceilalţi, şi găsi îndată apa: cişmeaua era o ţeavă de fier ruginit, cu un robinet mîncat de ani, aşezată printre pini pirpirii, iar şuviţa de apă era cam jumătate cît grosimea degetului mic, dar mai rău era că aproape zece oameni se îmbulzeau, înjurînd şi îmbrîncindu-şi unii altora gamelele.

Cînd zări apa care curgea, Feinhals fu aproape să-şi iasă din minţi; în creierul lui nu mai era decît un singur cuvînt, o singură imagine, o singură noţiune: „Apă". Smulse gamela din sacul de merinde, se vîrî printre ceilalţi şi simţi deodată că are puteri nebănuite. Îşi împinse vasul printre ale celorlalţi, în această grămadă de guri de tablă care se mişcau încolo şi încoace, şi nu mai ştiu care era a lui; îşi urmări braţul cu privirea, văzu că gamela lui era mai închisă la culoare, o împinse vîrtos înainte şi deodată simţi ceva care-l făcu să tremure: vasul se îngreuna. Nu ştia ce e mai plăcut: să bei sau să simţi cum ţi se umple gamela. Deodată, o trase înapoi; îşi dăduse seama că mîinile lui nu mai aveau putere, tremurau de slăbiciune,

şi în timp ce în spatele lui vocile strigau: „Adunarea! Daţi-i drumul", se aşeză, prinse gamela între genunchi, fiindcă nu mai avea putere s-o ridice şi se aplecă peste ea ca un cîine peste blid, o trase uşor cu degetele trecurînde, pentru ca marginea inferioară să coboare şi apa să-i atingă buzele, iar cînd buza de sus se umezi într-adevăr şi el începu să soarbă, apa îi juca înaintea ochilor, în fel de fel de culori, mişcîndu-se încolo şi-ncoace: „Apă, păa, ăap"; cu o claritate dementă vedea scris în imaginaţie: Apă. Mîinile-i prinseră din nou putere, fu în stare să ridice vasul şi să bea.

Cineva îl trase în sus, îl împinse înainte şi văzu compania adunată, în frunte cu locotenentul care striga: „Mişcă, mişcă!" Îşi puse puşca pe umăr şi se încolonă în faţă, acolo unde-i ordonase, gesticulînd, sergentul.

Apoi mărşăluiră înainte, în beznă, şi el se mişca fără să vrea: de fapt voia să se arunce la pămînt, dar mergea înainte fără voia lui; propria lui greutate îl silea să îndoaie genunchii şi, cînd îndoia genunchii, picioarele stîlcite se împingeau înainte, trăgînd după ele nesfîrşite dureri, dureri mult prea mari, mai mari decît picioarele lui: picioarele lui erau prea mici pentru durerile astea; iar cînd împingea picioarele înainte, partea dindărăt, umerii, braţele şi capul se puneau din nou în mişcare şi-l sileau să-şi îndoaie genunchii, iar cînd îndoia genunchii, picioarele stîlcite se-mpingeau înainte...

Trei ore mai tîrziu zăcea undeva pe iarba rară a stepei și privea în urma unei siluete care se îndepărta tîrîș, în întunericul cenușiu; silueta îi adusese două hîrtii unsuroase, o bucată de pîine, un pachețel de dropsuri și șase țigări și-i spusese:

— Cunoști parola ?

— Nu.

— Victorie. Parola: Victorie.

Și el repetase încet: „Victorie. Parola Victorie." Cuvîntul avea un gust de apă călduță.

Apoi rupse hîrtia în care erau dropsurile, băgă unul în gură și gustul subțirel, acrișor-sintetic, îi umplu gura de salivă; înghiți primul val dulce-amărui, și auzi deodată obuzele, care rătăciseră ore întregi încoace și încolo pe o linie îndepărtată în fața lor, zburînd peste ei, fîlfîind, zbîrnîind, scuturîndu-se ca niște lăzi prost bătute în cuie, apoi explodînd în spatele lor. A doua salvă căzuse în fața lor, nu prea departe: fîntîni arteziene de nisip se profilau pe întunericul albicios al cerului răsăritean, ca niște ciuperci în descompunere, și el observă că în spatele lor era întuneric iar în față ceva mai multă lumină. Nu auzi cea de a treia salvă: între ele, parcă ar fi spart cineva bucăți de placaj cu barosul; se auzea cum crapă, cum trosnește, aici aproape, amenințător. Noroi și pulbere zburau prin aer, aproape de pămînt, iar cînd se întoarse pe partea cealaltă, lipit de

pămînt, cu capul în scobitura moviliței pe care o ridicase, auzi cum se transmitea comanda: „Pregătirea pentru săritură". Din dreapta porni un șușotit, fîșîi pe lîngă ei ca un fitil cu flacăra înclinată spre stînga, tăcut și amenințător, iar cînd vru să-și potrivească echipamentul de atac, să-l fixeze, auzi alături o explozie și cineva păru că-l izbește în mînă și-l trage cu putere de braț. Intreg brațul stîng era învăluit într-o căldură umedă, și el ridică fața din noroi și strigă: „Sînt rănit", dar el însuși nu auzea ce striga, auzea doar o voce spunînd încet: „Rossapfel".

Foarte îndepărtat, ca prin pereți groși de sticlă, foarte aproape și totuși foarte departe, „Rossapfel", spuse vocea; scăzută, distinsă, îndepărtată, înăbușită: „Rossapfel, căpitanul Bauer, am înțeles"; apoi se făcu liniște de tot și vocea spuse: „Il aud pe domnul locotenent-colonel". Pauză; era tăcere, numai în depărtare clocotea ceva, fîșîia și pufăia încet de parcă dădea mîncarea în foc. Apoi își dădu seama că închisese ochii și îi deschise: văzu capul căpitanului, auzi acum vocea mai tare; capul stătea în deschizătura întunecoasă a unei ferestre cu cercevele murdare și fața căpitanului era obosită, nebărbierită și morocănoasă; strînse pleoapele, spuse de trei ori la rînd, intercalînd mici pauze: „Da, domnule locotenent-colonel — da, domnule locotenent-colonel — da, domnule locotenent-colonel".

Apoi căpitanul își puse casca și capul lui negricios, masiv și binevoitor arăta caraghios cînd el spuse cuiva de alături: „Al naibii, străpungere la Rossapfel 3, Freischütz 4; trebuie să mă duc în linia întîia". O altă voce strigă spre casă: „Un curier motociclist la domnul căpitan", și sunetul se transmise ca un ecou, ocoli casa zumzăind, din ce în ce mai stins, mai îndepărtat: „Un curier motociclist la domnul căpitan, un curier motociclist la domnul căpitan".

Apoi auzi pîrîitul motocicletei, urmări zgomotul sec care se apropia și o văzu cotind după un colț, încet, micșorînd viteza, pînă ce se opri în fața lui, zbîrnîind, acoperită de praf, și motociclistul cu fața obosită și indiferentă rămase așezat pe mașina care sălta și strigă pe fereastră: „Motocicleta pentru domnul căpitan, la ordin". Încet, cu picioarele depărtate, căpitanul ieși din casă cu țigara în gură, o ciupercă groasă și neagră sub casca de fier, se urcă plictisit în ataș, spuse „dă-i drumul", și mașina sări în sus și o luă din loc, grăbită, învăluită în praf, spre învălmășeala care clocotea acolo, în prima linie.

Feinhals nu știa dacă mai fusese vreodată atît de fericit în viața lui. Abia simțea durerea; îl stînjenea puțin brațul stîng care stătea culcat lîngă el, înfășurat foarte gros, țeapăn și însîngerat, umed și străin, dar atîta tot; încolo era teafăr; putea să ridice fiecare picior în

parte, să răsucească labele picioarelor în cizme, să ridice capul și putea să fumeze culcat, cu soarele în față — la o palmă deasupra norului cenușiu de praf de la răsărit. Toate zgomotele erau oarecum îndepărtate și înăbușite; părea că un strat gros de vată îi înconjura capul și-și aduse aminte că de aproape douăzeci și patru de ore nu mîncase decît o bomboană acrișor-sintetică, nu băuse decît puțină apă, ruginită și călduță, cu gust de nisip.

Cînd simți că-l ridică și-l transportă, închise din nou ochii, dar vedea totul, totul îi era atît de cunoscut, i se mai întîmplase cîndva: fu purtat pe lîngă eșapamentul unei mașini care zbîrnîia, așezat în interiorul ei încins și mirosind a benzină, apoi brancarda scîrțîi pe șine, motorul porni, și zgomotul de afară se îndepărtă din ce în ce, aproape pe nesimțite, după cum se apropiase pe nesimțite în seara dinainte; doar obuze răzlețe explodau prin mahalale, regulat, liniștit, și, în timp ce observa că e pe cale să adoarmă, își spuse: „e bine, de data asta a mers repede, foarte repede... Doar puțină sete, dureri în picioare și puțină frică."

Cînd mașina se opri brusc, se trezi din moțăială. Ușile fură smucite, brancardele scîrțîiră din nou pe șine și el fu transportat pe un coridor alb și răcoros în care era liniște desăvîrșită: brancardele stăteau una după alta ca șezlongurile pe o punte îngustă de vapor și în fața lui văzu un cap cu părul negru și des, care

stătea liniştit, în fața acestuia o chelie care se mişca violent încolo şi-ncoace, iar în față de tot, pe prima brancardă, un cap alb, pansat gros, complet înfăşurat, un cap urît, mult prea îngust, şi din pachetul acesta de tifon ieşea o voce tăioasă, clară, dură, urcînd spre tavan, neajutorată şi obraznică în acelaşi timp, vocea colonelului, şi vocea striga: „Şampanie!"

— Urină, spuse calm chelia din față, bea-ți urina.

In spate cineva rîdea, încet şi prudent.

— Şampanie, strigă vocea furioasă, şampanie frapată.

— Tacă-ți fleoanca, spuse calm chelia, tacă-ți o dată fleoanca.

— Şampanie, strigă plîngăreață vocea, vreau şampanie, şi apoi capul alb căzu pe spate; stătea acum orizontal şi dintre fîşiile dese de tifon ieşea vîrful unui nas ascuțit, iar vocea se pițigăi şi mai mult şi strigă:

— O femeie — o femeie micuță...

— Culcă-te cu tine însuți, ripostă chelia.

Apoi capul alb fu în sfîrşit dus dincolo de uşă, şi se făcu tăcere.

In tăcerea aceea, auzeau numai explozia obuzelor răzlețe care dădeau în alte părți ale oraşului, explozii înfundate, îndepărtate, care păreau să-şi cînte cîntecul încetişor, la marginea războiului. Iar cînd capul alb al colonelului, mut acum şi culcat pe o parte, fu scos, şi chelul fu împins înăuntru, se auzi de afară zgomotul

unui motor ce se apropia: un motor uruind în surdină venea repede şi aproape amenințător, de parcă ar fi vrut să se izbească de casa albă şi rece, atît era de aproape; apoi se linişti subit, o voce strigă ceva de afară, iar cînd întoarseră capul, speriați din moțăiala şi oboseala lor lîncedă, îl văzură pe general care trecea încet de-a lungul brancardelor şi aşeza, fără să spună un cuvînt, pachete de țigări în poala oamenilor. Tăcerea devenea mai apăsătoare pe măsură ce se apropiau în spate paşii omulețului, apoi Feinhals văzu fața generalului aproape de tot: galbenă, mare şi tristă, cu sprîncenele ca neaua, cu o urmă negricioasă de praf în jurul gurii înguste, şi pe față i se putea citi că şi bătălia aceasta fusese pierdută.

II

Auzi o voce care spunea „Bressen". „Bressen, uită-te la mine", şi ştia că era vocea lui Kleewitz, medicul diviziei care fusese probabil trimis la el ca să afle cînd se va întoarce. Dar n-avea să se întoarcă, nu vroia să mai ştie nimic de acest regiment — şi nu se uită la Kleewitz. Privi fix la tabloul care atîrna la dreapta lui, aproape de colţul întunecos: o turmă de oi pictată în verde şi cenuşiu, în mijlocul căreia stătea un păstor îmbrăcat într-o manta albastră şi cînta din fluier.

Se gîndea la lucruri pe care nu le-ar fi ghicit nici un om şi se gîndea cu plăcere, deşi erau supărătoare. Nu ştia dacă aude vocea lui Kleewitz ; o auzea desigur, dar nu voia să şi-o mărturisească, şi se uita la păstorul care cînta din

fluier — în loc să întoarcă capul şi să spună : „E frumos din partea dumitale că ai venit, Kleewitz".

Apoi auzi cum se răsfoiesc hîrtii şi presupuse că erau pe cale să-i studieze foaia de observaţie. Privi la ceafa păstorului şi se gîndi că pe timpuri fusese o bucată de vreme angajat într-un hotel pentru a da din cap, într-un restaurant foarte distins. La amiazi, cînd veneau domnii la masă, trecea ţanţoş prin local şi se înclina, şi era uimitor cît de repede şi exact pricepuse ce nuanţe anume trebuiau să aibă plecăciunile lui : dacă să se încline uşor, adînc, dacă să dea numai din cap, cum să dea din cap, iar uneori făcea doar o foarte mică mişcare cu capul care nu era de fapt decît o ridicare şi o coborîre a pleoapelor, dar arăta ca o mişcare a capului. Sezisa atît de uşor nuanţele — era ca şi cu gradele în armată, cu ierarhia acelor epoleţi împletiţi sau netezi, cu sau fără stele, căreia îi dădea ascultare marea masă a epoleţilor simpli, puţin sau de loc împodobiţi. În restaurantul acela, ordinea ierarhică a gradelor de înclinare era relativ simplă ; se socotea după pungă, după suma de pe nota de plată. El nu era nici măcar deosebit de amabil, nu zîmbea aproape niciodată, iar faţa lui, chiar atunci cînd se străduia să fie cît mai inexpresivă, nu pierdea niciodată expresia de severitate şi vigilenţă. Nici un client privit de el nu avea impresia că i se face o onoare, ci era cuprins de un

sentiment de vinovăţie; se simţeau cu toţii supravegheaţi, cîntăriţi, şi el îşi dădu curînd seama că exista o specie de oameni care se zăpăceau în prezenţa lui, se zăpăceau atît de tare încît intrau cu cuţitul în cartofi cînd se simţeau priviţi, şi-şi pipăiau îngrijoraţi portofelul de îndată ce se îndepărta. Îl mira doar faptul că reveneau mereu, pînă şi aceştia. Reveneau şi primeau înclinările lui din cap, suportau neplăcuta cercetare din priviri care face parte din obiceiurile unui restaurant elegant. Faţa lui îngustă, rasată, şi talentul de a purta corect hainele erau relativ bine plătite şi, în plus, mînca pe gratis.

Dar în timp ce încerca să afişeze o oarecare aroganţă, era adeseori înfricoşat în sinea lui. Erau zile în care simţea cum îi năvăleşte sudoarea pe tot corpul, cum îi ţîşneşte brusc din pori şi-l stinghereşte. Patronul era un individ cumsecade, mîndru de succesul lui şi care în unele seri, tîrziu, după ce începea să se golească localul şi el ar fi putut merge acasă, avea un fel penibil de a-şi băga degetele groase într-o lădiţă cu ţigări şi de a-i vîrî, în ciuda protestelor lui, vreo trei-patru în buzunarul de sus al hainei. „Vai de mine, mormăia patronul cu un zîmbet nesigur, luaţi, vă rog, sînt ţigări bune." Le lua. Le fuma seara, împreună cu Velten, cu care împărţea un mic apartament mobilat, şi Velten se mira de fiecare dată de calitatea ţigărilor. „Bressen, spunea Velten, fir-ai al naibii,

Bressen, bună mahorcă mai fumezi." El tăcea şi nu făcea mofturi atunci cînd Velten aducea acasă vreo băutură bună. Velten era voiajor la o firmă de băuturi spirtoase şi de cîte ori încheia o afacere bună, Velten aducea o sticlă de şampanie.

— Şampanie, spuse el cu glas tare, şampanie frapată.

— Asta e singurul lucru pe care-l spune uneori, zise medicul de lîngă el.

— Vorbiţi despre domnul colonel, întrebă Kleewitz rece.

— Da, despre domnul colonel Bressen. Singurul lucru pe care domnul colonel îl mai spune uneori este: şampanie — şampanie frapată. Apoi domnul colonel mai vorbeşte cîteodată şi despre femei, femei micuţe.

Şi faptul că fusese obligat să mănînce în restaurant îl dezgusta. Mînca într-o cameră dosnică, destul de murdară, pe o faţă de masă prăpădită, servit de bucătăreasa îmbufnată care nu ţinea cîtuşi de puţin seamă de preferinţa lui pentru budinci — cu nasul, gîtul şi gura îmbibate de mirosul acela scîrbos de bucătărie, rece, gras şi greţos — şi cu patronul care intra şi ieşea tot timpul, pentru ca apoi să se aşeze cîteva clipe lîngă el, cu ţigara în gură şi cu o sticlă de rachiu din care-şi turna mereu, îmbătîndu-se în tăcere.

Pe urmă, dăduse lecţii de bună maniere. Oraşul în care locuia era foarte indicat pentru ge-

nul acesta de lecţii. Trăiau în el mulţi bogătaşi care nici nu ştiau măcar că peştele se mănîncă altfel decît carnea, care efectiv mîncaseră toată viaţa lor cu degetele, iar acum aveau maşini, vile şi femei, şi care nu se mai simţeau bine în propria lor piele. Îi învăţa să se menţină într-un oarecare echilibru pe gheaţa obligaţiilor sociale, discuta cu ei ordinea felurilor de mîncare, le explica cum trebuie trataţi servitorii, iar apoi mînca seara cu ei — trebuia să le arate fiecare mişcare, să-i observe cu atenţie, să-i corecteze şi încerca să-i lămurească asupra modului de a destupa o sticlă de şampanie.

— Şampanie, spuse el tare, şampanie frapată.

— O, Doamne, strigă Kleewitz, uită-te la mine, Bressen! Dar el nici nu se gîndea să se uite la Kleewitz, nu voia să audă nimic, să nu vadă nimic din acest regiment care se fărîmase în mîinile lui ca o bucată de iască: punctele Rossapfel, Freischütz şi Zuckerhut — comandate de statul lui major supranumit Jagdbude — pierdute! Şi puţin mai tîrziu îl auzi pe Kleewitz plecînd.

Era bucuros să-şi poată dezlipi în sfîrşit privirea de pe turma de oi şi păstorul tîmp; atîrna cam prea la dreapta şi-i înţepenea gîtul tot uitîndu-se într-acolo. Al doilea tablou atîrna aproape exact în faţa lui şi era nevoit să-l privească, deşi nici acesta nu-i plăcea: îl reprezenta pe regele Mihai, vorbind cu un ţăran romîn şi avînd la dreapta şi la stînga pe mareşalul Antonescu şi pe regină. Poziţia ţăranului romîn era pasionantă. Ţinea picioarele prea apropiate, şi dădea impresia că era gata să cadă înainte şi să arunce pe picioarele tînărului rege darul pe care-l ţinea în mîini: darul nu se deosebea prea bine — era sare, sau pîine, sau o bucată de brînză de oi — dar tînărul rege îi zîmbea ţăranului. De mult nu mai vedea Bressen amănuntele acestea; era mulţumit că a găsit un punct la care să se poată uita fix, fără să se teamă de cîrcelul din ceafă.

Ceea ce-l uimise la lecţii, ceea ce nu ştiuse încă şi refuzase să recunoască mult timp, era faptul că lucrurile acestea pot fi într-adevăr învăţate — mica şmecherie de a manevra corect cuţitul şi furculiţa. Adeseori se speria văzîndu-i pe aceşti indivizi şi pe muierile lor care, după trei luni, îl tratau corect şi politicos ca pe un profesor capabil dar unilateral, şi-i înmînau zîmbind un cec. Erau şi unii care n-o învăţau niciodată — degetele lor erau prea neîndemînatice, nu reuşeau să taie coaja unei bucăţi de brînză fără s-o ia în mînă, sau să apuce paharul de vin de picior — şi mai era o a treia categorie, care nu izbutea să înveţe dar nu se sinchisea de asta — în afară de acei pe care nu-i cunoscuse, dar de care auzise: cei care nici nu socotiseră necesar să recurgă la serviciile lui.

Singurul lucru care-l consola în epoca aceea era posibilitatea de a avea din cînd în cînd o

aventură cu nevestele lor — o aventură lipsită de primejdii, care nu-l dezamăgea, dar părea să insufle femeilor o antipatie față de el. Avusese multe aventuri în timpul acela, cu cele mai felurite femei, dar nici una dintre ele nu venise vreodată la el pentru a doua oară, deși în majoritatea cazurilor obișnuia să le trateze cu șampanie.

— Șampanie, spuse el tare, șampanie frapată.

O spunea și cînd era singur — era mai bine așa — și timp de o clipă se gîndi la războiul acesta, numai o clipă, pînă ce auzi că intraseră din nou două persoane în cameră. Continuă să privească țintă la bulgărul nedefinit pe care țăranul romîn îl oferea tînărului rege Mihai — și o clipă văzu între el și tablou mîna trandafirie a medicului-șef, care se apleca asupra lui și scotea foaia de temperatură din cui.

— Șampanie, spuse Bressen tare, șampanie și o femeie micuță.

— Domnule Bressen, strigă medicul-șef încet, domnule Bressen. Apoi se făcu un moment tăcere și șeful spuse către cel ce stătea lîngă el:

— Îl transportați la Viena cu avionul — divizia regretă foarte mult că trebuie să renunțe la domnul Bressen, dar...

— Am înțeles, spuse medicul staționarului, apoi Bressen nu mai auzi nimic, deși mai stăteau probabil lîngă el, căci nu auzise ușa. După aceea, afurisita de hîrtie foșni din nou, păreau

să-i citească iar foaia de observație. Nici unul nu spuse un cuvînt.

Mai tîrziu, își aduseră aminte că existau lucruri pe care el le putea preda într-adevăr și care aveau rost să fie predate: noul regulament militar, pe care-l cunoștea fiindcă primea regulat ultimele circulare. Preluă cursurile de instructaj ale organizației de tineret și ale căștilor de oțel din raionul lui, și-și amintea bine de această înaltă misiune care coincidea cu epoca în care-și descoperise o poftă excesivă de dulciuri și o scădere a interesului pentru aventuri. Se dovedise că faptul de a avea un cal, care-l costase ochii din cap, fusese bine venit, căci acum putea s-o pornească în zilele de exercițiu, de dimineață, să călărească la cîmp, să discute cu gradații, să analizeze planul de operații — și, mai ales, putea să cunoască oamenii sub cu totul alt aspect decît cel din timpul serviciului: ostași bătrîni care luptaseră pe front, tineri naivi și în același timp uimitor de lucizi, capabili să aibă uneori și îndrăzneala unei contraziceri. Ceea ce-l întrista, era o oarecare atmosferă de mister care-l împiedica să se înapoieze după aceea călare în oraș, în fruntea trupei — dar în timpul serviciului era aproape ca pe vremuri: la exercițiile de luptă din cadrul batalionului se pricepea bine, și nu găsea motiv să critice noile regulamente care folosiseră experiența războiului fără a avea intenția să provoace o schimbare radicală. Socotea unele lu-

cruri ca fiind deosebit de importante și le acorda o atenție specială: exercițiile de infanterie, poziția de drepți, întoarcerile — executate cît mai corect — apoi erau și zile de adevărată sărbătoare în care se simțea îndeajuns de puternic și sigur de el pentru a risca ceva ce era riscant chiar și în timp normal, cu o trupă bine instruită: exercițiile pe batalion.

Dar misterul dispăru curînd, curînd începu instrucția zilnică și abia dacă simți vreo deosebire în ziua în care redeveni maior adevărat, comandant al unui batalion adevărat.

Întîi nu știa dacă se învîrtea într-adevăr sau dacă învîrtitul acesta făcea parte din lucrurile pe care nu le mai putea controla, dar se învîrtea, și știa că se învîrtește și era trist să-ți dai seama că nu există încă nimic care să se petreacă în afara controlului tău: îl învîrteau. Îl ridicaseră și-l mutau cu băgare de seamă din patul lui pe brancarda care stătea în față. Întîi îi căzu capul pe spate, privi o clipă fix în tavan, apoi îi vîrîră o pernă sub cap și privirea îi căzu exact pe cel de al treilea tablou care atîrna în camera lui. Nu văzuse încă tabloul acesta, atîrna aproape de ușă și la început se bucură că-l poate privi, căci altminteri ar fi trebuit să se uite tocmai la cei doi medici între care atîrna acum tabloul. Șeful părea să fi ieșit. Medicul staționarului vorbea cu alt medic tînăr, pe care nu-l cunoștea; îl văzu pe medicul staționarului, mic și gras, citindu-i celuilalt încetișor ceva

din foaia lui de observație și dîndu-i explicații. Bressen nu putea înțelege ce spuneau, nu pentru că nu i-ar fi auzit — îl chinuia gîndul că nu reușise pînă acum să nu audă nimic — nu, era doar prea departe și vorbeau în șoaptă. Din coridor auzea totul: strigăte, țipetele răniților și zbîrnîitul motoarelor de afară. Văzu spatele brancardierului care stătea în fața lui, iar cel care stătea în spatele lui spuse acum:

— Hai, dă-i drumul.

— Bagajul, spuse cel din față. Domnule doctor, strigă el către medicul staționarului, ar trebui să ducă cineva bagajul afară.

— Adu cîțiva oameni.

Cei doi brancardieri ieșiră pe coridor.

Fără să întoarcă capul, printre capetele celor doi medici, Bressen privi atent la al treilea tablou; tabloul era neverosimil, nu-și putea explica cum de ajunsese acolo. Nu știa dacă se aflau într-o școală sau într-o mănăstire, dar nu auzise vreodată ca în România să existe catolici. În Germania existau unii, de asta auzise — dar în România!

Și iată că aici stătea agățat un tablou al Sfintei Maria. Il supăra faptul că era nevoit să privească acest tablou, dar n-avea ce face, trebuia să se uite drept la ea, la această femeie în mantie azurie, a cărei față i se părea surprinzător de serioasă; plutea deasupra unui glob pămîntesc, privea spre un cer compus din nori albi și încheieturile mîinilor îi erau prinse

într-un şirag de mărgele castanii, de lemn. Scutură uşor din cap şi-şi spuse: respingător, şi deodată văzu că atrăsese atenţia celor doi doctori. Se uitară la el, apoi la tablou, îi urmăriră privirea şi se apropiară încet de el. Îi venea greu să se uite printre aceste două capete, printre cele două perechi de ochi care-i priveau pe ai lui, la tabloul care i se părea atît de respingător: Sfînta Maria. Nu se putea gîndi la nimic care să-l abată; încercă să se înapoieze cu gîndul la anii la care se gîndise adineauri, ani în care simţise treptat că lucrurile, care alcătuiseră odinioară lumea lui, erau pe cale să devină treptat iarăşi o lume: contactul cu ofiţeri de stat-major, bîrfele de garnizoană, adjutanţii, ordonanţele. Nu reuşea să se gîndească la asta. Era prins în cei douăzeci de centimetri liberi dintre cele două capete, şi în aceşti douăzeci de centimetri atîrna tabloul — dar, spre uşurarea lui, spaţiul acesta creştea, fiindcă se apropiaseră de el, se despărţiseră şi se opriseră lîngă dînsul.

Acum nici nu-i mai vedea, ci doar halatele lor albe, la marginea cîmpului lui vizual. Auzea exact ce vorbeau.

— Deci nu sînteţi de părere că are vreo legătură cu rana?

— Exclus, spuse medicul staţionarului; despături din nou foaia de observaţie; hîrtia foşni. Exclus. O rănire aproape ridicol de minoră a pielii capului. Vindecată în cinci zile. Nimic, absolut nimic din simptomele obişnuite ale unei comoţii. Pot presupune doar un şoc — sau... Tăcu brusc.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Nici nu mă gîndesc s-o spun.

— Vă rog...

Era neplăcut că ambii doctori amuţiseră, păreau să-şi facă nişte semne — apoi medicul străin izbucni în rîs. Bressen n-auzise nici un cuvînt. Apoi rîseră amîndoi. Fu bucuros cînd cei doi soldaţi se întoarseră cu un al treilea, care avea braţul în eşarfă.

— Feinhals, îi spuse medicul staţionarului, du servieta la maşină. Bagajul mare va fi scos mai tîrziu, strigă el către cei doi brancardieri.

— Vorbiţi serios? întrebă medicul străin.

— Foarte serios.

Bressen simţi că e ridicat şi transportat: imaginea Sfintei Maria se îndepărtă alunecînd spre stînga, peretele se apropie, apoi zări cerceveaua ferestrei de afară din coridor, făcu o cotitură, privi de-a lungul coridorului, încă o cotitură, şi închise ochii: afară strălucea soarele, îl orbea. Fu bucuros cînd uşa ambulanţei se închise în urma lui.

III

Existau foarte mulţi plutonieri în armata germană — cu stelele lor ai fi putut împodobi bolta unui infern stupid — mulţi plutonieri chiar, care se numeau Schneider, şi dintre aceştia încă destui care fuseseră botezaţi cu numele de Alois, dar numai unul din aceşti plutonieri, cu numele de Alois Schneider, zăcea în vremea aceea într-un cătun din Ungaria numit Szokarhely; Szokarhely era o localitate mică, cu case dese, jumătate sat şi jumătate staţiune balneară. Era vară.

Biroul lui Schneider era o încăpere strîmtă, tapetată cu galben; afară, pe uşă, atîrna un carton roz pe care stătea scris cu tuş negru: „Eliberări. Plut. Schneider." Masa de lucru era aşezată în aşa fel, încît Schneider şedea cu spatele la fereastră, şi, cînd n-avea ce face, se

scula, se întorcea şi avea în faţa lui şoseaua îngustă şi prăfuită, care ducea la stînga spre sat şi la dreapta, printre lanuri de porumb şi printre caişi, spre pustă. Schneider nu avea aproape nimic de lucru. În lazaret mai erau doar cei grav răniţi; toţi ceilalţi, a căror stare permitea să fie transportaţi, fuseseră îmbarcaţi şi expediaţi — iar ceilalţi, care puteau umbla, fuseseră eliberaţi, urcaţi în maşini şi duşi la centrul de repartizare.

Schneider putea să se uite ore întregi pe fereastră: afară era cald şi zăpuşeală, iar singurul leac împotriva acestei clime era rachiul gălbui de caise, amestecat cu apă minerală. Rachiul nu era prea tare, era şi destul de ieftin, dar curat şi bun, şi era plăcut să stai la fereastră, să priveşti spre cer sau spre şosea şi să te îmbeţi; beţia venea foarte încet. Schneider se lupta din greu s-o atingă; chiar şi dimineaţa era necesară o cantitate bunicică de rachiu de caise pentru a ajunge în starea care să-ţi facă suportabilă abrutizarea. Schneider îşi avea sistemul lui: în primul pahar turna numai un strop de rachiu, în al doilea ceva mai mult, al treilea era 50 : 50, al patrulea, rachiu curat, al cincilea iarăşi 50 : 50, al şaselea tot atît de tare ca şi al doilea, şi al şaptelea la fel de slab ca primul. Nu bea decît şapte pahare — pe la orele 10,30 era gata cu această ceremonie şi se găsea într-o stare pe care o

numea trezie furioasă, era străbătut de-o flacără rece şi înarmat împotriva abrutizării unei zile întregi. Pe la unsprezece, de obicei la unsprezece şi un sfert, veneau primele eliberări şi mai avea aproape o oră timp să se uite la şoseaua pe care arareori trecea cîte o căruţă spre sat, trasă de cai slabi şi stîrnind nori de praf — sau putea să prindă muşte, să poarte discuţii ingenios ticluite cu superiori imaginari — discuţii ironice şi concise — sau să-şi aranjeze ştampilele pe masa de lucru, să-şi aşeze hîrtiile.

La ora asta — aproape zece şi jumătate — doctorul Schmitz stătea în camera celor doi pacienţi pe care îi operase de dimineaţă: în stînga zăcea locotenentul Moll, douăzeci şi unu de ani; arăta ca o femeie bătrînă, obrazul ascuţit părea să rînjească sub narcoză, roiuri de muşte se învîrteau pe pansamentele care-i acopereau mîinile; se aşezau somnoroase pe tifonul năclăit de sînge de pe capul lui. Schmitz le izgoni — era inutil, scutură din cap şi trase bine cearşaful alb peste capul rănitului. Începu să-şi îmbrace halatul alb, curat, pe care-l purta la vizita medicală, îl încheie încet şi-l privi pe celălalt pacient, căpitanul Bauer, care părea să se trezească încet din narcoză, mormăind înfundat, cu ochii închişi; încerca zadarnic să se mişte, era legat cu curele, chiar şi capul îi era prins cu curele de gratiile patului — numai buzele i se mişcau şi uneori părea că vrea să

ridice pleoapele, şi mormăia mereu. Schmitz îşi vîrî mîinile în buzunarele halatului şi aşteptă — odaia era întunecoasă, aerul viciat, mirosea uşor a bălegar şi chiar atunci cînd uşile şi ferestrele erau închise, muştele roiau: înainte, fuseseră grajduri în pivniţele de dedesubt.

Mormăitul sacadat şi nearticulat al căpitanului părea să se precizeze, acum deschidea gura la intervale regulate şi părea să spună un singur cuvînt pe care Schmitz nu-l înţelegea — un amestec ciudat şi fascinant de E-uri şi O-uri şi sunete guturale — apoi căpitanul deschise brusc ochii. „Bauer", strigă Schmitz, dar ştia că n-avea nici un rost. Se duse mai aproape şi-şi agită violent mîinile în faţa ochilor căpitanului — nu provocă nici un reflex. Schmitz îşi apropie mîna de ochii căpitanului, aproape de tot, atît de aproape încît îi simţea sprîncenele în palmă: nimic — căpitanul spunea doar regulat cuvîntul lui de neînţeles. Privirea îi era întoarsă înăuntru şi nimeni nu ştia ce era înăuntrul lui. Deodată, pronunţă cuvîntul foarte clar, precis articulat, de parcă l-ar fi învăţat pe dinafară — apoi încă o dată — Schmitz duse urechea aproape de tot de gura căpitanului: „Bieljogorje" spunea căpitanul. Schmitz asculta încordat, nu cunoştea cuvîntul şi nu ştia ce înseamnă, dar îl auzea cu plăcere, i se părea frumos, misterios şi frumos. Afară era linişte — auzea respiraţia căpitanului, îl privea în ochi şi aştepta mereu, cu

răsuflarea aproape tăiată, cuvîntul: „Bieljogorje". Schmitz se uită la ceas, urmări secundarul — foarte încet părea să se tîrască acul peste cadran — cincizeci de secunde: „Bieljogorje". I se păru că se scurge un timp nesfîrşit pînă să treacă din nou cincizeci de secunde. Afară, intrau nişte căruțe în curte. Cineva strigă ceva pe coridor. Schmitz se gîndi că şeful îl rugase să-l înlocuiască la vizita bolnavilor; iarăşi intră o căruţă în curte. „Bieljogorje", spuse căpitanul; Schmitz mai aşteptă o dată — uşa se deschise şi apăru un plutonier. Schmitz îi făcu enervat semn să tacă, privi ţintă la micul arătător şi oftă cînd acesta sări la 30. „Bieljogorje", spuse căpitanul.

— Ce este? îl întrebă Schmitz pe plutonier.

— E ora vizitei, spuse plutonierul.

— Vin, spuse Schmitz. Acoperi ceasul cu mîneca în clipa în care arătătorul stătea la 20 şi gura căpitanului tocmai se închisese — fixă buzele omului, aşteptă, şi trase repede mîneca înapoi în clipa în care buzele începură să se mişte. „Bieljogorje" — arătătorul stătea exact la 10.

Schmitz ieşi încet din cameră.

În ziua aceea nu se făcură eliberări. Schneider aşteptă pînă la unsprezece şi un sfert, apoi ieşi să-şi ia ţigări. Se opri la o fereastră pe coridor. Afară, spălau maşina şefului. E joi

îşi spuse Schneider. Joia se spălă întotdeauna maşina şefului.

Clădirile formau un careu deschis spre partea dinapoi — spre linia ferată. În aripa nordică era secţia chirurgicală, în mijloc administraţia şi camera de radiografie, în cea de sud bucătăria şi odăile personalului, iar la capătul ei, într-un apartament de şase camere locuia directorul. Pe vremuri, fusese o şcoală de agronomie în acest complex de clădiri. În spate, în grădina mare care se întindea de-a curmezişul pînă la flancul deschis, erau sălile de duş, cîteva grajduri şi plantaţii model — răzoare precis delimitate cu fel de fel de plante. Grădina se întindea cu pomii ei fructiferi pînă la linia ferată şi uneori, soţia directorului putea fi văzută acolo călare, însoţită de fiul ei, un puşti de şase ani care călărea pe un pony şi ţipa în gura mare. Femeia era tînără şi frumoasă şi ori de cîte ori se juca cu băiatul în grădină, venea după aceea la administraţie să se plîngă de obuzul neexplodat care zăcea lîngă groapa de bălegar şi i se părea foarte primejdios. De fiecare dată i se dădeau asigurări că se va face ceva, dar nu se făcea nimic.

Schneider rămase la geam, uitîndu-se la şoferul şefului care-şi făcea treaba cu multă grijă; deşi conducea şi spăla maşina asta de doi ani, întinsese planul de ungere pe o ladă, reglementar, îmbrăcase salopeta de doc, iar găleata şi

bidoanele stăteau în jurul lui. Maşina şefului era foarte plată şi căptuşită cu piele roşie. Joi, îşi spuse Schneider, e iarăşi joi. In calendarul obişnuinţei, joia era ziua în care se spăla maşina şefului. Salută o soră blondă, care trecu grăbită pe lîngă el, făcu cîţiva paşi pînă la uşa cantinei, dar uşa era încuiată. Afară, în curte, sosiră două camioane şi se opriră la oarecare distanţă de maşina şefului. Schneider stătu locului şi se uită afară: în clipa aceea intră în curte fata cu fructele. Şezînd pe o ladă răsturnată, conducea singură faetonul şi acum cotii cu băgare de seamă printre maşini, îndreptîndu-l spre bucătărie. O chema Szarka şi venea întotdeauna miercurea dintr-un sat din împrejurimi, cu fructe şi legume. In fiecare zi veneau oameni care aduceau fructe şi legume, casierul avea diferiţi furnizori, dar miercurea venea numai Szarka. Schneider era sigur de asta: adeseori miercurea îşi întrerupsese activitatea pe la unsprezece şi jumătate, se aşezase la fereastră şi aşteptase pînă ce se zărea norul de praf stîrnit de faetonul ei, la capătul aleii ce ducea la gară, aşteptase pînă ce se apropia, pînă ce prin norul de praf se desluşea căluţul, roţile căruţei si în sfîrşit fata, cu feţişoara ei îngustă, frumuşică, şi cu zîmbetul pe buze. Schneider îşi aprinse ultima ţigară şi se aşeză pe pervazul ferestrei. Azi am să vorbesc cu ea, îşi spuse el, şi în acelaşi timp se gîndi că-şi spunea în fiecare miercuri: azi

am să vorbesc cu ea, şi că nu o făcuse niciodată. Dar azi o va face precis. Szarka avea ceva ce nu găsise decît la fetele acestea din pustă, pe care la cinema le vedeai întotdeauna ţopăind prosteşte ca să-şi arate temperamentul: Szarka era rece, rece şi cu o urmă abia simţită de duioşie; era duioasă cu calul ei, cu fructele din coşurile ei: cu caisele şi roşiile, prunele şi perele, castraveţii şi ardeii. Faetonul ei pestriţ se strecură printre bidoanele murdare de ulei şi printre lăzi, se opri în faţa bucătăriei şi Szarka bătu cu biciul în geam.

La ora asta era de obicei linişte în casă. Doctorii făceau vizita bolnavilor, răspîndind în jurul lor un aer de solemnitate şi teamă, totul era curat şi pe săli plutea o încordare nelămurită. Dar astăzi domnea o gălăgie nervoasă, pretutindeni uşi trîntite, strigăte. Schneider le auzea undeva, la marginea conştiinţei, îşi fuma ultima ţigară şi se uita la Szarka care se tocmea cu bucătarul. De obicei discuta cu casierul care încerca s-o ciupească de fese — dar Pratzki, plutonierul bucătar, era un băiat subţirel, cam nervos, foarte aşezat, care gătea minunat şi despre care se spunea că nu-l interesează femeile. Szarka îi vorbea energic, gesticula, făcînd în special gestul de a număra bani, dar bucătarul dădea din umeri şi arăta înspre clădirea principală tocmai spre locul unde stătea Schneider; fata se întoarse

și-l privi aproape în față. Schneider sări de pe marginea ferestrei și-și auzi numele strigat pe sală: „Schneider, Schneider!“ Apoi un moment de tăcere și cineva strigă din nou: „Plutonier Schneider!“

Schneider mai aruncă o privire afară: Szarka își luase călutul de căpăstru și-l mîna spre clădirea principală; șoferul șefului stătea într-o băltoacă mare și împăturea planul de ungere. Schneider se îndreptă încet spre cancelarie și se gîndi la multe înainte de a ajunge acolo: se gîndi că astăzi trebuie să vorbească cu fata, neapărat, că mașina șefului nu putea fi spălată miercurea — și că era imposibil ca Szarka să fi venit joia.

Întîlni vizita. Venea din salonul mare care era aproape gol acum; halate albe, cîteva surori, plutonierul de serviciu, sanitarii, un convoi mut care nu era condus de șef, ci de Schmitz, sergentul sanitar Dr. Schmitz, un bărbat pe care-l auzeai arareori vorbind. Schmitz era mărunt și gras, avea un aer șters, dar ochii îi erau pătrunzători și cenușii și uneori cînd cobora pentru o clipă pleoapele, părea că vrea să spună ceva, dar nu spunea niciodată nimic. Vizita se împrăștie, cînd Schneider ajunse în fața cancelariei; îl văzu pe Schmitz apropiindu-se de el, îi ținu ușa deschisă și intră împreună cu el.

Majurul stătea cu receptorul la ureche. Fața lui lătăreață vădea enervare. Tocmai spunea:

„Nu, domnule doctor-șef“, apoi se auzi vocea șefului în receptor, majurul îl privi pe Schneider și pe doctor, îi făcu semn doctorului să ia loc pe un scaun și zîmbi uitîndu-se la Schneider, apoi spuse: „Am înțeles, domnule doctor-șef“, și puse receptorul în furcă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Schmitz. Care va să zică, ne cărăm. Deschise ziarul care stătea în fața lui, îl închise imediat la loc și privi peste umărul desenatorului Feinhals, care ședea lîngă el. Schmitz se uită rece la majur. Văzuse că Feinhals lucra la un plan al localității. „Baza Szokarhely“, scria pe plan.

— Da, spuse majurul, am primit ordin să executăm o schimbare de poziții. Încerca să rămînă calm, dar cînd îl privi pe Schneider, i se putea citi în ochi o frică dezgustătoare. Îi tremurau și mîinile. Aruncă o privire spre lăzile cenușii care stăteau de-a lungul pereților și care, prin ridicarea capacelor, puteau fi transformate în dulapuri sau mese de scris. Tot nu-i oferise încă un scaun lui Schneider.

— Împrumută-mă cu o țigară, Feinhals; ți-o înapoiez imediat, spuse Schneider. Feinhals se ridică, deschise cutia albastră și i-o întinse lui Schneider. Luă și Schmitz una. Schneider stătea sprijinit de perete și fuma.

— Știu, spuse el în tăcerea din jur, am să fiu la ariergardă. Înainte, a fost avangardă.

Majurul se făcu roşu. Din odaia alăturată se auzea o maşină de scris. Telefonul ţîrîi. Majurul ridică receptorul, se prezentă şi spuse:

— Am înţeles, domnule doctor-şef, vi le trimit la semnat.

Puse receptorul la loc.

— Feinhals, spuse el, du-te dincolo şi vezi dacă e gata ordinul de zi.

Schmitz şi Schneider se priviră. Schmitz se uită pe masă şi deschise din nou ziarul. „A început procesul împotriva trădătorilor", citi el. Pături imediat ziarul la loc.

Feinhals se întoarse cu furierul din camera alăturată. Furierul era un sergent palid, blond, cu degetele îngălbenite de tutun.

— Otten, îi strigă Schneider, mai deschizi azi cantina?

— O clipă, te rog, spuse majurul furios, am acum chestiuni mai importante de rezolvat. Bătea cu degetele în masă, în timp ce furierul tria teancurile de hîrtii. Puse foile dactilografiate cu faţa-n jos şi trase afară hîrtiile carbon. Erau de cîte trei ori două pagini bătute la maşină şi patru hîrtii carbon. Pe paginile scrise păreau să fie numai nume. Schneider se gîndi la fată. Acum era probabil la casier ca să-şi ia banii. Se apropie de fereastră, ca să poată supraveghea ieşirea.

— Ai grijă să ne laşi ţigări, îi spuse el lui Otten.

— Linişte! strigă majurul.

Înmînă teancurile lui Feinhals şi spuse: „Şefului, la semnat". Feinhals le prinse una de alta şi ieşi.

Majurul se întoarse către Schmitz şi Schneider, dar Schneider se uita pe geam afară; era aproape de amiazi şi strada era pustie; peste drum, era un cîmp mare unde se ţinea tîrg ca-n fiecare miercuri; dughenile murdare stăteau singuratice în soare. Deci e totuşi miercuri, îşi spuse el şi se întoarse spre majur, care ţinea în mînă o copie a ordinului de zi. Feinhals se înapoiase, stătea lîngă uşă.

— ...rămîn aici, spuse majurul, Feinhals are schema. De data asta totul trebuie să se desfăşoare în ordine. Ştiţi, o formalitate. Schneider, spuse el, ar fi bine să aduni imediat cîţiva oameni, ca să aducă armele de la secţia infecţioase. Celelalte secţii sînt înştiinţate.

— Arme? spuse Schneider. Tot o formalitate?

Majurul se făcu iarăşi roşu. Schmitz mai luă o ţigară din cutia lui Feinhals.

— Aş vrea să văd lista răniţilor — şeful conduce avangarda?

— Da, spuse majurul, el a făcut şi lista.

— Aş vrea s-o văd, spuse Schmitz.

Iar se înroşi majurul. Apoi băgă mîna în sertar şi-i întinse lui Schmitz lista. Schmitz o parcurse atent, mormăind fiecare nume; era linişte, toţi tăceau şi se uitau la omul care citea lista. Afară pe coridor era gălăgie. Tresăriră

cu toţii cînd Schmitz spuse deodată cu glas tare :

— Locotenentul Moll şi căpitanul Bauer. Fir-ar a dracului de treabă ! Trînti lista pe masă şi-l privi pe major. Orice student în medicină ştie că un pacient nu poate fi transportat la o oră şi jumătate după o operaţie craniană grea. Luă din nou lista de pe masă şi pocni cu mîna-n hîrtie. Aş putea tot atît de bine să le trag un glonte-n cap, dacă-i bag în ambulanţă. Il privi pe Schneider, apoi pe Feinhals, pe major şi pe Otten.

— După cît se pare, se ştia de ieri că ne cărăm azi — de ce n-a fost amînată operaţia ? Cum ?

— Ordinul a sosit abia azi dimineaţă, spuse majurul. Acum o oră.

— Ordinul ! Ordinul ! spuse Schmitz ; aruncă lista pe masă şi-i spuse lui Schneider :

— Hai să mergem.

Afară spuse :

— N-ai auzit adineauri — sînt comandantul ariergărzii — mai vorbim noi despre asta.

Se îndreptă în grabă spre camera şefului şi Schneider merse alene spre camera lui.

Se uita prin fiecare fereastră pe lîngă care trecea, ca să se convingă că faetonul Szarkăi mai stătea în faţa porţii. Curtea era acum plină de camioane şi ambulanţe, iar în mijlocul lor stătea maşina şefului. Incepuseră să încarce, şi Schneider observă că la bucătărie se

încărcau şi coşurile cu fructe, iar şoferul şefului căra prin curte o ladă mare, cenuşie, îmbrăcată în tablă. In coridoare era înghesuială. Ajuns în camera lui, Schneider se îndreptă repede spre dulap, turnă într-un pahar restul de rachiu şi puţină apă minerală şi, în timp ce bău, auzi de afară primul motor care pornea. Ieşi pe coridor cu paharul în mînă şi se aşeză la fereastră ; auzise imediat că primul motor care pornise era cel de la maşina şefului ; era un motor bun, Schneider nu se pricepea la asta, dar auzea că e un motor bun. Apoi şeful traversă curtea ; nu avea bagaje şi boneta de campanie îi stătea cam strîmbă pe cap. Arăta aproape ca întotdeauna ; numai faţa lui, care de obicei era atît de distinsă, palidă cu o uşoară umbră trandafirie, faţa îi era roşie ca racul ; şeful era un bărbat frumos, înalt şi subţire, un călăreţ admirabil, care se urca în şa la orele şase în fiecare dimineaţă, cu cravaşa în mînă, şi galopa înspre pustă, în ritm egal, îndepărtîndu-se din ce în ce mai mult pe această cîmpie cu orizont nesfîrşit. Dar acum, faţa-i era roşie ca racul şi Schneider nu văzuse faţa şefului roşie ca racul decît o singură dată, atunci cînd lui Schmitz îi reuşise operaţia pe care şeful nu voise s-o rişte. Schmidt mergea acum alături de şef ; Schmitz mergea foarte liniştit, în timp ce şeful dădea agitat din mîini... dar acum Schneider zărise fata, care venea spre el pe sală. Părea zăpăcită de toată agitaţia

asta şi căuta parcă pe cineva care să nu ia parte la pregătirea plecării. Spuse ceva pe ungureşte, şi el nu înţelese, dar arăta înspre camera lui şi-i făcu semn să vină. Afară, maşina şefului porni cea dintîi şi coloana o urmă încet...

Fata credea de bună seamă că el era locţiitorul casierului. Nu se aşeză pe scaunul pe care i-l oferi, iar cînd se aşeză el pe marginea biroului, dînsa rămase în picioare, vorbindu-i cu gesturi energice; îi făcea plăcere s-o poată privi fără să fie nevoit s-o asculte, căci n-avea rost să-ncerce să-nţeleagă limba ei. Dar o lăsa să vorbească, pentru ca s-o poată privi: părea cam slăbuţă, poate că era prea tînără, foarte tînără, mult mai tînără decît crezuse el — sînii erau mici, dar fetişoara era de o frumuseţe desăvîrşită, şi el aştepta cu răsuflarea aproape tăiată clipele în care genele ei lungi se culcau pe obrajii bruni — clipe foarte scurte, în care şi gura mică rămînea închisă, rotundă şi roşie, cu buzele puţin prea subţiri. O privi foarte atent şi nu-şi ascunse oarecare decepţie — dar era fermecătoare şi el ridică deodată mîinile în semn de refuz şi scutură din cap. Ea tăcu îndată, şi-l privi cu rezervă şi neîncredere; el spuse încet:

— Aş vrea să te sărut, înţelegi tu asta?

Nici el nu mai ştia dacă voia într-adevăr, şi îi fu penibil s-o vadă cum se înroşeşte, cum pielea ei închisă începe treptat să se aprindă, şi îşi dădu seama că ea nu înţelesese nici un cuvînt, dar că ştia ce voise el să spună. Se dădu înapoi cînd el se apropie încet, şi după ochii ei speriaţi şi gîtul slab pe care se zbăteau vinele, el văzu că era prea tînără, prea naivă. Se opri, scutură din cap şi spuse încet:

— Iartă-mă... uită ce ţi-am spus... mă-nţelegi? dar privirea ei deveni şi mai speriată, şi el se temu că va ţipa. Acum părea să fi înţeles şi mai puţin — el oftă, se apropie de ea şi îi apucă mîinile mici, dar cînd le duse la gură, simţi după miros că erau murdare, miroseau a pămînt şi a piele, a praz şi a ceapă, şi el le sărută în fugă şi-ncercă să zîmbească. Ea îl privi şi mai zăpăcită, pînă ce el o atinse pe umăr şi-i spuse:

— Hai, să-ţi facem rost de bani.

Abia după ce imită precis gestul numărării banilor, dînsa zîmbi puţin şi-l urmă pe sală.

Pe sală se întîlniră cu Schmitz şi cu Otten.

— Unde te duci? întrebă Schmitz.

— La casier, spuse Schneider, fata vrea banii.

— Casierul a plecat, spuse Schmitz, a plecat încă de aseară, la Szolnok; de acolo se prezintă la avangardă. Coborî o clipă pleoapele, apoi îi privi pe cei doi. Nimeni nu scotea un cuvînt. Fata se uita de la unul la altul.

— Otten, spuse Schmitz, adună ariergarda, am nevoie de cîţiva oameni pentru descărcare, au uitat să ne lase şi ceva de mîncare.

Se uită în curte: acolo mai stătea o singură maşină.

— Şi fata? întrebă Schneider.
Schmitz dădu din umeri:
— Eu nu pot să-i dau bani.
— Să vină iar mîine dimineaţă?
Schmitz privi fata. Ea îi zîmbi.
— Nu, spuse el, mai bine azi după-amiază.
Otten alergă de-a lungul sălii şi strigă:
— Ariergarda, adunarea!

Schmitz se duse în curte şi se opri lîngă maşină, iar Schneider conduse fata la faeton. Încerca să-i explice să vină din nou după-amiază, dar ea scutura din ce în ce mai violent din cap, pînă ce el pricepu că nu va pleca fără bani. Rămase lîngă ea, uitîndu-se cum se caţără în faeton, cum îşi răstoarnă lădiţa şi scoate un pachet cafeniu. Apoi agăţă de gîtul calului sacul cu nutreţ şi scoase mîncarea din pachet: o bucată de pîine, o chiftea mare şi turtită şi un praz. Într-o sticlă verde, groasă, avea vin. Acum îi zîmbea, şi, deodată, în timp ce mesteca, spuse: „Nagyvarad" şi izbi de cîteva ori cu pumnul în aer, de sus în jos; totul cu o expresie îngrijorată. Schneider crezu că-i descrie un meci de box pe care cineva l-ar fi pierdut, sau poate — se gîndi el — voia să-i explice că se socoteşte înşelată. Nu ştia ce înseamnă Nagyvarad. Ungara e o limbă foarte grea, nu are nici măcar cuvîntul tutun.

Fata scutură din cap.

— Nagyvarad, Nagyvarad, spuse ea violent de cîteva ori la rînd, şi izbi din nou cu pumnul, vertical, dinspre pieptul ei în aer. Scutura capul şi rîdea, mesteca de zor şi-şi bea grăbită vinul.

— O! făcea ea, Nagyvarad — rus, iar izbea cu pumnul, de data aceasta cu gesturi largi, rus — rus, arătă spre sud-est şi imită zgomotul unor tancuri care s-ar apropia: brr — brr-brr...

Schneider dădu deodată din cap, şi ea izbucni în rîs, dar se opri brusc şi făcu o mutră foarte serioasă. Schneider pricepu că Nagyvarad trebuie să fie un oraş, şi gesturile ei căpătau acum un sens foarte precis. Privi spre şirul de oameni care stăteau lîngă camion şi-l descărcau. Schmitz stătea în faţă, lîngă şofer, şi iscălea ceva. Schneider îi strigă:

— Domnule doctor, veniţi vă rog pînă aici, dacă aveţi timp. Schmitz dădu din cap, afirmativ.

Fata-şi terminase masa. Înveli cu grijă pîinea, restul de praz, şi astupă sticla.

— Vrei apă pentru cal? întrebă Schneider.

Ea îl privi întrebătoare.

— Apă, spuse el, pentru cal. Se aplecă puţin şi încercă să-i arate cum beau caii.

— O! strigă ea, o, jo! Privirea ei era ciudată, oarecum curioasă, o curiozitate duioasă.

Dincolo, maşina se puse în mişcare şi Schmitz veni spre ei.

Se uitară după maşină: afară stătea altă coloană, care aştepta să se elibereze poarta.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Schmitz.
— Vorbeşte despre o străpungere într-un oraş care începe cu Nagy.
Schmitz dădu din cap.
— Grosswardein [1], spuse el, ştiu.
— Ştiţi?
— Am auzit azi-noapte la radio.
— E departe de aici?
Schmitz se uită gînditor la maşinile care intrau în curte, înşiruite într-o coloană lungă.
— Departe, spuse el oftînd, noţiunea de departe nu există în războiul ăsta — să fie vreo sută de kilometri. Poate i-am da fetii banii în ţigări, chiar acum.
Schneider îl privi pe Schmitz şi simţi că roşeşte.
— Încă o clipă, spuse el, aş vrea să mai stea puţin aici.
— Din partea mea, spuse Schmitz. Se îndepărtă încet spre aripa sudică.
Cînd intră în camera celor doi bolnavi, căpitanul tocmai spunea încet şi monoton: „Bieljogorje". Schmitz ştia că n-are rost să se uite la ceas; ritmul acesta era mai precis decît ar fi putut fi vreodată ceasul, şi, în timp ce şedea pe marginea patului cu foaia de observaţie în mînă, aproape legănat de repetarea continuă a acestui cuvînt, încerca să-şi dea seama cum poate lua naştere un asemenea ritm — ce mecanism,

[1] Oradea Mare.

ce maşinărie din această ţeastă sfîrtecată, cîrpăcită, declanşa litania asta monotonă? Şi ce se petrecea în cele cincizeci de secunde în care omul nu spunea nimic, ci doar respira? Schmitz nu ştia aproape nimic despre el: născut la Wuppertal, în martie 1895; gradul: căpitan; armata: de uscat; profesia în civilitate: comerciant; religia: evanghelico-luteran; domiciliul, unitatea, răniri, boli, natura rănii. Absolut nimic remarcabil în viaţa acestui om: nu fusese elev bun, ci mediocru, cam neserios; rămăsese o singură dată repetent, iar la bacalaureat avusese chiar nota „bine" la geografie, engleză şi gimnastică. Nu-i plăcuse războiul; în 1915 devenise fără voia lui locotenent. Îi plăcea să bea, dar cu măsură — iar mai tîrziu, cînd se însură, nu fu niciodată în stare să-şi înşele nevasta, oricît de ispititoare sau lipsită de riscuri ar fi fost vreo aventură. Nu era în stare s-o facă.
Schmitz ştia că tot ce scria în foaia de observaţie nu avea aproape nici o importanţă atîta timp cît nu ştia de ce spune omul „Bieljogorje" şi ce însemna asta pentru el — şi Schmitz ştia că n-avea s-o ştie niciodată, şi ar fi stat bucuros acolo, o veşnicie, aşteptînd de fiecare dată cuvîntul.
Afară era linişte adîncă — gîndea încordat şi emoţionat în liniştea pe care o străpungea doar uneori cuvîntul.

Dar tăcerea era mai puternică, zdrobitor de puternică şi Schmitz se ridică încet, aproape împotriva voinţei lui, şi ieşi din odaie.

După plecarea lui Schmitz, fata îl privi pe Schneider. Părea stingherită. Făcu repede gestul de a bea.

— A, spuse el, apă.

Se duse în casă, să aducă apă. Cînd să intre, trebui să sară la o parte: o maşină foarte elegantă, roşietică, trecu pe lîngă el, fără zgomot, dar mai repede decît era permis, şi, condusă cu grijă, o luă de-a lungul ambulanţelor staţionate acolo, spre locuinţa directorului, în fund.

Cînd Schneider se întoarse cu găleata, fu din nou nevoit să sară într-o parte. În curte se auzeau puternic claxoanele, coloana se punea în mişcare. În prima maşină şedea majurul, şi celelalte urmau încet. Majurul nu-l privi pe Schneider. Schneider aşteptă să treacă pe lîngă el şirul lung de maşini şi se duse în curte: pustietatea şi tăcerea de acolo erau apăsătoare. Puse găleata în faţa calului şi se uită la fată; ea arătă înspre Schmitz care venea din aripa sudică. Schmitz trecu pe lîngă ei prin poartă, şi ei îl urmară. Se opriră toţi trei şi se uitară după coloana care se îndepărta în direcţia gării.

— Cei doi oameni care au venit de la secţia infecţioase au adus într-adevăr arme, spuse Schmitz încet.

— A, strigă Schneider, de asta uitasem.

Schmitz scutură din cap.

— N-o să avem nevoie de ele, dimpotrivă. Hai, să mergem. Se opri lîngă fată:

— Cred că ar fi bine să-i dăm acum ţigările, ce spui? Cine ştie?

Schneider aprobă din cap.

— Nu ne-au lăsat nici o maşină? Cum o să plecăm de aici?

— Una urmează să se-ntoarcă, spuse Schmitz, mi-a promis şeful.

Cei doi bărbaţi se priviră.

— De acolo vin refugiaţi, spuse Schmitz arătînd spre sat, de unde se apropia un convoi obosit. Oamenii treceau încet pe lîngă ei, fără să-i privească. Erau obosiţi şi trişti şi nu se uitau la soldaţi şi la fată.

— Vin de departe, spuse Schmitz, uitaţi-vă ce obosiţi sînt caii. N-are nici un rost să fugi; în ritmul ăsta n-or să scape de război.

În spatele lor, cineva claxonă cu putere, ascuţit şi nervos, un claxon obraznic. Se îndepărtară încet unul de altul, Schneider în partea fetei. Maşina directorului se strecură afară; trebui să se oprească, fiindcă fusese cît p-aci să dea peste una din căruţele fugarilor. Îi puteau vedea bine pe cei din maşină, şedeau în faţa lor ca la cinema, în faţă, în rîndul întîi, cînd ecranul este chinuitor de aproape. La volan şedea directorul; profilul lui ascuţit, cam molatic, era nemişcat; pe locul de lîngă el se înălţau geamantane şi pături, erau prinse cu sfori ca să nu cadă peste el în timpul mer-

sului. În spatele lui şedea soţia, profilul ei frumos era tot atît de nemişcat ca şi al lui; păreau amîndoi hotărîţi să nu se uite nici la dreapta nici la stînga. Ţinea copilul cel mic în poală şi băiatul de şase ani şedea alături; el era singurul care se uita afară; faţa lui vioaie era lipită de geam şi zîmbea soldaţilor. Dură două minute pînă ce maşina să poată trece — caii din convoi erau obosiţi şi, undeva în faţă, coloana se poticnise. Văzură că bărbatul de la volan se enervase; transpira şi clipea din ochi, şi femeia îi şopti ceva din spate. Era o tăcere aproape totală: nu se auzeau decît strigătele obosite ale oamenilor din convoi şi plînsul unui copil, dar deodată auziră din spate, din curte, ţipete, un urlet răguşit, şi priviră înapoi; în aceeaşi clipă, o piatră izbi maşina, dar nu nimeri decît cortul împăturit; a doua piatră făcu un cucui în oala de bucătărie legată deasupra ca pentru o excursie. Omul, care se apropia alergînd şi zbierînd, era portarul — locuia în fund, în două odăiţe lîngă duşuri. Acum, era aproape de tot, stătea în poartă, dar nu mai avea pietre; se aplecă înjurînd, dar atunci convoiul o porni din nou şi maşina se puse în mişcare claxonînd dispreţuitor. Un ghiveci de flori zbură prin aer, dar nu căzu decît pe locul pe care fusese cu o clipă înainte maşina, pe pavajul curat, făcut din pietricele albastre. Oala de lut se sparse, cioburile mici se risipiră, formînd o cunună ciudat de simetrică în jurul pămîntului care părea să-şi menţină la început forma, dar apoi se fărîmă brusc, descoperind rădăcinile unei muşcate ale cărei flori rămaseră în mijloc, roşii şi nevinovate.

Portarul stătea între soldaţi. Nu mai înjura, plîngea acum, pe obrazul lui murdar se vedeau clar lacrimile; îţi făcea milă cînd te uitai la el, dar te şi înspăimînta: stătea aplecat înainte, cu mîinile crispate şi o haină veche şi murdară îi flutura în jurul pieptului scobit. Tresări la auzul unei voci de femeie care ţipa în fund, se întoarse şi o luă înapoi, încet şi plîngînd. Szarka îl urmă; se feri cînd Schneider întinse mîinile după ea. Îşi luă calul de căpăstru, îl scoase afară, se urcă şi apucă hăţurile.

— Mă duc să aduc ţigările, strigă Schmitz, ţine-o în loc — o clipă. Schneider apucă strîns căpăstrul, fata îl lovi cu biciul peste mînă, îl duru, dar nu-i dădu drumul. Se uită înapoi şi se miră văzînd că Schmitz alerga. Nu s-ar fi gîndit nicicînd că Schmitz ar putea alerga vreodată.

Fata ridică din nou biciul, dar nu pocni din el, ci-l puse lîngă dînsa pe capră, şi Schneider se miră văzînd-o deodată că zîmbeşte; era zîmbetul pe care i-l văzuse adeseori, duios şi rece, şi el se apropie de capră şi o trase uşor de pe ladă. Ea îi strigă ceva calului şi, cînd o îmbrăţişă, Schneider văzu că tot mai era puţin speriată,

dar nu se împotrivea, privea doar neliniştită în jur. Sub poartă era întuneric. Schneider o sărută cu băgare de seamă pe obraji, pe nas, şi-i dădu la o parte părul negru şi lins, pentru ca s-o poată săruta pe ceafă. Se sperie rău auzindu-l pe Schmitz care se apropiase şi arunca ţigările-n faeton. Fata se desprinse brusc şi se uită la cutiile roşii. Schmitz nu-l privi pe Schneider, se întoarse imediat şi o porni înapoi, spre curte. Fata se înroşise, se uită la Schneider, dar ferindu-se de privirea lui, şi, pe neaşteptate, strigă calului un cuvînt scurt şi dur şi trase hăţurile. Schneider îi făcu loc să treacă. Aşteptă pînă se îndepărtase cu vreo cincizeci de paşi, apoi o strigă tare pe nume; în mijlocul tăcerii ea şovăi puţin, dar nu se întoarse spre el, ridică o dată biciul deasupra capului în chip de salut şi-şi continuă drumul. Schneider se întoarse încet în curte.

Cei şapte oameni din ariergardă şedeau în curte, acolo unde fusese bucătăria, şi mîncau; pe masă stătea supa şi felii groase de pîine cu carne. Cînd se apropie, Schneider auzi din casă lovituri înfundate. Îi privi întrebător pe ceilalţi.

— Portarul sparge uşa de la locuinţa directorului, spuse Feinhals; o clipă mai tîrziu, adăugă: Ar fi trebuit să lase măcar uşa descuiată; e păcat s-o distrugă.

Schmitz intră în casă cu patru soldaţi, ca să adune tot ceea ce mai trebuia pregătit pentru transport. Schneider rămase cu Otten şi Feinhals.

— Am o misiune frumoasă, spuse Otten.

Feinhals bea rachiu roşu într-un pahar de campanie; îi întinse lui Schneider cîteva pachete de ţigări.

— Mulţumesc, spuse Schneider.

— Am misiunea, spuse Otten, să scufund mitraliera, pistolul automat şi celelalte marafeturi, în groapa de bălegar, acolo unde zace obuzul neexplodat. Feinhals, dumneata mă ajuţi.

— Da, spuse Feinhals. Desena încet cu lingura figuri pe masă, dintr-o băltoacă de supă care se scurgea lătăreaţă şi întunecată, dinspre mijlocul mesei spre margine.

— Hai să mergem, spuse Otten.

Puţin mai tîrziu, Schneider adormise, aplecat peste capacul gamelei. Ţigara lui ardea mai departe. Stătea pe marginea mesei; cenuşa subţire creştea mereu, micşorînd ţigara, jarul se tîra mai departe, făcea o dîră îngustă, neagră, în lemnul mesei, pînă la capătul ţigării, şi patru minute mai tîrziu nu mai era decît un beţişor subţire de cenuşă, lipit de masă. Beţişorul acesta mic şi cenuşiu stătu multă vreme acolo, aproape o oră, pînă ce Schneider se trezi şi îl dădu jos cu mîna, fără măcar să-l fi văzut vreodată. Se trezi cînd camionul intră în curte. Aproape în acelaşi timp cu zgomotul maşinii care intra, auziră primele tancuri. Schneider sări în sus —

ceilalţi, care stăteau împrejur, fumînd, încercară să rîdă, dar nu mai apucară: uruitul acesta îndepărtat avea un înţeles foarte precis.

— Ia uite, spuse Schmitz, maşina a venit într-adevăr. Feinhals, urcă-te pe acoperiş, poate vezi ceva.

Feinhals se îndreptă spre aripa sudică. Portarul stătea la fereastra locuinţei directorului şi-i privea. O auziră pe nevastă-sa trebăluind înăuntru; se auzea un clinchet uşor, părea că se numără pahare.

— Hai să încărcăm boarfele, spuse Schmitz.

Şoferul refuză printr-un gest. Părea foarte obosit.

— Dă-le în... spuse el. Urcaţi-vă şi lăsaţi catrafusele aici. Luă o cutie de pe masă, o deschise şi-şi aprinse o ţigară.

— Încărcaţi, spuse Schmitz, tot trebuie să aşteptăm pînă se întoarce Feinhals.

Şoferul dădu din umeri, se aşeză la masă şi turnă cu lingura supă din găleată în gamela lui Schneider.

Ceilalţi încărcară în camion tot ce mai găsiseră prin casă, cîteva paturi, lada de campanie a unui ofiţer, al cărui nume era citeţ desenat pe ea, cu lac negru: Locot. Dr. Greck, o sobă şi o grămadă de efecte de-ale soldaţilor, raniţe, torbe şi cîteva puşti; după aceea, un maldăr de rufe: cămăşi legate laolaltă, izmene, ciorapi şi pieptare îmblănite.

Feinhals strigă de sus, de pe acoperiş:

— Nu pot vedea nimic. Un şir de plopi din sat astupă vederea. Îi auziţi? Eu îi aud bine.

— Da, strigă Schmitz, îi auzim. Vino jos.

— Da, spuse Feinhals, şi trase capul din ferestruica podului.

— Ar trebui să meargă cineva pînă la terasamentul de cale ferată, spuse Schmitz, de acolo pot fi văzuţi cu siguranţă.

— Inutil, spuse şoferul, încă nu pot fi văzuţi.

— De ce?

— Aud eu asta. Aud că încă nu pot fi văzuţi. De altminteri, vin din două direcţii. Arătă spre sud-vest, şi gestul lui păru să conjure şi acolo un uruit: într-adevăr, acum îl auzeau.

— Fir-ar a dracului, spuse Schmitz, ce ne facem?

— O pornim, spuse şoferul. Se trase deoparte şi privi dînd din cap la ceilalţi, care mai încărcau acum şi masa, şi banca pe care şezuse el.

Feinhals ieşi din casă:

— Unul din pacienţi ţipă, spuse el.

— Mă duc la el, spuse Schmitz, plecaţi voi. Se opriră şovăind. Apoi îl urmară încet, toţi în afară de şofer. Schmitz se întoarse şi spuse liniştit:

— Plecaţi, eu tot trebuie să rămîn aici cu bolnavii.

Se opriră din nou, șovăind, și-l urmară iarăși după o jumătate de secundă.

— Fir-ați ai naibii, strigă Schmitz, v-am spus să plecați. Trebuie să aveți un avans în cîmpia asta blestemată.

De data asta se opriră și nu-l mai urmară. Numai Schneider o luă încet în urma lui, după ce dispăruse în casă. Ceilalți merseră încet spre mașină. Feinhals stătu o clipă locului. Șovăi puțin, apoi intră în casă și dădu de Schneider.

— Mai aveți nevoie de ceva? întrebă el. Am încărcat totul.

— Descarcă ceva pîine și untură — și țigări. Ușa spre camera bolnavilor se deschise. Feinhals se uită înăuntru și strigă:

— Dumnezeule, căpitanul.

— Îl cunoști? întrebă Schmitz.

— Da, spuse Feinhals, am fost o jumătate de zi în batalionul lui.

— Unde?

— Nu știu cum se chema localitatea.

— Cărați-vă acum, strigă Schmitz, lăsați prostiile.

Feinhals spuse:

— La revedere.

Și ieși.

— De ce ai rămas dumneata aici? întrebă Schmitz, dar nu părea să aștepte un răspuns și Schneider nu-i răspunse.

Pîndiră amîndoi zgomotul mașinii care pornea, zgomotul motorului deveni ceva mai înfundat cînd trecu prin poartă, apoi ieși afară, pe șoseaua ce ducea spre gară — îl mai auziră și dincolo de gară, pînă ce treptat se stinse cu totul.

Uruitul tancurilor încetase. Se auzeau împușcături.

— Antiaeriană grea, spuse Schmitz, trebuie să mergem pînă la terasament.

— Mă duc eu, spuse Schneider. Înăuntru în cameră, căpitanul spuse: „Bieljogorje". N-o spuse cu un ton apăsat, dar cu oarecare bucurie. Pielea îi era închisă la culoare, avea o barbă neagră și deasă, capul era strîns înfășurat. Schneider îl privi pe Schmitz.

— Nici o speranță, spuse el, chiar dacă se însănătoșește, dacă rezistă la toate, atunci... Dădu din umeri.

„Bieljogorje", spuse căpitanul. Apoi plînse. Plîngea fără nici un zgomot, fără ca obrazul să i se schimbe în vreun fel, dar și printre lacrimi spunea: „Bieljogorje".

— E urmărit de Curtea Marțială, spuse Schmitz. A căzut de pe motocicletă și n-avea casca pe cap. Era căpitan.

— Mă duc să văd, spuse Schneider, la terasament, poate că se vede ceva. Dacă mai vin trupe înapoi, mă duc cu ei... așadar...

Schmitz dădu din cap.

„Bieljogorje", spuse căpitanul.

Cînd Schneider ajunse în curte, văzu că portarul înălţase dincolo, pe casa directorului, un steag, o cîrpă prăpădită, roşie, pe care erau decupate şi cusute neîndemînatic o seceră galbenă şi un ciocan alb. Auzi că şi la sud-vest uruitul se făcuse iarăşi mai puternic. Împuşcături nu se auzeau. Trecu încet pe lîngă răzoare şi se opri abia cînd ajunse la groapa de bălegar; lîngă groapă zăcea obuzul neexplodat. Erau cîteva luni de cînd zăcea acolo. Cu cîteva luni înainte, unităţi din S.S. venind dinspre calea ferată, luptaseră împotriva unor răsculaţi unguri adăpostiţi în şcoală, dar nu fusese decît o luptă foarte scurtă; abia dacă se vedeau pe faţada casei urme de împuşcături. Numai obuzul rămăsese acolo, o bucată de fier ruginită, de lungimea braţului, cu un vîrf rotunjit la capăt, pe care nici n-o băgai în seamă. Parcă era o bucată de lemn putred. Abia dacă-l zăreai printre ierburile înalte, dar soţia directorului protestase de nenumărate ori împotriva faptului că se afla acolo; se făcuseră rapoarte care-şi urmară drumul dar la care nu venise niciodată vreun răspuns.

Cînd fu să treacă pe lîngă obuz, Schneider îşi încetini mersul. Vedea în iarbă urmele paşilor lui Otten şi Feinhals, care aruncaseră mitraliera în groapă, dar suprafaţa gropii era din nou netedă, o netezime verde, unsuroasă. Schneider trecu mai departe pe lîngă răzoare, prin pepinieră, peste pajişte, şi se căţără pe terasament. Acest metru şi jumătate parcă-l ridicase enorm în sus. Privi dincolo de sat, înspre cîmpia largă din stînga liniilor ferate şi nu văzu nimic. Dar se auzea mai desluşit. Trase cu urechea la împuşcături. Nimic. Uruitul venea exact din direcţia spre care mergeau şinele. Schneider se aşeză şi aşteptă. Satul era cufundat în tăcere, zăcea ca mort, cu pomii lui, cu casele mici şi turla pătrată a bisericii. Părea foarte mic, fiindcă în stînga terasamentului nu era nici o casă. Schneider se aşeză şi începu să fumeze.

Înăuntru, Schmitz şedea lîngă omul care spunea „Bieljogorje". Mereu şi mereu. Lacrimile-i secaseră. Omul se holba în gol cu ochii lui întunecaţi, şi spunea: „Bieljogorje", ca o melodie nesfîrşită care lui Schmitz i se părea frumoasă. În orice caz, ar fi putut asculta cuvîntul acesta oricît de des. Celălalt pacient dormea.

Omul care spunea mereu „Bieljogorje" se numea Bauer, căpitanul Bauer, fusese pe vremuri reprezentantul unei firme de textile, şi mai înainte student, dar mai înainte de a fi student, fusese locotenent, aproape patru ani, şi mai tîrziu n-o dusese uşor ca reprezentant de textile. Totul depindea de întrebarea dacă oamenii aveau bani, şi oamenii nu aveau aproape niciodată bani. Cel puţin nu oamenii care ar fi putut cumpăra puloverele lui, pulovere nici prea scumpe, nici prea ieftine. Puloverele scumpe se cum-

părau întotdeauna, şi cele ieftine de asemeni, dar pentru cele pe care trebuia să le vîndă el, cele mijlocii, se găseau foarte puţini cumpărători... Nu putuse obţine o reprezentanţă pentru puloverele ieftine, nici una pentru cele scumpe — acestea erau reprezentanţe bune, şi reprezentanţe bune căpătau oamenii care nu aveau nevoie de ele. Timp de cincisprezece ani fusese reprezentant pentru aceste pulovere greu de vîndut; primii doisprezece ani dusese o luptă permanentă, nesuferită, îngrozitoare, umblînd din prăvălie-n prăvălie, din casă-n casă — o viaţă ucigătoare. Pe soţia lui, o îmbătrînise viaţa asta. Cînd o cunoscuse, ea avea douăzeci şi trei de ani, el douăzeci şi şase — era încă student, îi plăcea să bea, şi dînsa era o blondă foarte subţirică, care nu suporta vinul. Dar nu-l cicălise niciodată, era o femeie liniştită, care nu spusese un cuvînt nici măcar atunci cînd abandonase studiul pentru a vinde pulovere. De multe ori se mirase el însuşi de rezistenţa lui: să vinzi doisprezece ani puloverele astea! Şi cum acceptase soţia lui totul! Apoi îi mersese ceva mai bine timp de trei ani, şi deodată, după cincisprezece ani, totul se schimbase: căpătă reprezentanţa pentru puloverele scumpe şi ieftine şi le păstră şi pe cele mijlocii. Devenise o afacere strălucită, şi acum alergau alţii pentru el. El era mereu acasă, dădea telefoane, iscălea, avea un magazioner, o contabilă, o steno-dactilografă. Acum avea bani, dar soţia lui — care fusese întotdeauna bolnăvicioasă, avusese cinci avorturi unul după altul — soţia lui avea acum un cancer. Diagnosticul era cert. Şi apoi afacerea asta strălucită durase doar patru luni — pînă la venirea războiului.

„Bieljogorje", spuse căpitanul.

Schmitz îl privi; tare ar fi vrut să ştie la ce se gîndea. Il cuprinse o curiozitate nestăpînită de a cunoaşte cît mai bine pe omul acesta cu faţa grasă şi în acelaşi timp puţin scofîlcită şi cadaverică sub ţepii negri, cu ochii săi nemişcaţi care păreau să spună „Bieljogorje" — căci gura abia dacă se mai mişca. Apoi omul plînse din nou, lacrimile-i curgeau tăcute de-a lungul obrajilor. Nu fusese un erou, îi venise greu să-l audă pe colonel ţipînd la telefon că ar trebui să mai vadă de trupa lui fiindcă la punctul Rossapfel e ceva în neregulă, şi atunci cînd fusese nevoit să plece în linia întîia, cu casca aceea de fier pe cap, ştia că arată ca un caraghios. Nu era un erou, nici n-o pretinsese vreodată, ba chiar ştia că nu era. Şi cînd ajunsese aproape de tot de linia întîia, scosese casca, fiindcă nu vroia să pară caraghios în clipa în care va sosi pe front şi va trebui să zbiere. Ţinea casca în mînă şi se gîndea: Fie ce-o fi, dă-i înainte; şi cu cît se apropia mai mult de învălmăşeala idioată de acolo, din faţă, teama îi pierea. Ducă-se dracului, doar ştiau cu toţii că el nu poate face nimic, că nimeni nu putea face ceva, fiindcă aveau prea

puţină artilerie şi n-aveau tancuri. Atunci, la ce bun ţipetele astea tîmpite? Orice ofiţer ştia că prea multe tancuri şi prea multă artilerie fuseseră trimise pentru apărarea cartierelor marelui stat major. Rahat, îşi spuse el — fără să ştie că este curajos. Şi apoi căzu, şi-şi despică toată ţeasta, şi tot ceea ce rămăsese în el, era cuvîntul „Bieljogorje". Atît. Părea destul pentru ceea ce mai avea de spus în tot restul vieţii lui, era o lume a lui, pe care nimeni n-o cunoştea şi nu avea s-o cunoască vreodată.

Nu ştia desigur că la Curtea Marţială era în curs un proces împotriva lui pentru automutilare, fiindcă scosese casca în plină luptă şi încă pe motocicletă. N-o ştia — şi nici n-avea s-o ştie vreodată. Hîrtia pe care era numele lui, un număr de înregistrare, şi diferite referinţe, această hîrtie fusese întocmită degeaba — n-avea s-o cunoască niciodată, nu-l mai ajunsese din urmă. Spunea doar, la fiecare cincizeci de secunde: „Bieljogorje".

Schmitz îl privea neîncetat. Ar fi vrut să aibă şi el mintea rătăcită, pentru a şti ce se petrece în creierul acestui om. Şi în acelaşi timp îl invidia.

Se sperie cînd Schneider deschise uşa.

— Ce este? întrebă Schmitz.

— Sosesc, spuse Schneider. Au şi sosit. Al naibii ghinion — n-au mai putut răzbate trupe de-ale noastre.

Schmitz n-auzise nimic, acum îi auzea, erau aici. La stînga, erau deja în sat. Acum pricepu

de ce şoferul spusese adineauri: „Aud că nu-i putem vedea". Acum se auzea că-i puteai vedea — îi puteai vedea bine.

— Steagul, spuse Schmitz, trebuia să scoatem steagul cu crucea roşie — să fi încercat cel puţin.

— O mai putem face.

— Iată-l, spus Schmitz. Îl scoase de sub cufărul lui care stătea pe masă. Schneider îl luă.

— Să mergem, spuse el.

Plecară. Schneider scoase capul pe fereastră şi-l trase numaidecît înapoi. Era palid.

— Sînt chiar aci, spuse el, pe terasament.

— Le ies în întîmpinare, spuse Schmitz.

Schneider dădu din cap. Ridică steagul sus, deasupra capului, şi ieşi pe uşă. O luă la dreapta şi porni ţeapăn spre terasamentul de cale ferată. Era o linişte desăvîrşită, şi tancurile stăteau liniştite, stăteau la marginea satului. Şcoala era ultima clădire înainte de gară. Într-acolo erau îndreptate ţevile lor, dar Schneider nu le vedea. Nu vedea de loc tancurile, nu vedea nimic. Se socotea caraghios, aşa, cu steagul în faţa burţii ca la paradă — şi simţi că în vine îi curge numai frică. Numai frică. Mergea drept înainte, ţeapăn, încet, aproape ca o marionetă, ţinînd steagul în faţa burţii. Merse încet, pînă ce se împiedică. Se trezi. Se împiedicase de o sîrmă, care lega între ei butucii de viţă într-o vie model. Acum văzu totul. Erau două tancuri, stăteau în spatele terasa-

mentului, şi cel din faţă îşi întoarse acum încet turela spre el. Apoi, după ce trecu de pomi, văzu că erau mai multe. Stăteau unul în spatele altuia şi unul alături de altul, orînduite pe cîmp, şi stelele roşii i se părură nesuferite şi foarte străine. Nu le văzuse încă niciodată. Apoi veni groapa de bălegar. Acum mai trebuia doar să treacă pe lîngă răzoare, prin pepinieră, peste pajişte, în sus pe terasament — dar la groapa de bălegar se opri; deodată, i se făcu iarăşi frică, mai rău ca înainte. Adineauri n-o ştiuse; crezuse că sîngele i se prefăcuse în gheaţă şi nu ştiuse că era frică — acum sîngele-i era ca focul, şi vedea doar roşu — nu mai vedea nimic — nimic altceva decît uriaşe stele roşii care-l înspăimîntau. În clipa aceasta călcă pe obuz, şi obuzul explodă.

Intîi nu se întîmplă nimic. Explozia fu înfiorător de zgomotoasă în tăcerea aceea. Ruşii ştiau doar că proiectilul nu era al lor şi că omul cu steagul pierise dintr-o dată într-un nor de praf. Imediat după aceea însă, traseră asupra casei. Rotiră turelele, se aşezară în ordine de bătaie, traseră întîi în aripa sudică, apoi în clădirea din mijloc şi în aripa nordică, unde steguleţul portarului spînzura pleoştit la fereastră. Căzu în molozul care curgea de pe casă — şi la urmă traseră din nou în aripa sudică; clădirea se prăbuşi cu faţa-n jos. Abia mai tîrziu, observară că din partea cealaltă nu fusese tras nici un foc.

IV

Mai rămaseră doar două pete de culoare: una verde, maldărul de castraveţi al unui negustor, şi una galben-roşietică: caise. În mijlocul pieţei stătea baraca cu bărci zburătoare. Stătea întotdeauna acolo. Culorile-i păliseră, albastrul şi roşul erau stinse şi murdare ca şi culorile unui vapor bătrîn şi liniştit care zace în port şi aşteaptă răbdător să fie dat la fiare vechi. Bărcile atîrnau ţepene în jos, nici una nu se mişca, şi din rulota care stătea alături, ieşea fum.

Petele de culoare se descompuneau treptat: mozaicul acesta, împletit din verdele deschis şi închis al castraveţilor, se micşora văzînd cu ochii; Greck văzu de departe doi oameni care lucrau la descompunerea lui. La caise mergea mai încet, foarte încet: era o femeie, o singură

femele care lua fructele cîte una și le așeza cu grijă în coșuri. Probabil că erau mai gingașe caisele decît castraveții. Greck își încetini mersul. Trebuie să neg, își spuse el, să neg fără șovăire și cu încăpățînare. E singurul lucru de făcut, dacă mă descoperă. Singurul. Moartea merită o tăgadă. Dar n-avea să se afle, asta știa. Il mira doar faptul că mai erau atîți evrei pe aci.

Caldarîmul dintre copacii mărunți și casele joase era bolovănos, dar el nu simțea nimic. Era foarte agitat și se gîndea: cu cît plec mai repede de aci, cu atît mai mult se îndepărtează primejdia de a fi observat și probabil că nu voi avea nimic de tăgăduit. Numai să plec mai repede. Grăbi pasul. Din ce în ce mai tare. Acum era foarte aproape de piață: căruța cu castraveți trecu pe lîngă el, iar acolo, în fund, tot mai stătea femeia aceea grijulie care-și strîngea cu băgare de seamă caisele. Grămada ei nu scăzuse nici la jumătate.

Greck văzu bărcile zburătoare. Nu se dăduse în viața lui în bărci. Nu avusese parte de asemenea distracții; erau interzise în familia lui, căci: 1. era bolnav și 2. nu se cădea să te legeni așa prin aer ca un caraghios, în văzul lumii. Ori el nu făcuse niciodată un lucru interzis — abia astăzi a încercat pentru întîia oară, și încă ceva atît de îngrozitor, poate cel mai periculos lucru, care te poate costa de-a dreptul viața. Greck simți că emoția îi strînge bere-

gata, și trecu repede și totuși clătinîndu-se în bătaia soarelui, de-a curmezișul pieții, spre bărci. Din rulotă ieșea și mai mult fum. Pare să mai fi pus pe foc, își spuse el, cărbuni, ba nu, lemne. — Nu știa, habar n-avea cu ce se face focul în Ungaria. Nici nu-i păsa. Bătu în ușa vagonului: un bărbat pe jumătate gol apăru, era blond, nebărbierit, cu oase mari, obrazul avea ceva aproape olandez; numai nasul era surprinzător de îngust, și avea ochii foarte întunecați.

— Ce este? întrebă el în germană.

Greck simți cum îi curge sudoarea în gură; o linse cu limba, își trecu cu latul palmei peste față și spuse:

— Să mă dau în barcă, aș vrea să mă dau în barcă. Bărbatul din ușa vagonului strînse pleoapele, apoi dădu afirmativ din cap. Își sucea limba prin gură; în spatele lui răsări nevastă-sa, era în fustă, sudoarea îi curgea pe obraz, și bretelele roșu-închis erau pătate de sudoare. Intr-o mînă ținea o lingură de lemn, pe brațul celălalt un copil. Copilul era murdar. Femeia era foarte negricioasă. Lui Greck i se păru sinistră. Fără îndoială, oamenii aceștia aveau ceva amenințător. Poate că erau oarecum suspecți. Lui Greck îi trecuse cheful să se dea în barcă, dar omul, a cărui limbă se potolise în sfîrșit, spuse:

— Din partea mea — pe căldura asta... la amiazi.

Coborî treptele, Greck se dădu deoparte şi-l urmă cei cîţiva paşi pînă la bărci.

— Cît costă ? întrebă el stînjenit. Îşi spunea : o să mă creadă nebun. Sudoarea îl năucea. Îşi şterse faţa cu mîneca şi urcă treptele de lemn spre estradă. Omul dădu drumul unei frîne, o barcă din mijloc se legăna încetişor încolo şi încoace.

— Sper, spuse omul, că nu vreţi să ajungeţi prea sus, altfel trebuie să rămîn aici şi să vă păzesc. Aşa-i regulamentul.

Germana lui nu-i plăcea lui Greck. Era ciudat de moale şi în acelaşi timp rigidă, ca şi cum ar fi vorbit într-o limbă complet străină, cu cuvinte germane.

— Nu prea sus, spuse Greck, poţi să pleci... Cît costă ?

Omul dădu din umeri.

— Daţi-mi un pengö, spuse el.

Greck îi dădu ultimul lui pengö şi se urcă cu băgare de seamă. Bărcuţa era mai largă decît crezuse. Se simţea sigur de el şi începu să execute mişcarea pe care, de atîtea ori, o putuse observa, dar niciodată executa. Se ţinu strîns de bare, foarte strîns, desfăcu iarăşi degetele ca să-şi şteargă sudoarea, îndoi genunchii înainte, îi trase din nou spre el, îi îndoi, şi fu mirat că barca se mişcă. Era foarte simplu, trebuia doar să nu împiedici ritmul mişcării cu îndoirea genunchilor, ci să-l accentuezi : cînd

barca mergea înainte, să te arunci înapoi cu genunchii întinşi, şi cînd venea înapoi, să te laşi să cazi înainte. Era foarte simplu şi frumos. Greck văzu că omul se oprise lîngă el, şi îi strigă :

— Ce s-a întîmplat ? Pleacă liniştit.

Omul scutură din cap şi Greck nu se mai sinchisi de el. Înţelese deodată că pierduse ceva esenţial în viaţă : să se dea cu barca. Era minunat. Sudoarea i se zvîntă pe frunte, şi răcoarea uşoară a legănatului îi zvîntă şi sudoarea de pe corp ; o senzaţie proaspătă, de încîntare, îl străbătea la fiecare mişcare, şi apoi — lumea se schimbase. O dată era alcătuită numai din cîteva scînduri murdare cu crăpături late între ele, iar la înapoiere stăpîneai toată bolta cerească.

— Atenţie ! strigă jos omul. Ţineţi-vă bine.

Greck îl simţi cum frînează ; o smuncitură uşoară, care-i încetini mult zborul.

— Lasă-mă în pace, strigă el.

Dar omul dădu din cap. Greck se avîntă din nou cu putere în sus. Asta era minunea : să stai paralel cu pămîntul — cînd barca se ridica în spate — să vezi scîndurile acelea murdare care reprezintă lumea, şi după aceea s-o iei înainte, să dai buzna în cer şi să-l vezi deasupra ta, de parc-ai sta întins pe o pajişte, dar mai aproape, mult mai aproape. Ce era la mijloc nu avea importanţă. În stînga lui, femeia îşi orînduia cu grijă caisele ; grămada

ei nu părea să scadă de loc. La dreapta stătea omul ăsta blond şi gras, care avea ordin să-l frîneze; cîteva case se clătinară prin cîmpul lui vizual; în fund era o stradă. Chipiul îi zbură de pe cap.

Să neg tot, îsi spuse el pe cînd se legăna mai încet, să neg mereu, n-o să-l creadă pe el, dacă eu neg. Eu nu fac una ca asta. Nimeni n-o să-şi închipuie despre mine că fac una ca asta. Am o reputaţie bună. Ştiu că ei nu mă iau drept om în toată firea, chiar şi din pricina bolii mele cronice de stomac, dar ţin la mine în felul lor, şi aşa ceva nu crede nici unul despre mine. — Era în acelaşi timp mîndru şi speriat, şi socotea minunat curajul lui de a se urca în barca asta zburătoare. Avea să i-o scrie maică-si. Nu, mai bine nu. Măicuţa nu avea înţelegere pentru asemenea lucruri. Păstrează-ţi demnitatea în orice împrejurare! — asta era parola ei. N-ar avea înţelegere pentru faptul că fiul ei, locotenentul Dr. Greck, s-a dat în barcă ziua-n amiaza mare, în plină arşiţă, în piaţa murdară a unui sat unguresc, în văzul tuturor, aşa că oricine, orice trecător îl putuse vedea. Nu, nu, o şi vedea dînd din cap: o femeie lipsită de umor, ştia asta şi n-avea ce-i face. Iar chestia cealaltă — Dumnezeule! În ciuda voinţei lui, se gîndea mereu la asta, cum se dezbrăcase în odăiţa din fund a croitorului acela evreu; o dugheană igrasioasă în care zăceau împrăştiate petice, costume începute, cu pînza tare

cusută pe ele, şi un castron dezgustător de mare cu salată de castraveţi, în care înotau muşte pe cale să se înece — simţi cum i se umple gura de apă şi-şi dădu seama că păleşte, ce apă scîrboasă, avea în gură — dar se mai vedea dezbrăcîndu-şi pantalonii, dînd la iveală cea de a doua pereche, luîndu-şi banii, şi vedea rînjetul ştirb al bătrînului în timp ce el părăsea repede prăvălia. Totul se-nvîrti în jurul lui.

— Opreşte! zbieră el, opreşte! Omul de jos frînă brusc, simţi smuciturile acelea puternice, ritmice. Apoi barca se opri, ştia că arăta ridicol şi jalnic, coborî cu grijă, se duse în spatele estradei şi scuipă; stomacul i se potolise, dar gustul acela scîrbos îi mai dăinuia în gură. Era ameţit, se aşeză pe o treaptă şi închise ochii, mai avea ritmul legănării în ochi, simţea cum îi zvîcnesc globurile ochilor, îi venea din nou să scuipe. Ochii i se liniştiră cu greu. Se sculă şi-şi ridică chipiul de pe jos. Omul stătea lîngă el; îl privea rece, apoi veni nevastă-sa, Greck se miră cît era de mică. O fărîmă de femeie, măruntică, neagră ca smoala, cu faţa scofîlcită. Avea o cană în mînă. Individul cel blond îi luă cana din mînă şi-o întinse lui Greck.

— Beţi, spuse el rece.

Greck scutură din cap.

— Beţi, spuse omul, o să vă facă bine.

Greck luă paharul, drăcia avea un gust foarte amar, dar îi făcea bine. Cei doi zîmbiră mecanic, fiindcă erau obişnuiţi să zîmbească la

priveliştea asta, nu fiindcă l-ar fi iubit sau le-ar fi fost milă de el. Se sculă.

— Foarte mulţumesc, spuse el.

Scotoci prin buzunar după bani, nu mai găsi nimic în afară de bancnota aceea îngrozitoare şi mare, şi ridică neputincios din umeri. Simţi cum roşeşte.

— E-n regulă, spuse omul, e-n regulă.

— Heil Hitler, spuse Greck.

Omul dădu doar din cap.

Greck nu mai privi înapoi. Sudoarea începuse din nou să-i curgă. Parcă-i clocotea în pori. Peste drum de piaţă era o cîrciumă. Simţi nevoia să se spele.

Înăuntru era ciudat de răcoare şi în acelaşi timp neaerisit. Localul era aproape gol. Greck observă că omul care stătea în dosul tejghelei, se uitase întîi la decoraţiile lui. Ochii omului rămaseră reci, nu duşmănoşi, dar reci. In colţul din stînga şedea o pereche, cu nişte farfurii murdare în faţă şi o carafă de vin. Mai era şi o sticlă de bere. Greck se aşeză în colţul din dreapta, ca să poată vedea toată strada. Simţi o uşurare. Ceasul lui arăta ora unu şi el era învoit pînă la şase. Omul ieşi dinapoia tejghelii şi veni încet spre el. Greck se gîndi ce să bea. De fapt n-avea chef de nimic. Numai să se spele. Nu-i plăcea alcoolul, nici nu-i pria de altfel. Nu degeaba îl prevenise maică-sa, ca şi împotriva datului în barcă. Individul, care stătea acum în faţa lui, se uită din nou la partea stîngă a tunicii.

— ...nă ziua, spuse omul. Ce doriţi?

— Cafea, întrebă Greck, aveţi cafea?

Omul înclină capul afirmativ. Înclinarea asta spunea tot, spunea că privirea aruncată în partea stîngă a pieptului şi cuvîntul cafea lămureau totul.

— Şi un rachiu, spuse Greck.

Dar părea să fie prea tîrziu.

— Ce fel? întrebă omul.

— De caise, spuse Greck.

Omul plecă. Era gras. Pantalonul întins pe fese se umfla pe alocuri; era încălţat cu papuci. Neglijenţă tipic austriacă, îşi spuse Greck.

Privi spre perechea de îndrăgostiţi. Roiuri de muşte şedeau pe farfuriile murdare cu resturi de mîncare, oase de la cotlete, grămăjoare de legume şi salată veştedă în castroane de lut. Dezgustător, îşi spuse Greck.

Un soldat intră, privi speriat împrejur, salută în direcţia lui Greck şi se duse la tejghea. Soldatul n-avea nici un fel de decoraţii. Şi totuşi, Greck văzu în privirea cîrciumarului o bunăvoinţă care-l irită. Poate, îşi spuse el, fiind ofiţer, se aşteaptă să am mai multe decoraţii, frumoase de aur, de argint — sînt copilăroşi, ungurii ăştia. Poate că arăt ca şi cum ar trebui să port decoraţii: sînt înalt şi subţire, blond.

Fir-ar al naibii, îşi spuse el, ce poveste neplăcută! Se uită afară.

Femeia cu caisele era acum aproape gata, şi deodată îşi dădu seama de ce anume avea într-adevăr poftă: de fructe. Ah, ce bine i-ar face! Mama îi dădea întotdeauna multe fructe, pe vremea cînd erau ieftine, şi îi făceau foarte bine. Aici fructele erau ieftine, şi el avea bani, şi vroia să mănînce multe fructe. Şovai, gîndindu-se la bani; gîndurile i se opriră-n loc. Sudoarea îi ţîşni din nou cu putere. N-are să se întîmple nimic, şi dacă s-ar întîmpla ceva: va nega, va nega fără şovăire.. Nimeni n-ar da dreptate unui evreu împuţit, care ar pretinde că el, Greck, i-a vîndut pantalonii. Nimeni n-ar crede asta dacă el ar tăgădui, şi chiar dacă s-ar identifica pantalonii ca fiind ai lui, putea să spună că fuseseră furaţi, sau altceva. Dar nici n-au să-si bată atîta capul. Pe de altă parte, de ce să se descopere tocmai la el? Povestea asta îi deschisese dintr-o dată ochii: toţi vindeau cîte ceva, lua-i-ar dracu. Toţi. Acum ştia unde era benzina care lipsea tancurilor, încotro o luaseră efectele de iarnă — pe cînd el, oricum, el nu-şi vînduse decît propriii lui pantaloni, făcuţi de croitorul Grunk, pe cheltuiala lui, Grunk din Coelsde.

De unde aveau ei toţi aceşti pengö? Nimeni nu-şi putea permite din soldă asemenea cheltuieli, ca sublocotenentul acela mic şi obraznic care stătea cu el în cameră, şi care mînca după-

amiază prăjituri cu cremă, seara bea whisky veritabil, mergea la femei şi nu se mulţumea nicidecum cu orice ţigară, ci fuma o marcă anumită care se scumpise între timp.

Blestemaţii, îsi spuse el, tare prost am fost, am fost întotdeauna prost. Veşnic cinstit şi corect, iar ceilalţi, ceilalţi au trăit întotdeauna bine. Blestemaţii.

Cîrciumarul aduse cafea şi rachiu.

— Mîncaţi ceva? întrebă el.

— Mulţumesc, spuse Greck.

Cafeaua mirosea ciudat. O gustă: era slabă, ciudat de slabă. Vreun surogat la modă. Rachiul era iute si tare, dar îi făcea bine. Il bău încet, cu picătura. Asta era: el trebuia să bea alcoolul ca pe o doctorie. Asta era.

Grămada de caise din piaţă dispăruse. Greck sări în sus şi alergă spre uşă.

— O clipă, îi strigă el cîrciumarului.

Bătrîna venea încet cu căruţa prin piaţă; acum era în dreptul barăcilor şi lăsă calul în trap liniştit. Greck o opri cînd fu să cotească înspre stradă. Ea trase de hăţuri. O privi în faţă: o femeie mai în vîrstă, voinică, cu trăsături frumoase, un obraz plin şi ars de soare. Greck se apropie de căruţă.

— Vreau fructe, spuse el. Dă-mi te rog nişte caise.

Ea îl privi zîmbind. Zîmbetul era oarecum rece. Apoi aruncă o privire spre coşurile ei şi întrebă:

— Pungă aveţi?

Greck scutură din cap. Vocea ei era caldă şi joasă. Se uita la ea, cum trece de pe capră în căruţă; picioarele-i erau surprinzător de puternice. Îi atraseră atenţia. Lui Greck îi lăsă gura apă cînd văzu fructele: erau minunate. Se gîndi acasă. Caise, spuse el, dacă măicuţa ar putea găsi caise! Şi aici, aici se întorceau cu ele din tîrg. Ca şi cu castraveţii. Luă o caisă din căruţă şi mîncă: era acrişoară şi dulce în acelaşi timp, puţin prea coaptă şi caldă, dar îi plăcu.

— Bun, spuse el. Femeia îi zîmbi din nou. Îndemînatică, făcu un soi de pungă din bucăţi de hîrtie, şi puse cu grijă fructele înăuntru. Privirea ei i se păru ciudată.

— Destul? întrebă ea.

El dădu din cap. Femeia apucă marginile hîrtiei, le îndoi una într-alta şi-i întinse pachetul. Scoase bancnota din buzunar.

— Poftim, spuse el.

Ea căscă ochii, şi spuse: „O, o", apoi scutură din cap. Dar luă bancnota şi, timp de o clipă, îl ţinu de mînă prinzîndu-i-o la încheietură, în faţă la puls, doar o frîntură de clipă. Luă bancnota, o vîrî între buze şi-şi scoase taşca de sub fustă.

— Nu, exclamă Greck încet, nu, nu, ia bancnota de aici.

Privi speriat în jur. Bancnota asta mare şi roşie trebuia să-i sară oricărui în ochi. Strada era frecventată, trecea chiar si un tramvai.

— Strînge-o! strigă el, ia-o de aici.

I-o smulse din gură. Dînsa-şi muşcă buzele. El nu ştia dacă e furioasă sau rîde de el. Rupse cu furie o a doua caisă, îşi vîrî dinţii-n ea şi aşteptă. Broboane mari de sudoare îi acopereau fruntea. Cu greu reuşea să ţină caisele în punga desfăcută. I se părea că bătrîna se mişca într-adins încet — se şi gîndea să fugă, dar probabil că ea ar fi început să zbiere îngrozitor, s-ar fi adunat lumea. Ungurii erau aliaţi, nu duşmani. Oftă şi aşteptă. Peste drum, un soldat ieşea din cîrciumă; era altul decît cel care intrase mai înainte. Acesta avea decoraţii pe piept: trei — şi în afară de asta, o insignă pe mînecă. Îl salută pe Greck, şi Greck îi răspunse înclinînd capul. Iarăşi trecu tramvaiul, de data asta pe partea cealaltă, treceau şi oameni, foarte mulţi oameni, şi în spatele lui, înapoia gardului de scînduri găunoase, flaşneta bărcilor începu să cînte încet.

Bătrîna netezea bancnotele una cîte una, pînă ce taşca ei păru să se fi golit de orice hîrtie. Apoi veni rîndul monezilor. Aşeza răbdătoare mici grămezi de nichel pe capră. Apoi îi luă cu grijă bancnota din mînă şi îi întinse întîi hîrtiile, după aceea, fişicurile de nichel.

— Nouăzeci şi opt, spuse ea.

El vru să plece, dar ea îi puse deodată mîna pe braţ: mîna ei era lată şi caldă şi uscată de tot şi obrazul ei se apropie.

— Fete? întrebă ea în şoaptă şi-i zîmbi. Fete frumoase, vrei?

— Nu, nu, spuse el repede, zău că nu.

Ea băgă iute mîna sub fustă, scoase o hîrtiuţă şi i-o întinse în grabă.

— Ţine, spuse ea. Ţine.

El puse biletul lîngă bancnote, dînsa trase calul de hăţuri; Greck traversă strada cu băgare de seamă, ţinînd pachetul care se desfăcea.

Masa la care şedea perechea de îndrăgostiţi, tot nu fusese strînsă. Nu-i înţelegea pe oamenii aceştia; muştele stăteau cu sutele, pe farfurii, pe marginile paharelor, şi tînărul îi vorbea fetei în şoaptă, căutînd s-o convingă cu gesturi aprinse. Cîrciumarul se îndreptă spre Greck. Greck puse fructele pe masă. Cîrciumarul se apropie.

— Pot să mă spăl? întrebă Greck.

Cîrciumarul se holbă la el.

— Să mă spăl, spuse Greck enervat, să mă spăl, fir-ar să fie. Îşi frecă furios mîinile una de alta. Cîrciumarul dădu deodată din cap, se întoarse şi-i făcu semn lui Greck să-l urmeze. Greck îl urmă, îl lăsă pe cîrciumar să dea la o parte perdeaua verde, întunecată — privirea cîrciumarului i se păru schimbată. Parcă vroia să întrebe ceva. Trecură printr-o săliţă scurtă şi strîmtă, şi cîrciumarul deschise o uşă.

— Poftim, spuse el.

Greck intră. Curăţenia toaletei îl uimi. Lavabourile erau îngrijit cimentate, uşile vopsite în alb. Lîngă chiuvetă atîrna un prosop. Cîrciumarul aduse o bucată de săpun verde, cazon.

— Poftim, repetă el.

Greck era încurcat. Cîrciumarul ieşi, Greck mirosi prosopul, părea să fie curat. Îşi scoase repede tunica, îşi spălă bine gîtul, ceafa şi faţa şi lăsă să-i curgă apă multă pe braţe. Şovăi o clipă, apoi îşi îmbrăcă iar tunica şi se spălă încet pe mîini. Soldatul de adineauri, cel fără decoraţii, intră. Greck se dădu la o parte, ca soldatul să poată trece spre pisoar. Îşi încheie haina, luă săpunul şi plecă. Înăuntru, la tejghea, dădu cîrciumarului săpunul, spuse „mulţumesc" şi se aşeză la loc.

Faţa cîrciumarului părea dură. Greck se întreba unde o fi rămas soldatul. Perechea din colţ plecase. Masa stătea tot nestrînsă, într-o dezordine murdară. Greck bău cafeaua rece şi gustă puţin rachiu. Apoi începu să mănînce fructele. Simţea o poftă sălbatică de mingile astea zemoase şi cărnoase şi mîncă repede şase caise, una după alta — şi deodată i se făcu greaţă: fructele erau prea calde. Mai bău o înghiţitură de rachiu, şi rachiul era cald. Cîrciumarul stătea în dosul tejghelei, fuma şi moţăia. Apoi intră încă un soldat în cîrciumă. Cîrciumarul părea să-l cunoască, îşi vorbiră în şoaptă. Soldatul bea bere, avea o decoraţie: crucea de război. Soldatul care fusese

la closet, ieşi acum, plăti la tejghea şi plecă. La uşă salută. Greck îi răspunse, apoi soldatul care venise ultimul, se duse la closet. De afară se auzea flaşneta bărcilor. Sunetul ei sălbatic şi totuşi lent îl umplea pe Greck de melancolie. N-avea să uite niciodată legănatul acela. Păcat că i se făcuse rău. Afară, circulaţia părea să se fi înteţit: peste drum era o dugheană cu îngheţată, în faţa căreia se-nghesuia lumea. Tutungeria de alături era goală. Perdeaua verde şi murdară din colţ fu trasă la o parte şi apăru o fată. Cîrciumarul se uită imediat la Greck. Şi fata se uită la el. N-o vedea bine, rochia ei părea să fie roşie; în lumina asta tulbure şi verzuie părea incoloră, nu-i vedea limpede decît obrazul alb şi fardat, cu gura violent vopsită. Expresia feţei ei nu se putea desluşi, lui i se păru că zîmbeşte uşor, dar poate că se înşela; abia o desluşeai. Ţinea o bancnotă în mînă, o ţinea dreaptă de tot, ca un copil, cum ar fi ţinut o floare sau un băţ. Cîrciumarul îi dădu o sticlă de vin şi ţigări, fără să-şi mute privirea de la Greck. La fată nici nu se uita, cei doi nu schimbară un cuvînt. Greck scoase teancul de bani din buzunar şi căută biletul pe care i-l dăduse bătrîna. Îl puse pe masă şi băgă banii înapoi în buzunar. Simţi limpede privirea cîrciumarului şi ridică ochii, dar acum era vădit: fata îi zîmbea, stătea acolo cu sticla verde în mînă, cu cîteva ţigări răzleţe între degete, beţişoare albe care se potriveau bine cu faţa ei. În întunericul acela

nu mai existau pentru el decît faţa ei ţipător de albă, gura violent vopsită, şi ţigările chinuitor de albe din mînă. Ea zîmbi foarte scurt, înainte de a ridica perdeaua, ca să iasă. Acum cîrciumarul se holbă făţiş la Greck. Faţa lui era dură şi avea ceva ameninţător. Lui Greck îi era frică de el. Aşa arată ucigaşii, îşi spuse el, şi ar fi fost bucuros să poată pleca repede de-acolo. Afară cînta flaşneta, tramvaiul trecu scrîşnind, şi el fu cuprins de o tristeţe gravă, neînţeleasă. Fructele calde, moi, respingătoare, zăceau în faţa lui pe masă, şi muştele stăteau lipite de ceaşca lui. Nu le goni. Se sculă brusc şi strigă:

— Plata vă rog!

Strigă tare, ca să-şi dea curaj. Cîrciumarul se apropie în grabă. Greck scoase bani din buzunar. Văzu muştele care se adunau acum încet pe caise, puncte negre şi lipicioase pe trandafiriul acesta dezgustător, i se făcu aproape rău la gîndul că mîncase din ele.

— Trei pengö, spuse cîrciumarul.

Greck i le dădu. Cîrciumarul se uită la paharul de rachiu, care mai era pe jumătate plin, apoi la pieptul lui Greck, la biletul de pe masă... şi-l luă, deşi Greck întinse în aceeaşi clipă mîna după el. Cîrciumarul rînji, faţa lui mare, grasă, era respingătoare. Cîrciumarul citi adresa scrisă pe bilet: era propria lui adresă. Rînji şi mai urît. Lui Greck îi ţîşni iarăşi sudoarea.

— Vă mai trebuie biletul? întrebă cîrciumarul.

— Nu, spuse Greck, apoi spuse: La revedere. Își aminti că trebuia să spună „Heil Hitler“, și spuse din ușă: „Heil Hitler!“ Circiumarul nu-i răspunse. Cînd întoarse capul, Greck îl văzu pe circiumar vărsînd pe jos restul de rachiu, cu o mișcare violentă. Fructele luceau cald și trandafiriu, ca rănile trandafirii pe un trup întunecat...

Greck era bucuros că e pe stradă, și se-ndepărtă în grabă. Îi era rușine să se-ntoarcă la lazaret înainte de terminarea permisiei. Sublocotenentul acela mic și obraznic avea să rîdă de el. Dar cel mai mult i-ar fi plăcut acum să se înapoieze și să se-ntindă pe pat. Avea poftă să mănînce ceva consistent dar cînd se gîndea la mîncare, îi veneau în minte fructele, dezgustător de trandafirii, și greața îi creștea. Se gîndi la femeia la care fusese la amiazi, de îndată ce plecase din spital. Sărutările ei mecanice pe gîtul lui, îl dureau acum, o simți dintr-o dată, și-și dădu seama de ce-l îngrețoșaseră așa caisele: aveau aceeași culoare ca și rufăria ei, ea nădușise puțin și corpul îi era cald. Era idiot să te duci la o femeie la amiazi, pe căldura asta. Dar el urma sfatul tatălui, care îi spusese să aibă grijă să meargă cel puțin o dată pe lună la o femeie. Femeia asta nu fusese de lepădat, mică și durdulie, și seara ar fi fost desigur foarte drăguță. Îi luase ultimii bani și știuse îndată ce are de gînd, cînd îl văzu purtînd două perechi de pantaloni una peste alta. Rîsese și-l trimisese la croitorul acela evreu, căruia putea să i le vîndă.

Merse mai încet. Îi era rău. O știa. Ar fi trebuit să mănînce ceva ca lumea. Acum era prea tîrziu, nu mai putea mînca nimic. Totul era respingător: femeia, evreul murdar, chiar și barca, deși ea fusese lucrul cel mai plăcut, dar și ea era respingătoare, și caisele, și circiumarul, și soldatul. Fata îi plăcuse. Îi plăcuse foarte mult. Dar nu avea voie să meargă de două ori într-o zi la femei. Fusese foarte frumoasă așa, în obscuritatea colțului acela verde, cu obrazul ei alb, dar desigur că de aproape era și ea asudată și mirosea urît. Probabil că fetele astea nu aveau destui bani ca în căldura asta de amiazi să nu fie asudate și să miroasă frumos.

Trecu pe lîngă un restaurant. Scaunele stăteau printre hîrdaie mari cu plante verzi și țepene. Se așeză într-un colț și ceru apă minerală.

— Cu gheață, îi strigă din urmă chelnerului.

Chelnerul dădu din cap.

Lîngă Greck ședea o pereche, vorbeau romînește.

Greck avea acum treizeci și trei de ani și fusese bolnav de stomac de la șaisprezece ani. Din fericire, tatăl lui era doctor, nu un doctor bun, dar singurul din orășel, și aveau bani destui. Măicuța însă era econoamă. Vara plecau la băi, sau jos în Alpi, adeseori chiar și la mare, și iarna cînd stăteau acasă, mîncau prost. Numai cînd veneau musafiri mîncau bine, dar rareori aveau musafiri. În orășelul lor, toate reuniunile de societate aveau loc la restaurant, și el n-avea

voie să-i însoţească la restaurant. Cînd veneau musafiri se servea şi vin, dar la vîrsta cînd ar fi putut bea şi dînsul vin, era bolnav de stomac. Mîncaseră întotdeauna multă salată de cartofi. Nu ştia cît de des anume, dacă de trei sau de patru ori pe săptămînă, dar erau zile în care avea senzaţia că nu mîncase în tinereţea lui decît salată de cartofi. Mai tîrziu, un medic spusese că simptomele bolii lui ar cam aduce cu simptomele de subalimentaţie, şi că salata de cartofi ar fi otravă pentru el. În oraşul lui natal se aflase în scurt timp că este bolnav, se şi vedea pe el, iar fetele nu se prea uitau la dînsul. Atîţia bani n-avea taică-său ca să-i compenseze boala.

Nici la şcoală nu strălucea. După bacalaureat, în 1931, i se dădu voie să-şi dorească ceva, şi-şi dori o călătorie. Merse numai pînă la Hagen, luă o cameră la hotel şi seara alergă înfrigurat prin oraş, dar la Hagen nu găsi nici o prostituată, călători a doua zi mai departe, pînă la Frankfurt, şi stătu acolo opt zile. După opt zile termină banii şi se-ntoarse acasă. În tren, crezu că moare. Acasă îl primiră miraţi şi îngroziţi : avusese bani pentru o călătorie de trei săptămîni. Tata îl privi lung, mama plînse, şi avu loc o scenă groaznică cu bătrînul, care-l sili să se dezbrace şi să se lase examinat. Era într-o sîmbătă după-amiază, n-o uitase în viaţa lui : afară, pe străzile acelea curate, era linişte desăvîrşită : străzi bătrîneşti şi idilice. Calde şi grave, clopotele sunau îndelung, şi el stătea gol în faţa bătrînului şi trebuia să se lase pipăit. În cabinetul medical. Ura obrazul acela gras şi răsuflarea care mirosea întotdeauna puţin a bere, şi hotărî să-şi ia viaţa. Mîinile tatălui lui îi ciocăneau tot corpul, capul acela cenuşiu, cu părul des, se mişcă multă vreme sub pieptul lui. „Eşti nebun", spuse tatăl, cînd înălţă în sfîrşit capul, şi rînji uşor. „Eşti nebun. O dată, de două ori pe lună o femeie, e destul pentru tine." Ştia că bătrînul avea dreptate.

Seara stătu lîngă măicuţa şi bău ceai slab. Ea nu spuse nici un cuvînt, începu doar să plîngă. El puse ziarul jos şi se duse în camera lui.

Două săptămîni mai tîrziu, plecă la Marburg, la Universitate. Urmă întocmai sfatul tatălui lui, deşi-l ura pe bătrîn. Trei ani mai tîrziu dădu examenul de stat, după alţi doi ani fu asesor şi după încă unul, îşi luă doctoratul. În 1937 făcu prima concentrare, în 1938 pe cea de a doua, iar în 1939, doi ani după ce ocupase un post la tribunalul din capitala judeţului, fu mobilizat ca plutonier cu termen redus. Nu iubea războiul. Războiul îi impunea noi obligaţiuni. Nu mai era de ajuns să fii asesor şi doctor în drept, nici să ai un post şi să fii în curînd consilier la curte. Acum se uitau cu toţii la pieptul lui, cînd venea acasă. Pieptul lui era decorat cu zgîrcenie. Măicuţa îi scria să se cruţe şi în acelaşi timp făcea aluzii care-l usturau ca înţepăturile de ac.

„Hugo Becker a fost în concediu. Are crucea de fier clasa I. E ceva, pentru un băiat care a rămas repetent dintr-a treia de liceu, care n-a fost în stare să treacă nici măcar la examenul de calfă de măcelar. Se spune chiar, că e vorba să-l facă ofițer. Găsesc că e de necrezut. Wesendonk e grav rănit, se spune că o să piardă un picior". Şi asta era ceva, să pierzi un picior.

Mai comandă apă minerală. Apa îi făcea bine. Era rece ca gheața. Ar fi vrut să șteargă totul, povestea asta tîmpită cu evreul, și ideea stupidă de a cumpăra, în mijlocul unei străzi însuflețite, cîteva fructe cu o hîrtie de o sută. Asuda din nou gîndindu-se la scena asta. Deodată simți că stomacul începe să i se revolte. Stătu locului și căută closetul din priviri. Toți oamenii din local ședeau și vorbeau liniștiți. Nici unul nu se mișca. Privi speriat în jur, pînă ce descoperi lîngă tejghea o perdea verde, se sculă încet și merse țeapăn spre perdeaua verde. Pe drum mai fu nevoit să salute — un căpitan ședea cu o femeie — salută în grabă și corect, și fu bucuros cînd ajunse la perdeaua verde.

La patru era deja la spital. Sublocotenentul mic și obraznic stătea gata de plecare. Purta uniforma lui neagră de tanchist, decorații multe îi străluceau pe piept. Greck le cunoștea exact. Erau cinci. Sublocotenentul bea vin și mînca sandvișuri cu carne. Ii strigă lui Greck.

— Ți-a sosit lada.

— Bravo, spuse Greck. Se îndreptă spre patul lui și trase lada de mîner, pînă-n apropierea ferestrei.

— De altfel, spuse sublocotenentul, pe comandantul dumitale de batalion au trebuit să-l lase la Szokarhely. Schmitz a rămas cu el. Nu era transportabil, căpitanul dumitale.

— Îmi pare rău, spuse Greck. Începu să deschidă lada.

— Eu aș lăsa-o închisă, spuse sublocotenentul, trebuie să plecăm. Toți, și dumneata.

— Și eu?

— Da, sublocotenentul rîse, apoi obrazul lui copilăros deveni serios: în curînd se înființează trupe de șoc.

Greck simți din nou cum i se mișcă ceva în stomac. Răsuflă greu, văzînd sandvișurile cu carne atît de clar în fața lui. Zgrunțurii aceia de seu în carnea conservată i se păreau larve de muște. Se duse repede la fereastră, să respire aer curat. O deschise. Afară trecea o căruță cu caise. Greck vărsă — simți o ușurare extraordinară.

— Să-ți fie de bine! strigă sublocotenentul cel mic.

V

Feinhals se dusese-n oraş, ca să cumpere ace de gămălie, carton şi tuş, dar găsise numai cartonul, un carton roz cum îi plăcea majurului pentru pancarte. Cînd se întoarse din oraş, ploua. Ploaia era caldă. Feinhals încercă să vîre sulul mare sub tunica de campanie, dar sulul era prea lung şi prea gros, şi cînd văzu că hîrtia de ambalaj începe să se ude împrejur şi să prindă culoarea roz a cartonului, iuţi pasul. La un colţ de stradă trebui să aştepte. Tancuri intrau greoi în viraj, îşi roteau încet ţevile, părţile dindărăt, şi-şi continuau drumul spre sud-est. Lumea privea liniştită tancurile.

Feinhals merse mai departe. Ploaia cădea deasă şi grea, picura din copaci, şi cînd ajunse pe strada unde se afla centrul lui de triere, văzu că se făcuseră băltoace mari pe pămîntul negru.

Pe uşă atîrna pancarta mare, albă, pe care desenase cu creion roşu deschis: „Centrul de triere a bolnavilor, Szentgyörgy". În curînd avea să atîrne o pancartă mai bună acolo, groasă, roz, desenată cu tuş în scriere rondă. O vor putea vedea cu toţii. Era încă linişte pretutindeni. Feinhals sună, cineva dinăuntru deschise uşa, şi el salută înspre loja portarului şi intră în coridor. Pe cuierele din coridor atîrnau un pistol automat şi o puşcă. Uşile aveau vizete mici de sticlă, şi în dosul lor cîte un termometru. Totul era curat şi foarte liniştit şi Feinhals călca foarte încet. În dosul primei uşi îl auzi pe majur telefonînd. Pe coridor atîrnau fotografii de-ale profesoarelor şi o vedere mare, colorată a oraşului Szentgyörgy.

Feinhals coti la dreapta, deschise o uşă şi ieşi în curtea şcolii. Curtea era împrejmuită de pomi mari şi dincolo de zidurile ei, se înghesuiau case înalte. Feinhals privi spre o fereastră la etajul trei: fereastra era deschisă. Se întoarse repede în clădire şi urcă scara. Pe pereţi, de-a lungul scării, atîrnau fotografiile fostelor promoţii de eleve. Un şir întreg de rame mari, castanii şi aurii, în care erau lipite fotografiile bust ale fetelor: cartoane groase, ovale, purtînd cîte o fotografie de fată. Prima promoţie era din anul 1918. În 1918 părea să se fi dat primul bacalaureat. Fetele purtau bluze albe, scrobite, şi zîmbeau trist. Feinhals le privise adeseori, în fiecare zi timp de aproape o

săptămînă. La mijloc, între fotografiile fetelor, era lipită o doamnă brună şi severă, care purta lornion, trebuie să fi fost directoarea. Din 1918 şi pînă în 1932, era mereu aceeaşi, nu părea să se fi schimbat în aceşti paisprezece ani. Era mereu aceeaşi fotografie, probabil că lua de fiecare dată poza şi o dădea fotografului s-o lipească la mijloc. În faţa promoţiei 1928, Feinhals se opri. Aici îl izbise pieptănătura unei fete, o chema Maria Kartök, purta un breton lung, pînă aproape de sprîncene, avea un obraz drăguţ şi părea sigură de ea. Feinhals zîmbi. Ajunsese la al doilea etaj şi merse mai departe, pînă la anul 1932. Şi el dăduse bacalaureatul în 1932. Privi pe rînd fetele care trebuiau să fi avut atunci nouăsprezece ani, ca şi dînsul, şi care acum aveau treizeci şi doi: şi în seria asta era o fată care purta breton, numai pînă la jumătatea frunţii, şi faţa ei exprima siguranţă de sine şi o oarecare duioşie severă. O chema Ilona Kartök şi semăna mult cu sora ei, părea doar mai subţirică şi mai puţin cochetă. Bluza scrobită îi stătea bine, şi ea era singura de pe fotografie care nu zîmbea. Feinhals zîmbi şi stătu cîteva clipe locului, zîmbi din nou şi urcă încet spre etajul trei. Transpira, dar n-avea nici o mînă liberă, ca să-şi scoată chipiul, şi merse mai departe. Pe o latură a scării, era o statuie a Maicii Domnului, aşezată într-o nişă. Era din ghips, în faţa ei stătea un vas

cu flori proaspete; de dimineaţă fuseseră lalele în vas, acum erau trandafiri galbeni şi roşii, cu bobocii strînşi, abia deschişi. Feinhals se opri şi se uită de-a lungul coridorului. Privită în întregime, sala asta plină de fotografiile fetelor părea monotonă: toate aceste fete arătau ca nişte fluturi, fluturi nenumăraţi, fluturi albi cu capetele ceva mai întunecate, preparaţi şi colectaţi în rame mari. Păreau să fie mereu aceiaşi, numai piesa mare şi întunecată din mijloc se schimba din cînd în cînd. Se schimbă în 1932, în 1940 şi în 1944. Sus de tot în stînga, la capătul sălii de la etajul trei, mai atîrna promoţia 1944, fete în bluze albe scrobite, zîmbitoare şi nefericite, şi în mijlocul lor o doamnă întunecată, mai în vîrstă, care zîmbea de asemenea şi părea să fie de asemenea nefericită. În trecere, Feinhals aruncă o privire asupra promoţiei 1942; era şi acolo o Kartök, o chema Szorna, dar nu-ţi atrăgea atenţia: pieptănătura ei nu se deosebea de a celorlalte, obrazul era rotund şi înduioşător. Cînd ajunse sus, pe coridorul acesta liniştit ca şi întreaga clădire, auzi maşini care se opreau pe stradă. Aruncă pachetele pe pervazul unei ferestre şi se uită afară. Maiorul stătea jos în stradă, în faţa unui şir de camioane; motoarele erau în mers. Soldaţi bandajaţi săriră jos şi la urmă, dintr-un camion mare de mobile, vopsit în roşu, coborîră mulţi soldaţi cu bagaje. Strada se umplu repede. Maiorul striga:

— Aici — pe aici — toată lumea pe coridor — aşteptaţi.

Un convoi cenuşiu, neregulat, se puse în mişcare spre uşă. În partea cealaltă a străzii se deschideau ferestre, oamenii se uitau afară; la colţul străzii se aduna lumea.

Unele femei plîngeau.

Feinhals închise fereastra. Era încă linişte — abia se auzea slab primul zgomot de jos, din coridor; merse încet pînă la capătul sălii, lovi o dată cu piciorul într-o uşă, şi o voce de femeie spuse dinăuntru:

— Da?

Cînd apăsă clanţa cu cotul, simţi că roşeşte. Întîi n-o văzu, camera era plină cu animale împăiate, pe poliţe mari stăteau hărţi făcute sul, cutii mari, frumos zincate, cu probe de rocă sub capace de sticlă, şi pe perete atîrna un tablou multicolor cu modele de broderie şi o serie de ilustraţii numerotate cronologic, care arătau toate etapele îngrijirii sugarului.

— Alo, strigă Feinhals.

— Da? strigă ea. Se-ndreptă spre fereastră, unde era o mică trecere liberă printre dulapuri şi etajere. Ea şedea la o măsuţă. Obrazul îi era mai rotund decît jos în fotografie, părea să-şi fi pierdut din severitate, să fi devenit mai duios. Era stînjenită şi în acelaşi timp amuzată, şi cînd el îi spuse bună ziua, ea îi răspunse cu o mişcare din cap. Feinhals aruncă

sulul gros de hîrtie pe marginea ferestrei, apoi pachetul pe care-l ţinea în stînga, aruncă şi chipiul alături, şi-şi şterse năduşeala.

— Trebuie să mă ajuţi, Ilona, spuse el. Ce bine ar fi dacă ai avea puţin tuş pentru mine.

Ea se sculă şi închise cartea pe care o avea în faţă.

— Tuş, spuse ea, tuş, nu cunosc.

— Credeam că predai germana.

Ea rîse.

— Tuş, spuse el, este ceva asemănător cu cerneala. Ştii cumva ce e o peniţă rondă?

— Pot să-mi închipui, spuse ea zîmbind, scriere rondă... peniţă... asta cunosc.

— Mi-ai putea împrumuta aşa ceva?

— Cred că da. Arătă spre dulapul din spatele lui, dar el îşi dădu seama că ea nu va ieşi niciodată din colţul dinapoia mesei.

O descoperise cu trei zile în urmă în camera asta, şi stătuse zilnic ore întregi la dînsa, dar ea nu se apropiase niciodată de el: părea să-i fie frică. Era foarte evlavioasă şi deşteaptă, stătuse mult de vorbă cu ea, şi simţea că-l simpatizează — dar să fi venit în apropierea lui, aşa ca s-o poată îmbrăţişa brusc şi s-o sărute, în apropierea lui nu venise încă; vorbise foare mult cu ea, se-nvîrtea ore întregi în jurul ei, şi de cîteva ori vorbiseră despre religie, era foarte evlavioasă şi-l sfătuise de

cîteva ori să se roage — şi el ştia că ea avea dreptate — dar tare ar fi vrut s-o sărute şi s-o ţină în braţe; numai că ea nu se apropia niciodată de el.

Se încruntă şi dădu din umeri.

— Un singur cuvînt, spuse el răguşit, e de ajuns să spui un singur cuvînt, şi nu mai vin niciodată în camera dumitale.

Faţa ei deveni gravă. Coborî pleoapele, strînse buzele, ridică din nou privirea:

— Nu ştiu dacă vreau asta, spuse ea încet, şi apoi — nici n-ar folosi, nu-i aşa?

— Nu, spuse el. Ea dădu din cap.

Se înapoie pe intervalul care ducea la uşă şi spuse:

— Nu ştiu cum poate să se facă cineva profesoară la o şcoală pe care a frecventat-o timp de nouă ani.

— De ce nu? spuse ea, am mers întotdeauna cu plăcere la şcoală; chiar şi acum.

— Acum nu sînt cursuri?

— Ba da — sîntem împreună cu altă şcoală.

— Şi dumneata trebuie să rămîi aici şi să supraveghezi, ştiu — foarte inteligent din partea directoarei, să lase aici în casă pe cea mai drăguţă dintre profesoare — o văzu cum roşeşte — şi în acelaşi timp şi cea mai de încredere, ştiu — aruncă o privire spre materialul didactic din jurul lui. Ai o hartă a Europei aici?

— Desigur, spuse ea.

— Şi ace de gămălie?

Il privi mirată şi dădu afirmativ din cap.

— Fii drăguţă cu mine, spuse el, dă-mi harta Europei şi cîteva ace.

Işi deschise buzunarul stîng, scoase o punguliţă de pergament şi-şi răsturnă cu grijă conţinutul în palmă; erau stegulețe mici de carton roz, ridică unul în sus şi i-l arătă.

— Vino, strigă el, ne jucăm de-a Statul-major, e un joc minunat. O văzu că şovăie. Vino, strigă el, îţi promit că nu te ating.

Ea ieşi încet şi se duse spre etajera pe care erau hărţile. Cînd trecu pe lîngă el, Feinhals se uită în curte, apoi se întoarse şi-i ajută să aşeze trepiedul pe care-l scosese dintr-un unghер. Ea fixă harta, dezlegă sfoara şi răsuci încet manivela. Stătea lîngă ea, cu steguleţele roşii în mînă. „Dumnezeule, murmură el, sîntem oare ca animalele, de vă temeţi atît?"

— Da, spuse ea încet şi se uită la el; văzu că dînsa tot se mai temea. Ca lupii, spuse ea răsuflînd anevoie. Lupi care-n orice clipă pot începe să vorbească despre dragoste. O speţă îngrijorătoare de oameni. Te rog, spuse ea foarte încet, să nu faci asta.

— Ce?

— Să vorbeşti despre dragoste, spuse ea foarte încet...

— Deocamdată nu, ți-o promit. Se uita concentrat la hartă și nu văzu că ea stătea de-o parte și-i zîmbea.

— Acele, te rog, spuse el fără să se-ntoarcă. Rămase nerăbdător în fața hărții, privi fix la suprafața neregulată, viu colorată, și-și trecu mîinile peste ea. Linia mare, din colțul răsăritean al Prusiei Orientale, mergea aproape exact și drept în jos pînă la Oradea Mare, numai la mijloc — la Lemberg, era o pungă, dar nimeni nu știa ceva precis.

Se uită nerăbdător după ea; cotrobăia într-un sertar mare al unui dulap de nuc masiv: rufe, scutece, o păpușă mare și goală — apoi se întoarse repede și-i întinse o cutie mare de tablă plină cu ace de gămălie. Căută repede cu degetele printre ace și le scoase pe cele cu gămălie roșie sau albastră. Ea îl privi atentă cum vîră acele prin stegulețele de carton și le înfige cu grijă pe hartă.

Se priviră; afară pe coridor, era gălăgie: uși trîntite, tropot de cizme, vocea majurului și a soldaților.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea speriată.

— Nimic, spuse el calm, au sosit primii pacienți.

Fixă un steguleț jos, acolo unde era un punct gros: Nagyvarad — trecu ușor cu mîna peste Iugoslavia și, dînd din cap, fixă unul la Belgrad, apoi unul dincolo la Roma, și fu mirat cît de aproape era Parisul de granița germană. Puse mîna stîngă pe Paris, și cu dreapta făcu încet drumul lung înapoi pînă la Stalingrad. Distanța între Stalingrad și Oradea Mare era mai mare decît cea dintre Paris și Oradea Mare. Dădu din umeri, scutură capul și înfipse stegulețele în spațiile dintre punctele marcate.

— O, strigă ea. El o privi — părea încordată, agitată, fața i se îngustase parcă, era netedă și brună, și pe obrajii ei frumoși puful se vedea pînă aproape de ochii negri. Tot mai purta breton, numai că era și mai scurt decît pe fotografia de jos. Respira greu.

— Nu e un joc minunat? întrebă el încet.

— Da, spuse ea. Ingrozitor... totul e așa... spune-o dumneata... așa... ca în relief.

— Vrei să spui plastic, zise el.

— Da, da, spuse ea cu vioiciune, foarte plastic — parcă te-ai uita într-o odaie.

Zgomotul de pe sală mai scăzuse, ușile păreau să fie închise, dar Feinhals își auzi deodată foarte clar, numele.

— Feinhals, strigă majurul, unde ești, fir-ar a dracului de treabă?

Ilona îl privi întrebătoare.

— Te strigă?

— Da.

— Du-te, spuse ea încet, te rog, nu vreau să te găsească aici.

— Pînă cînd stai aici?

— Pînă la șapte.

— Așteaptă-mă — am să mai vin o dată.

Ea dădu din cap, se-nroşi ca para focului şi rămase în faţa lui, pînă ce el îi făcu loc să treacă în colţul ei.

— In pachetul de pe fereastră sînt prăjituri, spuse el, pentru dumneata. Deschise uşa, se uită afară şi ieşi repede pe coridor.

Coborî încet scara, deşi pe la jumătate îl auzi pe majur strigînd „Feinhals". Ii zîmbi Szornei cînd trecu prin faţa promoţiei 1942, dar se întunecase, şi nu mai putu distinge faţa Ilonei: tabloul mare atîrna la mijlocul coridorului şi umbrele erau dese. Iar jos, în capul scării, stătea majurul şi striga:

— Unde umbli, pentru Dumnezeu, te caut de un ceas.

— Doar am fost în oraş, am cumpărat carton pentru pancarte.

— Da, da, dar te-ai întors de o jumătate de oră. Vino. Il luă pe Feinhals de braţ şi coborî cu el la etajul de dedesubt. In camere se cînta şi infirmierele rusoaice alergau cu tăvile pe sală.

Majurul era foarte blînd cu Feinhals de cînd acesta se întorsese din Szokarhely, era blînd cu toată lumea şi în acelaşi timp nervos, de cînd fusese însărcinat să organizeze un centru de triere a bolnavilor. Pe majur îl nelinişteau lucruri pe care Feinhals nu avea de unde să le cunoască. De cîteva săptămîni se întîmplase ceva în armata asta, ceva ce Feinhals nu putea controla şi ale cărui consecinţe nu le putea măsura. Dar majurul trăia de pe urma acestor lucruri, numai datorită lor, şi faptul că ele nu mai erau în fiinţă, îl nelinişteau rău de tot. Inainte, posibilitatea unei transferări sau a unei detaşări neplăcute era relativ improbabilă, fiecare ordin era ocolit înainte de a ajunge la trupă. Instanţa, care dădea ordinul, era prima care să-l ocolească, şi convorbiri confidenţiale aduceau la cunoştinţa unităţilor cărora le era trimis, posibilitatea de a-l ocoli — şi pe măsură ce ordinele şi legile deveneau mereu mai ameninţătoare, şi tonul lor mai sumbru, posibilitatea de a le ocoli devenea mereu mai uşoară. In realitate, nu se lua nimeni după ele, afară de cei care le foloseau ca să scape de anumiţi indezirabili. In cel mai rău caz, un examen medical sau o convorbire telefonică — şi totul îşi urma calea. Dar lucrurile acestea se schimbaseră: convorbirile telefonice nu mai foloseau fiindcă oamenii, cu care erai obişnuit să vorbeşti, nu mai existau, sau existau undeva unde nu-i puteai ajunge — şi cei cu care vorbeai acum la telefon nu te cunoşteau şi n-aveau nici un interes să te ajute, fiindcă ştiau că nici lor nu le mai poate fi nimeni de vreun ajutor. Iţele erau încurcate sau înnodate, şi singurul lucru ce-ţi rămînea de făcut, era să-ţi salvezi zilnic propria piele. Pînă acum, războiul se desfăşurase la telefon, dar acum, războiul începea să stăpînească telefonul. Atribuţiile, denumirile conspirative, superiorii, se schimbau zilnic, şi se întîmpla să fii repartizat unei divizii care în ziua următoare

să nu mai fie compusă decît dintr-un general, trei ofiţeri de stat major şi cîţiva furieri...

Cînd ajunseră jos, majurul dădu drumul braţului lui Feinhals, şi deschise singur uşa. Otten şedea la masă şi fuma. Masa, la care şedea, avea o dîră adîncă, arsă de o ţigară. Otten citea un ziar.

— În sfîrşit, spuse el şi puse ziarul la o parte.

Majurul îl privi pe Feinhals. Feinhals îl privi pe Otten.

— Nimic de făcut, spuse majurul dînd din umeri, trebuie să dau toţi oamenii sub patruzeci de ani, care nu aparţin personalului de bază sau care nu pot fi consideraţi pacienţi. Zău, n-am ce-i face. Trebuie să plecaţi.

— Încotro ? întrebă Feinhals.

— La centrul de repartizare, şi anume imediat, spuse Otten. Îi întinse lui Feinhals ordinul de drum. Feinhals îl citi.

— Imediat... spuse Feinhals. Imediat... nici un lucru ca lumea încă nu s-a făcut imediat. Ţinea ordinul de drum în mînă şi întrebă : Trebuie să fim amîndoi pe o foaie — adică împreună... ?

Majurul îl privi atent :

— Cum adică ? Să nu faci vreo prostie ! spuse el încet.

— Cît e ceasul ? întrebă Feinhals.

— Aproape şapte, spuse Otten şi se ridică. Îşi încinsese dinainte centironul şi raniţa lui stătea pe masă.

Majurul se aşeză la masă, trase sertarul şi-l privi pe Otten.

— Mie mi-e tot una, spuse el. Dacă aţi pornit-o, nu mă mai priveşte ce faceţi. Dădu din umeri. Din partea mea, vă complectez la fiecare cîte unul.

— Mă duc să-mi iau bagajul, spuse Feinhals.

Cînd o zări sus pe Ilona, se opri pe sală şi se uită la ea cum încuie uşa, apoi mai încercă clanţa şi dădu din cap. Îşi pusese pălăria şi paltonul, şi ţinea în mînă pachetul cu prăjituri. Purta un palton verde şi o bască maro, şi lui i se păru şi mai drăguţă ca în jacheta ei roşietică. Era mică, aproape prea plinuţă, dar cînd îi vedea faţa, linia gîtului, simţea ceva ce nu simţise încă niciodată la vederea unei femei : o iubea şi vroia să fie a lui. Ea mai scutură o dată clanţa, ca să se asigure că uşa era într-adevăr închisă, apoi o luă încet de-a lungul coridorului. O privi cu atenţie, şi observă că zîmbeşte şi că în acelaşi timp era speriată văzîndu-l deodată în faţa ei.

— Era vorba să mă aştepţi, spuse el.

— Uitasem că trebuie să plec foarte urgent. Vroiam să las vorbă jos că mă întorc peste o oră.

— Aveai într-adevăr de gînd să te-ntorci ?

— Da, spuse ea. Se uită la el şi zîmbi.

— Merg cu dumneata, spuse el. Aşteaptă-mă. Numai un minut.

— Nu poţi veni cu mine. Lasă. Scutură obosită capul. Mă întorc precis.

— Unde te duci?

Ea tăcu, privi împrejur, dar coridorul era pustiu, era ora mesei și din camere venea un zgomot înăbușit. Apoi îl privi din nou.

— In ghetou, spuse ea. Trebuie să mă duc cu mama în ghetou.

Il privi încordată, dar el întrebă doar:

— Ce faci acolo?

— Azi se evacuează ghetoul. Rudele noastre sînt acolo. Le mai ducem cîte ceva. Și prăjiturile. Privi la pachetul care-l ținea în mînă. Nu te superi că-l dăruiesc, nu-i așa?

— Rudele dumitale, spuse el și o apucă de braț. Vino, să mergem.

Coborî scara alături de ea și o ținu strîns de braț.

— Rudele dumitale sînt evrei. Și mama?

Ea dădu afirmativ din cap.

— Și eu, spuse ea, noi toți. Se opri. Așteptă o clipă.

Își desfăcu brațul dintr-al lui, luă buchetul din vasul ce stătea în fața Maicii Domnului și îndepărtă cu grijă florile ofilite.

— Promite-mi că ai să pui apă proaspătă în vas. Mîine nu sînt aici. Trebuie să mă duc la școală. Promite-mi. Poate pui și flori?

— Nu ți-o pot promite. Trebuie să pleci astă seară. Altfel...

— Altfel ai face-o?

El dădu din cap.

— Orice, ca să-ți fac o bucurie.

— Numai ca să-mi faci o bucurie? Doar ești catolic, spuse ea.

El zîmbi.

— Nu știu — cred că aș face-o și așa, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd. Așteaptă! spuse el deodată, apăsat.

Ajunseseră la etajul doi. Alergă de-a lungul coridorului, intră în camera lui și băgă repede în torbă cîteva mărunțișuri care zăceau împrăștiate. Apoi își încinse centironul și fugi afară. Ea mersese încet mai departe și o ajunse din urmă în fața fotografiei cu promoția 1932. Părea preocupată.

— Ce este? întrebă el.

— Nimic, spuse ea încet. Aș vrea să fiu sentimentală dar nu pot. Fotografia asta nu mă atinge, îmi este absolut străină. Să mergem mai departe.

Ii făgădui să-l aștepte în fața porții și el alergă repede la cancelarie, să-și ia ordinul de drum. Otten plecase. Majurul îl apucă pe Feinhals de mînecă.

— Să nu faci vreo prostie, spuse el... și toate bune.

— Mulțumesc, spuse Feinhals și fugi repede afară.

Il aștepta la colțul străzii. O luă de braț și se îndreptă încet cu ea spre oraș. Ploaia încetase, dar aerul era încă umed, mirosea dulceag, și umblară pe străzi lăturalnice, liniștite, aproa-

pe paralele cu străzile principale, dar foarte liniştite, cu case mici şi pomişori mărunţi în faţă.

— Cum se face că nu eşti în ghetou? întrebă el.

— Datorită tatălui meu. A fost ofiţer în război, a primit decoraţii înalte şi şi-a pierdut ambele picioare. Dar ieri i-a trimis înapoi comandantului oraşului decoraţiile şi protezele — un pachet mare, cafeniu. Pleacă acum, spuse ea cu violenţă.

— De ce?

— Vreau să mă duc singură acasă.

— Te însoţesc.

— N-are rost. O să te vadă vreun membru al familiei — se uită la el — şi după aceea n-au să mă lase să plec.

— Te întorci?

— Da, spuse ea liniştită. Sigur. Îţi promit.

— Sărută-mă, spuse el.

Ea roşi şi se opri. Strada era pustie şi tăcută. Stăteau lîngă un zid peste care atîrnau ramuri veştede de măceş.

— La ce bun un sărut? spuse ea încet; îl privi cu tristeţe şi el se temu să nu plîngă. Mă tem de dragoste.

— De ce? întrebă el încet.

— Fiindcă nu există — doar pentru cîteva clipe.

— Nici nu vom avea prea multe clipe, spuse el încet. Îşi puse torba jos, îi luă pachetul din mînă şi o îmbrăţişă. O sărută pe gît, în dosul urechilor şi-i simţi gura pe obraz.

— Nu pleca, îi şopti el la ureche, nu pleca. Nu e bine să pleci, cînd e război. Rămîi aici.

Ea scutură din cap.

— Nu pot, spuse ea, maică-mea moare de spaimă dacă întîrzii.

Il mai sărută o dată pe obraz şi se miră că nu o supără — i se păru ceva frumos.

— Hai, spuse ea. Ii aplecă capul, culcat pe umărul ei, şi-l sărută în colţul gurii. Acuma simţea că o bucură într-adevăr gîndul de a fi în curînd iar lîngă el.

Il mai sărută o dată în colţul gurii, şi-l privi o clipă: pe vremuri, se gîndise întotdeauna că trebuie să fie frumos să ai bărbat şi copii; se gîndise întotdeauna la amîndouă în acelaşi timp, dar acum nu se mai gîndea la copii — nu, nu se gîndise la copii cînd îl sărutase şi-şi dăduse seama că o bucură revederea apropiată. O întrista, şi totuşi găsea că e frumos.

— Hai, spuse ea încet, trebuie într-adevăr să plec...

Se uită peste umărul ei, strada era pustie şi liniştită, şi zgomotul străzii vecine părea foarte îndepărtat. Pomişorii erau tunşi cu îngrijire. Mîna Ilonei îi căută ceafa, şi el simţi că mîna aceasta era foarte mică, puternică şi îngustă.

— Rămîi aici, spuse el, sau lasă-mă să te însoţesc. Indiferent ce s-ar întîmpla. N-o să fie bine — tu nu cunoşti războiul — nici pe cei

care-l fac. Nu e bine să te desparți nici pentru un minut, dacă nu e necesar.

— Este necesar, spuse ea, înțelege-mă.

— Atunci, lasă-mă să te însoțesc.

— Nu, nu, spuse ea cu violență, nu pot să-i fac asta tatălui meu, înțelegi ?

— Înțeleg, spuse el și o sărută pe gît, înțeleg totul, mult prea multe. Dar te iubesc, și aș vrea să rămîi aici.

— Stai aici.

Se desprinse de el, îl privi și spuse :

— Nu-mi cere asta. Te rog.

— Nu, spuse el încet, du-te. Unde să te aștept?

— Mai vino puțin cu mine, am să-ți arăt o cîrciumioară unde poți aștepta.

Încercă să meargă încet, dar dînsa îl trăgea aproape, și fu foarte mirat cînd traversară deodată o stradă frecventată. Ea îi arătă o casă mică și îngustă și spuse :

— Așteaptă-mă aici.

— Te întorci ?

— Sigur, spuse ea rîzînd, de îndată ce pot. Te iubesc.

Îi înlănțui brusc gîtul și-l sărută pe gură. Apoi plecă foarte repede, și el nu vru să se uite în urma ei și se îndreptă spre micul restaurant. Pe cînd intra, se simțea foarte nenorocit, pustiit, și avea simțămîntul că pierduse ceva.

Știa că e zadarnic să aștepte, și știa totodată că trebuie să aștepte. Trebuia să-i dea lui Dumnezeu această posibilitate de a potrivi lucrurile așa cum ar fi fost frumos, deși era sigur că de mult fuseseră potrivite altminteri : n-avea să se-ntoarcă. Avea să se întîmple ceva care să împiedice întoarcerea ei — poate că era o îndrăzneală să iubești o evreică în războiul acesta, și să nădăjduiești că se va mai întoarce. Nici nu-i cunoștea adresa, și trebuia să nutrească speranța, așteptînd-o aci, deși n-avea speranță. Poate că ar fi putut să fugă după ea și s-o silească să rămînă — dar nu puteai sili nici un om, puteai doar ucide oamenii, asta era singura constrîngere la care îi puteai supune. Nu puteai sili pe nimeni să trăiască, nici să iubească, era zadarnic; singurul lucru, care avea încă putere asupra lor, era moartea. Și atr-adevăr cum trebuia să aștepte, deși știa că e zadarnic. Știa de asemeni că avea să aștepte mai mult de o oră, mai mult de noaptea aceasta, căci era singurul lucru care-i lega : cîrciumioara asta spre care arătase degetul ei, și singurul lucru sigur era că dînsa nu mințise. Avea să vină, îndată, foarte repede, cît de repede va putea, dacă ar fi în puterea ei să hotărască...

Pe ceasul de deasupra tejghelei, văzu că era opt fără douăzeci. N-avea chef să mănînce sau să bea ceva, și cînd veni cîrciumăreasa, ceru apă minerală, iar cînd văzu că e dezamăgită, ceru o carafă de vin. În față, vedea un soldat ungur cu drăguța lui, și la mijloc, un individ gras cu fața galbenă și o țigară neagră ca smoala, în gură. Goli foarte repede carafa de vin, ca

s-o liniştească pe cîrciumăreasă, şi mai comandă una. Cîrciumăreasa îi zîmbi prietenoasă: era bătrîioară, slabă şi blondă.

Erau clipe cînd credea şi el că avea să vină. Atunci îşi închipuia unde avea să se ducă cu ea: vor lua undeva o cameră, şi în faţa uşii el îi va spune că este soţia lui. Camera era întunecoasă, patul vechi şi cafeniu şi larg, o icoană atîrna pe perete, apoi mai era şi un scrin cu un lighean albastru de porţelan în care era apă călduţă, iar fereastra dădea spre o livadă cu pomi. Odaia asta exista, o ştia, trebuia doar să meargă în oraş s-o caute, şi avea s-o găsească, indiferent unde, avea s-o găsească, chiar odaia asta, la o gazdă, într-un hotel, într-o pensiune, odaia asta, care timp de o clipă fusese sortită să-i primească pe ei doi în noaptea aceasta, exista — dar ei n-aveau să intre niciodată în ea; cu o preciziune dureroasă vedea covoraşul murdar în faţa patului şi fereastra mică ce dădea înspre livadă, vopseaua cafenie de pe cercevea care se scorojise; era o odaie tare drăguţă cu un pat mare, lat şi cafeniu, în care cît p-aci erau să se culce ei doi. Dar acum, odaia aceasta avea să rămînă goală.

Şi totuşi, erau clipe în care credea că totul nu fusese încă hotărît. Dacă n-ar fi fost evreică... era foarte greu să iubeşti o evreică în războiul acesta, tocmai o evreică, dar el o iubea, o iubea foarte mult, şi de aceea ar fi putut să se culce cu ea şi să stea şi de vorbă cu ea, foarte

multă vreme şi foarte adeseori, iar şi iar... Şi el ştia că nu sînt multe femei cu care să te poţi culca şi cu care să poţi sta şi de vorbă. Cu ea, ar fi fost cu putinţă — multe ar fi fost cu putinţă, cu ea.

Mai ceru o carafă de vin. Nu deschisese încă sticla de apă minerală. Individul cu ţigara neagră ca smoala ieşi afară, şi acum el era singur în local cu cîrciumăreasa bătrîioară şi blondă, care avea un gît slab, şi cu soldatul ungur şi drăguţa lui. Bău vin şi încercă să se gîndească la altceva. Se gîndi acasă — dar nu fusese aproape niciodată acasă. De cînd terminase şcoala, nu fusese niciodată acasă: acasă îi era şi frică — tîrguşorul era aşezat între calea ferată şi rîu ca într-un laţ mare, străzile care duceau spre el şi treceau prin el erau lipsite de copaci, erau asfaltate, şi nu exista decît umbra apăsătoare şi grea a pomilor roditori, vara. Nici măcar seara nu se răcorea. Toamna se ducea de obicei acasă şi ajuta la secerat, fiindcă-i făcea plăcere; grădinile acelea mari, pline cu fructe, camioane mari şi pline, multe camioane pline cu pere şi mere şi prune treceau de-a lungul Rinului spre oraşele mari; era frumos acasă, toamna, şi el se înţelegea bine cu mama şi cu tatăl lui, şi nu-i păsă cînd soră-sa se mărită cu un pomicultor — da, toamna era frumos acasă. Iarna, tîrguşorul zăcea iarăşi întins şi pustiu, în frig, între rîu şi calea ferată, şi mirosul greu şi dulceag al fabricii de marmeladă plutea în nori grei peste cîmpie, şi-ţi tăia răsuflarea. Nu,

îi părea bine cînd pleca de acolo. El clădea case şi şcoli, fabrici şi blocuri de locuinţe, pentru o firmă importantă, şi cazărmi...

Dar n-avea nici un rost să vrei să te gîndeşti la lucrurile astea. Acum trebuia să se gîndească la faptul că uitase să-i ceară Ilonei adresa — pentru orice eventualitate. Dar o putea afla de la portarul şcolii sau de la directoarea ei, şi mai exista apoi posibilitatea să cerceteze, s-o caute, să-i vorbească, s-o viziteze poate. Însă toate acestea ţineau de lucrurile lipsite de sens pe care trebuia să le faci, pentru a-i da lui Dumnezeu o şansă, trebuia neapărat să le faci, şi uneori se întîmpla să capete un sens. Dar din clipa în care erai silit să admiţi că puteau căpăta un sens, că puteau fi încununate de succes, din clipa în care erai silit să admiţi asta, erai pierdut. Şi trebuia să le faci mereu. Să cauţi şi să aştepţi — asta era toată speranţa, şi era îngrozitoare. Nu ştia ce făceau cu evreii unguri. Auzise că fuseseră neînţelegeri în această privinţă, între guvernul maghiar şi cel german, dar nu puteai şti niciodată ce fac germanii. Şi el uitase să ceară adresa Ilonei. Cel mai important lucru pe care ar fi trebuit să-l facă în timp de război, să-şi dea reciproc adresele, pe acesta îl uitaseră, şi pentru ea era şi mai important să aibe adresa lui — n-avea să-l găsească niciodată. Dar toate astea erau zadarnice: ea nu va mai veni.

Prefera să se gîndească la odaia în care ar fi fost împreună...

Văzu că era aproape nouă: trecuse de mult ora. Acul ceasornicului mergea foarte încet cînd te uitai la el, dar dacă-l lăsai o clipă din priviri, părea să sară. Era ora nouă, şi el aştepta aci de aproape o oră şi jumătate, trebuia să aştepte mai departe, sau putea să fugă repede pînă la şcoală şi să-i ceară portarului adresa ei, şi să se ducă acolo. Mai comandă o carafă de vin şi o văzu pe cîrciumăreasă mulţumită.

La nouă şi cinci, intră patrula în local. Era un ofiţer cu un soldat, un caporal, şi întîi aruncară doar o privire prin local şi vrură să iasă, îi vedea foarte bine, fiindcă începuse să fixeze uşa. Era minunat să te uiţi fix la uşă: uşa era speranţa, dar tot ceea ce văzu, fu ofiţerul acesta cu cască de fier şi soldatul din urma lui, care aruncă doar o privire; apoi vrură să plece, cînd ofiţerul îl zări deodată şi se îndreptă încet spre el. Ştia că se sfîrşise: oamenii aceştia stăpîneau singurul mijloc eficace, stăpîneau moartea şi ea îi asculta supusă. Şi să fi mort, însemna să nu mai poţi face nimic pe lumea asta, şi el avea de gînd să mai facă ceva pe lumea asta: vroia s-o aştepte pe Ilona, s-o caute şi s-o iubească — deşi ştia că e zadarnic, vroia s-o facă, pentru că exista o şansă măruntă să reuşească. Oamenii aceştia cu căşti de fier aveau moartea în mînă, ascunsă în pistoalele lor mici, în feţele lor grave, şi dacă ei nu voiau să recurgă la ea, existau în spatele lor alţii, mii, care erau gata, gata cu drag

să-i dea şi morţii o şansă; cu spînzurători şi pistoale automate — ei stăpîneau moartea. Ofiţerul îl privi, nu spuse nimic, ci întinse doar mîna. Ofiţerul era obosit, indiferent aproape, făcea totul mecanic, probabil că nu-i prea plăcea ce făcea, dar o făcea consecvent şi grav. Feinhals îi întinse livretul militar şi ordinul de drum. Caporalul îi făcu semn să se scoale. Feinhals dădu din umeri şi se sculă. Văzu cum tremură cîrciumăreasa; şi soldatul ungur se speriase.

— Vino cu noi, spuse încet ofiţerul.

— Mai trebuie să plătesc, spuse Feinhals.

— Ai să plăteşti în faţă.

Feinhals îşi puse centironul, apucă torba şi o luă înainte, între cei doi. Cîrciumăreasa luă banii, şi caporalul merse înainte şi deschise uşa. Feinhals ieşi afară: ştia că nu-i puteau face nimic, şi totuşi i-ar fi putut fi frică, dar nu-i era frică. Afară era întuneric, magazinele şi restaurantele erau luminate, şi totul arăta frumos şi văratic. Pe stradă, în faţa cîrciumii, stătea o dubă de mobile, mare şi roşie: uşa din spate era deschisă şi o latură era coborîtă şi zăcea pe caldarîmul grosolan, ca o rampă. Pe stradă, lumea stătea şi se uita, speriată; în faţa uşii deschise stătea o santinelă, cu un pistol automat în mînă.

— Urcă, spuse ofiţerul.

Feinhals se căţără peste rampă în dubă, văzu în întuneric multe capete, arme — dar nimeni nu spuse un cuvînt. Cînd fu de-a binelea înăuntru, observă că maşina era plină.

VI

Duba roşie trecea încet prin oraş; era ermetic închisă, uşile capitonate erau ferecate, şi pe ambele laturi purta scris cu negru inscripţia: „Fraţii Görös, Budapesta, Transporturi de orice fel.“ Duba nu se mai oprea. Prin ferestruica acoperişului, ieşea capul unui bărbat care cerceta cu atenţie împrejurimile, se apleca uneori în jos şi părea să strige ceva. Omul vedea cafenele iluminate, cofetării, lume îmbrăcată văratic, dar deodată atenţia îi fu atrasă de o dubă verde de mobile care încerca să le-o ia înainte pe bulevardul larg, dar nu putea trece pe lîngă el. Şoferul dubei verzi era un bărbat în uniformă, lîngă el şedea încă unul, tot în uniformă, cu un pistol automat pe genunchi, dar ferestruica din acoperişul dubei verzi era astupată cu sîrmă ghimpată deasă bătută în cuie. Şoferul dubei

verzi claxonă puternic în urma dubei roşii, care se tîra greoaie prin oraş. Abia cînd ajunseră la o întretăiere mare de străzi, cînd strada se deschise şi se lărgi, maşina verde reuşi să-i depăşească, trecu iute pe lîngă ei, şi omul care se uita sus prin ferestruică. văzu duba verde cotind într-o stradă largă, care părea să ducă spre nord, în timp ce duba roşie mergea spre sud, aproape exact spre sud. Faţa omului din ferestruică devenea mereu mai gravă. Era mic şi slab, cu un obraz bătrîior, şi cînd duba roşie mai merse o bucată, el aplecă capul şi zbieră în jos, în maşină: „E destul de limpede că ieşim din oraş, casele nu mai sînt atît de dese". De jos îi răspunse un mormăit înfundat, pe jumătate vaiet, iar duba roşie mergea acum repede, mai repede decît ai fi crezut-o în stare. Strada era pustie şi întunecoasă, şi printre crăcile dese ale copacilor, aerul atîrna umed şi greu şi dulceag, şi omul de sus din ferestruică se apleca şi strigă: „Nu se mai văd case, e şosea naţională — direcţia sud". Vaietele de jos se făcură şi mai puternice, dar camionul mergea şi mai repede. Omul din ferestruică obosise, avea o călătorie lungă cu trenul în urma lui, şi stătea pe umerii a doi bărbaţi de înălţimi diferite, asta îl obosea şi mai mult, şi nu mai avea nici un chef, dar era cel mai mic şi mai slab de jos, din maşină, şi-l aleseseră ca să vadă ce se petrece afară. Acum nu mai văzu multă vreme nimic. Foarte multă vreme, după cît i se păru lui — şi cînd îl traseră jos de picior şi voiră să ştie ce se petrece, le spuse că nu se petrece nimic, că vede doar pomii şoselei şi cîmpurile întunecate. Apoi văzu doi soldaţi stînd lîngă o motocicletă pe şosea, soldaţii se uitau pe o hartă, luminînd-o cu o lampă de buzunar. Ridicară privirile cînd duba mare trecu pe lîngă ei. Apoi omul din ferestruică iar nu văzu nimic o bucată de vreme, pînă ce trecură pe lîngă o coloană de tancuri oprite-n loc. Un tanc părea să fie defect, cineva era întins pe burtă sub el, şi un altul îi lumina cu o lampă de acetilenă. Case ţărăneşti lunecară în goană pe lîngă ei, case ţărăneşti întunecoase şi la stînga îi întrecu o coloană de camioane, care mergea foarte repede. În camioane şedeau soldaţi. În urma camioanelor venea o maşină mică şi cenuşie cu steguleţul comandamentului. Maşina comandantului mergea şi mai repede decît camioanele. Lîngă o şură, se ghemuiseră nişte soldaţi, infanterişti care păreau foarte obosiţi, unii stăteau întinşi pe pămînt şi fumau. Apoi trecură printr-un sat, şi puţin mai tîrziu, omul din ferestruică auzi pentru prima oară împuşcături: era o baterie grea, aşezată la dreapta şoselei, ţevi mari se înălţau drepte şi negre spre cerul albastru, întunecat. Flăcările sîngerii ţîşneau ameninţătoare din gurile tunurilor şi aruncau un reflex uşor roşietic pe peretele unui şopron. Omul se sperie: nu auzise încă niciodată împuşcături şi-i era frică. Era bolnav de stomac, grav bolnav de stomac, se numea sergentul

Finck și era cantinier într-un lazaret mare de lîngă Linz, la Dunăre, și de la bun început nu-i plăcuse cînd îl trimisese șeful în Ungaria să aducă Tokai veritabil, Tokai și lichior și, dacă s-o putea, șampanie. Taman în Ungaria, după șampanie. În orice caz, el, Finck, era singurul om în lazaret despre care se presupunea că știe să deosebească Tokaiul adevărat de cel contrafăcut, și la urma urmei: la Tokai trebuia să se găsească vin de Tokai veritabil. Șefului, colonelul medic Ginzler, îi plăcea mult să bea Tokai veritabil, dar în primul rînd era vorba de tovarășul lui de beție și joc de cărți, colonelul acela pe care-l chema Bressen, dar căruia i se spunea spontan von Bressen, pentru că arăta atît de distins cu obrazul lui îngust și grav și cu o decorație atît de rară la gît. El, Finck, avea acasă o cîrciumă, și cunoștea oamenii, și știa că nu era decît lăudăroșenie din partea șefului, să-l trimită pe el să aducă cincizeci de sticle de Tokai veritabil — vreun pariu sau așa ceva, la care-l provocase colonelul acela.

Finck fusese la Tokai și luase de acolo cincizeci de sticle de vin, ba chiar veritabil, spre marea lui mirare — doar era cîrciumar, cîrciumar într-un oraș de vii, și avea și el vii, și știa ce e vinul. N-avea încredere nici în Tokaiul pe care-l cumpărase drept veritabil la Tokai, cumpărase atît cît să umple un cufăr

și un coș mare cu lacăt. Putuse să ia cufărul cu el, era jos în camion, dar nu putuse lua coșul. La Szentgyörgy nu avusese destul timp, îi mînaseră din tren direct spre dubă, zadarnic orice protest, orice referință la boală, tot peronul fusese încercuit și nu era nimic de făcut, fuseseră siliți să intre în camionul de mobile care stătea afară, în fața peronului. Cîțiva începuseră să se revolte și să zbiere, dar santinelele păreau să fie surdo-mute.

Finck se temea pentru Tokaiul lui — șeful era un susceptibil în privința vinului, și era și mai susceptibil în privința a ceea ce numea el onoarea lui. Era aproape sigur că-și dăduse cuvîntul sau așa ceva față de colonelul acela, cum că duminică avea să bea Tokai cu dînsul. Probabil că indicase și ora. Dar acum era deja joi, ba chiar vineri — era cel puțin aproape de miezul nopții — și mergeau spre sud, destul de repede, și era exclus să fie sîmbătă la fața locului, cu vinul. Lui Finck îi era frică, frică de șef și de colonel. Colonelul ăsta nu-i plăcea. Știa ceva despre colonelul ăsta, ceva ce nu spusese nimănui și n-avea s-o poată spune, fiindcă nu l-ar crede nimeni, un lucru scîrbos, pe care Finck nu l-ar fi crezut niciodată cu putință. El, Finck, văzuse cu ochii lui, clar de tot — și știa ce înseamnă pentru dînsul faptul că nu știa colonelul că-l văzuse. De cîteva ori pe zi trebuia să meargă la colonelul ăsta-n

cameră, să-i aducă mîncarea, sau ceva de băut, sau cărți. Colonelul era tratat cu multă băgare de seamă. O dată se dusese seara la colonel, fără să bată la ușă, și atunci văzuse în semi-întuneric, expresia aceea îngrozitoare pe fața palidă a bătrînului — lui Finck nu-i mai plăcu mîncarea în seara aceea. Cînd vreun băiat era prins acasă făcînd așa ceva, turnau apă rece peste el, și leacul ăsta era bun...

Îl traseră iar de picior și el le strigă că văzuse tunuri, tunuri care trăgeau, și urletele de jos se întețiră și mai mult.

Focurile bateriilor pe lîngă care trecuseră se depărtau mereu, și salvele, atît de îngrozitor de apropiate la început, se auzeau acum tot atît de îndepărtate ca și exploziile, în timp ce ei se apropiau tot mai mult de explozii. Iarăși trecură pe lîngă tancuri, pe lîngă coloane oprite în loc — apoi veniră din nou baterii, păreau să fie mai mici, stăteau lîngă o fîntînă cu cumpănă, și focurile lor luminau scurt și precis această spînzurătoare întunecată. Apoi iar nu veni nimic o bucată de vreme, pînă ce trecură din nou pe lîngă tunuri, apoi iar nimic — și atunci auzi Finck împușcăturile mitralierelor. Mergeau exact într-acolo unde trăgeau mitralierele.

Se opriră deodată într-un sat. Finck se lăsă jos și coborî o dată cu ceilalți. În sat era învălmășeală, pretutindeni stăteau mașini în

drum, se auzeau răcnete, soldați treceau în fugă pe șosea și împușcăturile mitralierelor se întețeau mereu.

Feinhals mergea în urma sergentului mititel, care stătuse sus cu capul în ferestruică și care-și căra cufărul greu; era atît de mic, și mergea atît de îndoit de spate, încît patul puștii lui se tîra pe jos. Feinhals își prinse torba de curea și făcu un pas mare, ca să-l ajungă din urmă pe sergentul mititel:

— Dă-ncoace, spuse el, dar ce ai aici?

— Vin, spuse mititelul gîfîind, vin pentru șeful nostru.

— Dă-l încolo, spuse Feinhals, auzi ce prostie. Dar nu poți căra un cufăr plin cu vin în linia întîia.

Mititelul scutură cu încăpățînare din cap. Feinhals îi ajută la cărat. Sergentul abia putea să umble de oboseală, se clătina, dădea trist din cap și făcu un semn de mulțumire cînd Feinhals apucă mînerul. Cufărul i se păru lui Feinhals necrezut de greu.

Mitraliera din dreapta încetase să mai tragă, acum trăgeau tunurile din sat. În spatele lor trosneau grinzi făcute țăndări, și o flacără slabă lumina blajin șoseaua murdară și răscolită.

— Aruncă-l dracului, spuse Feinhals, ești nebun.

Sergentul nu-i răspunse; părea să fi apucat și mai vîrtos mînerul. In urma lor începu să ardă o a doua casă.

Deodată, sublocotenentul care mergea în fața lor se opri și strigă:

— Așezați-vă aproape de casă.

Se apropiară de casa în fața căreia se găseau. Sergentul mititel se izbi de zid clătinîndu-se, și se ghemui pe cufărul lui. Nici în stînga nu mai trăgea mitraliera. Sublocotenentul intră în casă și se înapoie îndată cu un locotenent. Feinhals îl recunoscu pe locotenent.

Trebuiră să se încoloneze, și Feinhals simțea că locotenentul încearcă să recunoască decorațiile lor în întunericul acela roșietic. El însuși avea una în plus pe piept, una adevărată, sau cel puțin panglica ei, care-i împodobea cu negru-alb-roșu pieptul. Slavă domnului, își spuse Feinhals, bine că are măcar decorația asta! Locotenentul îi privi o clipă zîmbind, apoi spuse: „Foarte frumos", zîmbi din nou, și spuse încă odată: „Frumos, nu-i așa?" către sublocotenentul care stătea în spatele lui. Dar sublocotenentul nu spuse nimic. Acum îl vedeau bine. Era mic și palid, nu părea să fie prea tînăr, și obrazul lui era murdar și grav. N-avea nici o singură decorație pe piept.

— Domnule Brecht, îi spuse locotenentul, ia-ți doi oameni pentru întărire. Și grenade anti-

tanc. Pe ceilalți îi trimitem lui Undolf— vreo patru, cred — restul rămîne aici.

— Doi, spuse Brecht, am înțeles, doi, și să iau grenade anti-tanc.

— Exact, spuse locotenentul, știi unde sînt.

— Da.

— Peste o jumătate de oră, raportezi executarea.

— Am înțeles, spuse sublocotenentul.

Atinse cu degetul pieptul lui Feinhals și apoi al lui Finck, erau cei doi mai apropiați, spuse: „Veniți", se întoarse și porni imediat. Trebuiră să se grăbească pentru a-l ajunge din urmă. Sergentul mititel își luă iute cufărul. Feinhals îl ajută, și merseră cît de repede putură în urma sublocotenentului. În spatele casei, cotiră la dreapta într-o străduță îngustă, care părea să ducă printre tufișuri și pajiști spre cîmpul deschis. Acolo unde mergeau era liniște, dar în spatele lor tancul tot mai trăgea regulat asupra satului, și bateria mică pe lîngă care trecuseră la urmă tot mai trăgea spre dreapta, cam în direcția spre care mergeau acum.

Feinhals se aruncă brusc la pămînt și strigă celorlalți doi: „Atenție". Se auzi un zăngănit cînd dădură drumul cufărului, și sublocotenentul din față se aruncă și el la pămînt. Din față, de acolo încotro se îndreptau, trăgeau brandurile în sat, trăgeau repede, una după alta, păreau să fie multe; schijele șuierau prin aer, plesneau în zi-

durile caselor; şi bucăţi mai mari zburau zbîrnîind pe lîngă ei.

— Sus! strigă sublocotenentul din faţă, înainte!

— O clipă, strigă Feinhals.

Auzise din nou pocnetul acela uşor, sec, aproape vesel, şi i se făcuse frică. Trozni îngrozitor cînd grenada lovi cufărul lui Finck — capacul o porni val-vîrtej, vîjîind sălbatec, se izbi de un copac la vreo douăzeci de metri de ei, cioburile goniră prin văzduh ca un cîrd de păsări năuce, şi Feinhals simţi cum îl stropeşte vinul pe ceafă şi se ghemui, speriat; salvele acestea nu le auzise, acum pocneau în faţa lor, pe pajiştea ce se întindea, deasupra unei mici ridicături de pămînt. Un stog de fîn, care se profila negru pe fondul roşietic, se desfăcu şi începu să ardă mocnit, se aprinse la mijloc, ca iasca, limbile de foc se căţărară-n sus, pînă ce ţîşni o flacără imensă.

Sublocotenentul se apropie tîrîndu-se pe cărare.

— Fir-ar a naibii de porcărie, îi şopti el lui Feinhals, ce s-a întîmplat?

— Avea vin în cufăr, şopti Feinhals. Alo, strigă el încet către Finck — o grămăjoară întunecată, care zăcea adunată lîngă cufăr. Nu se mişcă nimic.

— Ei drace... spuse sublocotenentul încet, doar n-o fi...

Feinhals se tîrî cei doi paşi pînă la Finck, se lovi cu capul de piciorul lui, se sprijini într-un cot şi se trase şi mai aproape. Lumina stogului aprins nu ajungea pînă la adîncitura asta care era un fel de strungă; aci era întuneric, în timp ce marginea pajiştei era în întregime luminată roşietic.

— Hei!, spuse Feinhals încet.

Simţi mirosul puternic şi dulceag al unei băltoace de vin, îşi trase mîinile înapoi fiindcă nimerea în cioburi de sticlă, pipăi cu băgare de seamă începînd de la pantofi, şi se miră cît de mic era sergentul; avea picioarele scurte şi trupul slab.

— Hei! strigă el încet, hei, camarade, dar Finck nu răspunse. Sublocotenentul se apropiase tîrîş şi întrebă: „Ce este?"

Feinhals pipăi mai departe, pînă ce dădu de sînge — asta nu era vin, — trase mîna înapoi şi spuse încet:

— Cred că e mort. O rană mare în spate, năclăită de sînge. N-aveţi cumva o lampă?

— Ba da. Crezi că s-ar putea...

— Sau să-l ridicăm sus, pe iarbă.

— Vin, spuse sublocotenentul, un cufăr de vin... ce vroia să facă cu el?...

— Cred că era pentru o cantină.

Finck nu era greu. Mergînd încovoiaţi, îl duseră peste drum, îl rostogoliră peste marginea de sus a şanţului şi stătu întins acolo, în lumină, o pată întinsă şi întunecată. Spatele era negru de sînge. Feinhals îl întoarse cu grijă — acum îi vedea pentru prima oară faţa, era delicată, foarte

delicată și îngustă, puțin umedă încă de sudoare, cu părul negru și des, lipit de frunte.

— Dumnezeule, spuse Feinhals.

— Ce este ?

— L-a nimerit din față, în piept. O schijă cît pumnul.

— In piept ?

— Precis — o fi stat îngenunchiat peste cufăr.

— Nereglementar, spuse sublocotenentul, dar nu păru să-și guste propria-i glumă. Ia-i livretul și semnul de recunoaștere...

Feinhals descheie cu băgare de seamă tunica însîngerată, și pipăi în spre gît pînă ce simți în mînă o bucată de tablă, plină de sînge. Găsi îndată și livretul, era în buzunarul din stînga pieptului și părea să fie curat.

— Afurisit cufăr, spuse sublocotenentul în spatele lui, — greu mai e — chiar acum. Il tîrîse deacurmezișul drumului și trăgea după el și pușca lui Finck, ținînd-o de curea. Ai luat lucrurile ?

— Da, spuse Feinhals.

— Hai să mergem. Sublocotenentul trase cufărul după el, ținîndu-l de un colț, pînă acolo unde adîncitura drumului se confunda cu cîmpia, apoi îi șopti lui Feinhals: „La stînga, în dosul zidului", și se tîrî înainte. „Impinge cufărul după mine". Feinhals împinse cufărul și se cățără încet pe panta joasă. In dosul zidului care stătea deacurmezișul drumului, putură să se ridice în picioare, și acum se priviră. Lumina focului din

stogul de fîn era destul de puternică pentru ca să se poată recunoaște, și timp de o clipă se uitară unul la altul.

— Cum te numești ? întrebă sublocotenentul.

— Feinhals.

— Eu mă numesc Brecht, spuse sublocotenentul. Zîmbea stingherit. Trebuie să mărturisesc că mi-e o sete turbată.

Se aplecă peste cufăr, îl trase pe petecul de iarbă deasă și-l răsturnă cu grijă. Se auzi un clinchet și un clipocit ușor. „Măi să fii", spuse sublocotenentul și ridică o sticlă mică și intactă: „vin de Tokai". Eticheta era mînjită de sînge și udă de vin. Feinhals se uită cum sublocotenentul alege cu grijă cioburile — cinci sau șase sticle păreau să fie tefere. Brecht își scoase briceagul și destupă una. Bău.

— Minunat, spuse el, cînd luă sticla de la gură. Vrei ?

— Mulțumesc, spuse Feinhals. Luă sticla și bău o înghițitură, era prea dulce, dădu sticla înapoi și mai spuse o dată : mulțumesc.

Brandurile trăgeau iarăși în sat, acum ceva mai departe, și deodată, o mitralieră trase din nou aproape de tot, în fața lor.

— Slavă Domnului, spuse Brecht, credeam că s-au dus dracului și ei.

Goli sticla, și îi dădu drumul în șanț.

— Trebuie s-o luăm la stînga, pe lîngă zidul ăsta.

Stogul era acum în flăcări, dar stratul de jos abia mai mocnea. Săreau scîntei.

— Pari a fi om deştept, spuse sublocotenentul.

Feinhals tăcu.

— Vreau să spun, zise sublocotenentul şi începu să destupe a doua sticlă de vin, destul de deştept pentru a şti că războiul ăsta e un război împuţit.

Feinhals tăcu.

— Cînd spun un război împuţit, zise sublocotenentul, vreau să spun că un război pe care-l cîştigi nu-i împuţit, şi că ăsta — cred eu — este un război foarte, foarte al dracului.

— Da, spuse Feinhals. Este un război foarte, foarte al dracului.

Împuşcăturile puternice ale mitralierei, în imediata lor apropiere, îl enervau.

— Unde e mitraliera? întrebă încet.

— Acolo unde se termină zidul — este un conac — stăm în faţa lui — mitraliera e în spatele lui.

Mitraliera mai trase cîteva salve scurte şi precise, apoi tăcu. După aceia trase o mitralieră rusească, apoi auziră focuri de puşcă, şi iarăşi traseră mitraliera germană şi cea rusească în acelaşi timp. Şi deodată se făcu linişte.

— Rahat, spuse sublocotenentul.

Stogul începu să se prăbuşească, flăcările nu se mai înălţau, troznea încetişor, şi întunericul se adînci. Sublocotenentul îi întinse lui Feinhals o sticlă. Feinhals scutură din cap.

— Mulţumesc, e prea dulce, spuse el.

— Eşti de multă vreme infanterist? întrebă sublocotenentul.

— Da, spuse Feinhals, de patru ani.

— Măi băiete, spuse sublocotenentul, partea proastă e că nu prea am habar de infanterie — în mod practic adică, şi mi s-ar părea idiot să afirm contrariul. Am făcut doi ani de instrucţie ca vînător de noapte — chiar acum i-am terminat — şi cu cît a costat instrucţia mea, statul ar fi putut construi cîteva case-tip frumuşele şi toate acestea, pentru ca acum să mă las cotonogit ca infanterist, să-mi dau sufletul ca să ajung în Walhalla — ei, nu-i o porcărie? Bău iarăşi.

Feinhals tăcu.

— Ce faci în mod practic, cînd adversarul dispune de forţe superioare, continuă încăpăţînat sublocotenentul. Acum două zile eram la douăzeci de kilometri de aici şi se spunea mereu că nu ne retragem. Dar ne-am retras, cunosc prea bine regulamentul care spune: infanteristul german nu-şi părăseşte poziţia, se lasă omorît — cam aşa sună, dacă nu mă înşel, însă eu nu sînt orb şi nici surd. Mă rog, întrebă el cu seriozitate, noi ce facem?

— Probabil că dăm bir cu fugiţii, spuse Feinhals.

— Admirabil, spuse sublocotenentul. Bir cu fugiţii.. Admirabil... rîse el încet. Bunul nostru regulament prusac are o lacună: retragerea nici nu este prevăzută la instrucţie, de aceea trebuie

să facem acum temeinice exerciții pe teren. Cred că regulamentul nostru este singurul care nu conține nimic despre retragere, numai despre rezistență și ținere în loc, dar vezi că frații ăștia nu se mai lasă ținuți în loc. Hai, spuse el. Își vîrî două sticle în buzunarele tunicii. Hai să mergem din nou la războiul ăsta frumos. Dumnezeule, spuse el, s-a cărat bietul om cu vinul pîn-aici — bietul om...

Feinhals îl urmă încet. Cînd cotiră după colțul zidului, auziră pașii unor oameni care le alergau grăbiți în cale. Se auzeau foarte clar pașii, apropiați. Sublocotenentul sări înapoi după colțul zidului, luă pistolul automat la subțioară și-i șopti lui Feinhals : Cred că avem ocazia să cîștigăm o bucată de tablă în valoare de 18 pfenigi, pentru împodobirea pieptului. Dar Feinhals văzu că tremură. Drace, murmură sublocotenentul, acum devine serios, acu-i război.

Pașii se apropiară, oamenii nu mai alergau.

— Aiurea, spuse Feinhals încet, nu sînt ruși.

Sublocotenentul tăcu.

— Nu-nțeleg de ce aleargă, și încă atît de zgomotos...

Sublocotenentul tăcu.

— Sînt oamenii dumitale, spuse Feinhals. Pașii erau acum aproape de tot.

Deși își dădea seama după contururi că cei care veneau după colț erau germani, cu căștile lor de fier, sublocotenentul strigă încet :

— Stai ! Parola !

Oamenii se speriară ; Feinhals văzu cum se opresc și tresar.

— Rahat, spuse unul. Parola rahat.

— Tannenberg, spuse altă voce.

— Fir-ați ai naibii, spuse sublocotenentul, ce căutați aici ? Veniți repede în dosul zidului. Unul rămîne în colț și pîndește.

Feinhals se miră cît de mulți erau. Încercă să-i numere pe întuneric, păreau să fie șase sau șapte. Se așezară pe petecul de iarbă.

— Uite vin, spuse sublocotenentul, căută sticlele și le făcu să circule. Împărțiți-vi-l. Prinz, strigă el, plutonier Prinz, ce se aude ?

Prinz era cel care rămăsese în colț. Cînd se întoarse cu fața la ei, Feinhals îi văzu decorațiile lucind în întuneric.

— Domnule sublocotenent, spuse Prinz, asta-i prostie curată. La stînga și la dreapta ne-au depășit, și doar n-o să vreți să-mi spuneți că aici, taman aici lîngă nenorocitul ăsta de conac, taman aici unde stă mitraliera noastră, trebuie să oprim frontul. Domnule sublocotenent, frontul are o lățime de cîteva sute de kilometri și alunecă acum de o bună bucată de vreme — și nu cred că acești o sută cincizeci de metri de aici au menirea să aducă cuiva o cruce de cavaler — e timpul s-o luăm din loc, altfel ne împotmolim aici și nici dracu' nu se mai sinchisește de noi...

— Undeva trebuie să se oprească frontul... sînteți cu toții aici ?

— Da, spuse Prinz, cu toţii — nu cred că se poate opri un front cu permisionari şi convalescenţi. Dealtminteri, micul Genzki e rănit — are braţul perforat. Genzki, strigă el încet, unde eşti ?

O siluetă subţire se desprinse de zid.

— Bine, spuse sublocotenentul, dumneata mergi înapoi. Feinhals, te duci şi dumneata, postul de prim ajutor este acolo unde s-a oprit autobusul vostru. Raportează şefului că am retras postul de mitralieră cu treizeci de metri — şi adu grenade anti-tanc — mai dă-i un om, Prinz.

— Wecke, spuse Prinz, du-te cu el. Aţi venit şi voi cu duba ? îl întrebă el pe Feinhals.

— Da.

— Şi noi.

— Dă-i drumul, spuse sublocotenentul, şi predă-i şefului livretul...

— A murit vreunul ? întrebă Prinz.

— Da, spuse sublocotenentul nerăbdător. Hai, plecaţi o dată.

Feinhals merse încet cu ceilalţi doi spre sat. Acum trăgeau mai multe tancuri asupra satului, din sud şi din est. La stînga lor, în faţă, acolo unde şoseaua mare intra în sat, auziră pocnete sălbatice, ţipete, şi rămaseră o clipă locului, privindu-se. Minunat, spuse mititelul cu braţul împuşcat.

Merseră repede mai departe ; dar cînd ieşiră din trecătoare o voce strigă :

— Parola ?

— Tannenberg, mormăiră ei.

— Brecht ? Grupul de luptă Brecht ?

— Da, strigă Feinhals.

— Înapoi ! Toată lumea înapoi în sat, adunarea pe şoseaua mare.

— Fugi înapoi, îi spuse Wecke lui Feinhals, fugi tu înapoi...

Feinhals alergă de-a lungul trecătorii, în jos, apoi în sus, şi strigă de la jumătatea drumului :

— Alo, domnul sublocotenent Brecht !

— Ce este ?

— Toată lumea înapoi — toţi în sat, adunarea pe şoseaua mare.

Se întoarseră cu toţii încet în sat.

Duba roşie era iar aproape plină. Feinhals se căţără încet peste rampă, se aşeză în faţă, se sprijini cu spatele şi încercă să doarmă. Împuşcăturile astea desperate i se păreau oarecum ridicole — acum îşi dădea seama că erau tancuri germane care încercau să ţină şoseaua liberă. Trăgeau mult prea mult, dealtfel în războiul ăsta s-a tras mai mult decît a fost nevoie, dar probabil că aşa trebuia să fie în războiul ăsta. Se urcaseră toţi acum, afară de un maior care împărţea decoraţii, şi de cei cîţiva oameni cărora le împărţea decoraţiile. Un plutonier, un sergent şi trei soldaţi stăteau în faţa maiorului cărunt, care era în capul gol şi le împărţea grăbit crucile şi documentele. Între timp striga mereu :

— Dr. Greck, locotenent Dr. Greck.

Apoi strigă :

— Brecht, unde e sublocotenentul Brecht?

Dinăuntrul camionului, Brecht strigă: „Prezent!“, apoi veni încet în faţă, duse mîna la chipiu, şi strigă stînd sus pe rampă:

— Sublocotenent Brecht, domnule maior.

— Unde este şeful companiei dumitale? întrebă maiorul.

Maiorul nu părea furios, dar supărat.

Soldaţii, pe care-i decorase, se urcau încet peste rampă şi se strecurau pe lîngă Brecht în interior.

Maiorul stătea singur de tot pe uliţa satului, cu crucea de fier clasa I-a în mînă, şi Brecht avea o mutră nătîngă, şi spunea:

— N-am idee, domnule maior. Domnul Dr. Greck mi-a dat adineaori ordinul să duc compania la centrul de triere, el trebuia... Brecht tăcu şi se poticni. Dr. Greck suferea de colici grave...

— Greck! strigă maiorul spre sat. Greck! Se-ntoarse clătinînd din cap, şi-i spuse lui Brecht:

— Compania dumitale a luptat admirabil — dar trebuie să ieşim...

Un al doilea tanc german trase de pe strada din faţa lor spre dreapta, şi bateria mică din spate părea să-şi fi schimbat direcţia, trăgea într-acolo unde trăgeau şi tancurile. În sat ardeau acum multe case — şi biserica, care stătea în mijlocul satului şi era mai înaltă decît toate casele, iradia o transparenţă roşietică. Motorul dubei începu să uruie. Maiorul stătea nehotărît la marginea drumului şi striga către şoferul dubei: „Dă-i drumul...!“

Feinhals deschise livretul şi citi: „Finck Gustav, sergent, profesia în civil: cîrciumar, domiciliul: Weidesheim...“

Weidesheim, se gîndi Feinhals — şi se sperie. Weidesheim era la trei kilometri de tîrguşorul lui; cunoştea bine restaurantul cu firma cafenie: „Pivniţele Finck, fondate în 1710“. Trecuse adeseori pe acolo, dar nu intrase niciodată... uşa i se închise în nas şi duba porni.

Grek încerca mereu să se ridice şi să alerge pînă la marginea satului, unde era aşteptat, dar nu mai putea. Cînd se ridica, o durere sfredelitoare îl silea să se încovoaie şi să-şi ducă mîna la burtă, şi simţea nevoia să iasă afară — se lăsă pe vine lîngă zidul scund care împrejmuia groapa de bălegar: scaunul venea numai în porţii minuscule, abia cît o lingură, în timp ce nevoia dinăuntrul pîntecului lui chinuit era uriaşă; nu putea să şadă ca lumea, singura poziţie suportabilă era să stea pe vine, complet încovoiat, şi să simtă o slabă uşurare atunci cînd ieşea o mică porţie din conţinutul intestinului — în clipele acelea i se trezea speranţa, speranţa că ar putea înceta crampele, dar nu încetau decît pentru clipa aceea. Durerea asta sfredelitoare îl paraliza atît de tare, încît nu putea merge, nici măcar foarte încet, de-a buşilea; singura posibilitate de a se deplasa ar fi fost să se trîntească cu faţa-n jos şi să se tîrască în mîini, dar nici aşa

n-ar mai fi sosit la timp. Mai erau trei sute de metri pînă la punctul de plecare, şi printre împuşcături îl auzea cîteodată pe maiorul Krenz strigîndu-i numele — dar acum îi era aproape totul indiferent: avea dureri de burtă, foarte, foarte violente dureri de burtă. Se ţinea de zid, în timp ce şezutul gol îi îngheţa de frig şi durerea aceea răscolitoare din intestin apărea iar, ca un material exploziv care se acumulează încet, încet, în vederea unui efect imens, dar care nu reuşea să facă mare lucru, se acumula din nou, promitea din nou să aducă uşurarea definitivă, dar se elimina iar numai o fărîmă minusculă de scaun...

Îi curgeau lacrimile pe obraz; nu se mai gîndea la nimic în legătură cu războiul, deşi grenadele explodau în jurul lui şi auzea limpede maşinile care părăseau satul. Chiar şi tancurile se retraseră pe şosea şi se îndreptară spre oraş, trăgînd mereu; el auzea totul, totul era foarte plastic şi-şi imagina clar încercuirea satului. Dar durerea din pîntecele lui era mai mare, mai apropiată, mai importantă, enormă, şi el se gîndea la durerea asta care nu scădea, care îl paraliza — şi într-o procesiune sălbatecă trecură rînjind prin faţa lui toţi doctorii pe care-i consultase vreodată pentru boala lui dureroasă, avînd în frunte pe nesuferitul lui tată, îl înconjurau feţele acelea pe care nu se vedea nici o speranţă; nu îndrăzniseră niciodată să-i spună făţiş că boala lui se trage pur şi simplu dintr-o continuă subalimentaţie în tinereţe.

O grenadă explodă în groapa de bălegar, un val se revărsă asupra lui şi-l împroşcă în întregime cu lichidul acesta scîrbos; îl simţi pe buze şi plînse mai tare, pînă ce observă că ferma se află direct în raza de bătaie a tancurilor. Proiectilele zburau la un fir de păr de el, peste el, mingi nemaipomenit de tari, care provocau un vid imens. În spatele lui zăngăneau geamuri, lemnăria sărea în aer, şi în casă ţipa o femeie, bucăţi de lut şi aşchii din bîrne zburau în jurul lui. Se trînti la pămînt, se adăposti în dosul zidului care împrejmuia groapa de bălegar, şi-şi încheie atent pantalonii. Deşi intestinul lui continua să elimine convulsiv cantităţi infime din durerea năprasnică — se tîrî încet în josul drumeagului pietros şi înclinat, ca să scape din raza casei. Pantalonul era încheiat. Dar nu se putea tîrî mai departe, durerea îl paraliza, rămase întins pe jos, şi cîteva clipe i se roti în faţa ochilor întreaga lui viaţă — un caleidoscop de chinuri şi înjosiri nespus de monotone. Numai lacrimile i se păreau importante şi reale, lacrimile care curgeau şiroaie de pe obrazul lui, pe jos, în murdărie, murdăria asta pe care o simţea pe buze — paie, bălegar, noroi şi fîn. Încă mai plîngea, cînd un proiectil nimeri grinda care proptea acoperişul unui hambar, şi clădirea mare de lemn, împreună cu baloturile de fîn presat, îl îngropă sub ea.

VII

Duba verde avea un motor excelent. Cei doi oameni care şedeau în faţă, în cabină, făceau cu schimbul la volan şi nu prea vorbeau între ei, dar cînd vorbeau, vorbeau aproape numai despre motor. „Grozav mai e," spuneau ei din cînd în cînd, clătinau miraţi din cap şi ascultau încordaţi zbîrnîitul puternic, adînc şi foarte regulat al motorului, zbîrnîit în care nu se auzea nici un ton fals sau îngrijorător. Noaptea era caldă şi întunecoasă, şi şoseaua pe care mergeau necontenit spre nord era uneori blocată de vehicule militare, căruţe cu cai, şi de cîteva ori se întîmplă să fie nevoiţi să frîneze brusc, fiindcă recunoscuseră prea tîrziu coloanele în marş şi fuseseră cît p-aci să dea peste această masă ciudată şi vag conturată, alcătuită din siluete întunecate ale căror feţe erau luminate de reflectoarele maşinii. Şoselele erau înguste, prea înguste pentru a lăsa să treacă unele pe lîngă altele dube, tancuri şi coloane în marş, dar cu cît mergeau mai spre nord, cu atît şoseaua se golea şi multă vreme putură să lase nestingheriţi motorul în viteza maximă : conul de lumină al reflectorului lor lumina pomi şi case, ţîşnea cîteodată în curbă spre un cîmp, contura clar şi precis plantele, porumbul sau roşiile. În cele din urmă şoseaua rămase pustie ; cei doi căscau acum şi opriră undeva într-un sat, pe o stradă lăturalnică, să facă un popas ; îşi scoaseră merindele din sac, sorbiră cafeaua fierbinte şi foarte tare din bidoane, deschiseră cutii rotunde şi subţiri de tablă, din care scoaseră ciocolată, şi-şi unseră în linişte felii de pîine, deschiseră untierele şi mirosiră conţinutul, unseră un strat gros de unt pe pîine înainte de a trînti pe deasupra felii mari de salam ; salamul era roşu şi umed şi împănat cu boabe de piper. Oamenii mîncară taciticos. Feţele lor cenuşii şi obosite se însufleţiră şi cel care şedea acum în stînga sfîrşi primul, îşi aprinse o ţigară şi scoase o scrisoare din buzunar ; o despătură şi scoase din ea o fotografie : fotografia arăta o fetiţă drăgălaşe care se juca pe o pajişte cu un iepuraş. Întinse fotografia celui ce şedea lîngă el, şi spuse :

— Ia uită-te, e drăguţă, nu-i aşa ? Fetiţa mea. Rîse : Un copil făcut în concediu. Celălalt se uită la fotografie şi mormăi mestecînd :

— Drăguță. Făcută-n concediu? Dar cîți ani are?

— Trei ani,

— N-ai nici o fotografie a neveste-ti?

— Ba da. Cel din stînga își scoase portofelul — dar se opri brusc și spuse:

— Ia ascultă, ăștia or fi înnebunit...

Din interiorul dubei verzi se auzea un murmur puternic, nedeslușit, și țipetele stridente ale unei femei.

— Ia fă liniște, spuse cel de la volan.

Celălalt deschise ușa cabinei și se uită pe ulița satului — afară era cald și întuneric, și casele erau neluminate, mirosea a bălegar, a bă'egar de vite — foarte puternic, și într-una din case lătra un cîine. Omul coborî, înjură printre dinți noroiul adînc și moale al uliței și ocoli încet duba. De afară murmurul se auzea foarte slab, semăna mai curînd cu un zumzet potolit înăuntrul unei lăzi, dar acum lătrau doi cîini în sat, apoi trei, și undeva se lumină deodată o fereastră și se zări silueta unui bărbat. Șoferul — îl chema Schröder — n-avea chef să deschidă ușa grea și capitonată de la spate, socotea că nu merită osteneala; își luă pistolul automat și cu mînerul de oțel lovi de cîteva ori cu putere în peretele dubei. Se făcu liniște pe loc. Apoi Schröder sări pe cauciuc ca să vadă dacă sîrma ghimpată de deasupra ferestruicii închise mai ținea bine. Sîrma mai ținea.

Acum se întoarse în cabină. Plorin terminase de mîncat, își bea cafeaua și fuma, și în fața lui era fotografia fetiței de trei ani cu iepurașul.

— Într-adevăr un copil drăguț, spuse el și ridică o clipă capul. S-au liniștit acum — n-ai o fotografie a nevesti-ti?

— Ba da. Schröder scoase din nou portofelul, îl deschise și trase afară o fotografie ferfeniță: fotografia arăta o femeie scundă, cam îngrășată de vîrstă, într-un palton de blană. Femeia avea un surîs neghiob, fața era bătrîioară și obosită, și ai fi putut crede că pantofii negri cu tocuri mult prea înalte o strîngeau. Părul des și greu, blond închis, era ondulat permanent.

— Drăguță femeie, spuse Plorin. Hai s-o pornim mai departe.

— Da, spuse Schröder, dă-i drumul. Mai aruncă o privire afară: acum lătrau mulți cîini în sat, și multe ferestre erau luminate, și oamenii își strigau ceva prin întuneric.

— Hai, spuse el, și trînti bine ușa, dă-i drumul.

Plorin începu să manipuleze, motorul o porni îndată; Plorin îl lăsă să meargă cîteva secunde, apoi apăsă pe accelerator și duba verde alunecă încet spre șoseaua națională.

— E grozav motorul ăsta, spuse Plorin, grozav.

Zgomotul motorului umplea toată cabina, urechile lor erau pline de uruitul lui, dar după ce tăcură o bucată de vreme, auziră totuși din nou mormăitul acela nedeslușit dinăuntrul dubei.

— Cîntă ceva! spuse Plorin către Schröder.

Schröder cîntă. Cînta tare și cu avînt, nu prea frumos și nici prea just, dar din toată inima. Pasagiile sentimentale ale cîntecelor le cînta deosebit de inimos, și în anumite locuri ai fi putut crede că avea să-nceapă să plîngă, atît de simțitor cînta, dar nu plînse. Un cîntec care părea să-i placă deosebit de mult era *Heidemarie*, părea să fie cîntecul lui preferat. Cîntă timp de aproape o oră, foarte tare, și după o oră schimbară locurile și acum cînta Plorin.

— Bine că nu ne aude bătrînul cîntînd, spuse Plorin rîzînd. Rîse și Schröder, și Plorin cîntă mai departe. Cînta aproape aceleași cîntece pe care le cîntase Schröder, dar de preferință cînta *Coloane cenușii*, cînta cîntecul acesta cel mai des, îl cînta încet, îl cînta repede, iar pasagiile deosebit de frumoase, acele unde tristețea și măreția vieții de erou ies bine în evidență, pasagiile acestea le cînta deosebit de încet și accentuat și uneori de cîteva ori la rînd. Schröder, care ședea acum la volan, privea țintă șoseaua, lăsa camionul să meargă cu viteză maximă și fluiera încetișor în acompaniament. Acum nu mai auzeau nimic dinăuntrul dubei verzi.

Treptat, se făcu răcoare în cabină; își înveliră picioarele în pături, și în timpul mersului băură din cînd în cînd cîte o înghițitură de cafea din bidoanele lor. Încetaseră să mai cînte, dar înăuntru în duba verde era liniște acum. Era liniște pretutindeni; totul dormea afară, șoseaua era

pustie și udă, părea să fi plouat pe aci, și satele prin care treceau erau ca și moarte. Case răzlețe se luminau pentru o clipă în beznă, uneori o biserică pe strada mare — timp de o clipă răsărea din beznă și rămînea apoi în urmă.

În zori, pe la patru, făcură al doilea popas. Acum erau obosiți amîndoi, fețele lor erau cenușii și trase și murdare: abia dacă mai vorbeau între ei; mai aveau de mers o oră și li se părea nesfîrșită. Se opriră doar o clipă la marginea drumului, își spălară obrazul cu puțin rachiu, mîncară în silă pîinea cu unt și dădură după aceia pe gît restul de cafea. Mîncară restul de ciocolată din cutiile lor înguste de tablă, și-și aprinseră țigările. Cînd o porniră din nou, se simțeau mai bine și Schröder, care ședea iarăși la volan, fluiera încetișor, în timp ce Plorin dormea învelit într-o pătură. Înăuntrul dubei verzi era liniște desăvîrșită.

Începuse să plouă încetișor și mijea de zi cînd cotiră de pe șoseaua principală, se strecurară prin ulițele strîmte ale unui sat și ieșind în cîmp, o luară încet printr-o pădure. Ceața se ridica și cînd duba ieși din pădure, apăru o pajiște pe care se aflau barăci, și apoi iar o pădurice, și încă o pajiște, și duba se opri claxonînd puternic în fața unei porți mari, făcută din bîrne și sîrmă ghimpată. Lîngă poartă era o gheretă negru-alb-roșie și un post înalt de observație, pe care stătea un om cu cască și pușcă automată. Santinela des-

chise poarta, rînji înspre cabina şoferului şi duba verde intră agale în îngrăditură.

Şoferul îşi scutură vecinul şi-i spuse:

— Am ajuns.

Deschiseră uşa cabinei şi coborîră cu bagajul. În pădure ciripeau păsărelele, soarele se înălţa la răsărit şi lumina copacii verzi. Părea că va fi o zi frumoasă, totul era acoperit de o ceaţă străvezie.

Schröder şi Plorin se îndreptară obosiţi spre o baracă din spatele postului de observaţie. Cînd urcară cele cîteva trepte spre baracă, văzură pe şoseaua lagărului o întreagă coloană de maşini gata de plecare. În lagăr era linişte, nu se mişca nimic, numai coşurile crematoriului fumegau puternic.

Oberscharführer-ul[1] şedea la o masă, adormise. Cînd sări speriat din somn, cei doi oameni îi zîmbiră obosiţi şi-i spuseră:

— Am sosit.

Se sculă, se întinse şi spuse căscînd:

— Bine.

Îşi aprinse somnoros o ţigară, îşi trecu mîna prin păr, îşi puse chipiul, îndreptă centironul, aruncă o privire în oglindă şi-şi şterse murdăria din colţurile ochilor.

— Cîţi sînt? întrebă el.

— Şaizeci şi şapte, spuse Schröder, şi aruncă un teanc de hîrtii pe masă.

---

[1] Grad în ierarhia organizaţiei hitleriste S. S.

— Restul?

— Da — restul, spuse Schröder. Ce mai e nou?

— Ne cărăm... diseară.

— Sigur?

— Da — s-a-ngroşat gluma.

— Încotro?

— Direcţia Reichul german, sectorul Austria.

Oberscharführer-ul rîse.

— Mergeţi la culcare, spuse el, la noapte o să fie iarăşi greu; o pornim astă seară, la şapte fix.

— Şi lagărul? întrebă Plorin.

Scharführer-ul[1] îşi scoase chipiul, se pieptănă cu grijă şi-şi potrivi freza cu mîna dreaptă. Era un băiat frumuşel, subţire, cu părul castaniu. Oftă.

— Lagărul, spuse el, nu mai există nici un lagăr — pînă diseară n-o să mai fie nici un lagăr — e gol.

— Gol? întrebă Plorin: se aşezase şi-şi trecea încet mîneca peste pistolul automat care se umezise.

— Gol, spuse *Oberscharführer*-ul, rînji uşor şi dădu din umeri: V-am spus doar că lagărul e gol — nu vă ajunge?

— Transportat în altă parte? întrebă Schröder care ajunsese la uşă.

— Fir-aţi ai dracului, spuse *Scharführer*-ul, lăsaţi-mă odată-n pace, am spus gol, nu transportat în altă parte — în afară de cor, rînji el.

---

[1] Grad în ierarhia organizaţiei hitleriste S. S.

Bătrînul a înnebunit doar cu corul lui. O să vedeți, iar îl cară după el...

— Aha..., spuseră cei doi în același timp, aha..., și Schröder adăugă :

— Bătrînul e într-adevăr nebun cu cîntatul lui.

Rîseră toți trei.

— Ei, noi am plecat, spuse Plorin, rabla o las aici, nu mai pot.

— Las-o, spuse *Oberscharführer*-ul, o s-o ia Willi de aici.

— Ei, ne-am dus...

Cei doi șoferi ieșiră.

Oberscharführer-ul dădu din cap, merse la fereastră și se uită la duba verde care stătea pe șoseaua lagărului, acolo unde începea coloana de mașini gata de plecare. Lagărul era cufundat în tăcere.

Duba verde fu deschisă abia după o oră, cînd sosi în lagăr *Obersturmführer*-ul[1] Filskeit. Filskeit era bun, de statură mijlocie, și obrazul lui palid și inteligent emana un fluid de castitate. Era sever, ținea la ordine și nu tolera nici o incorectitudine. Acționa numai după regulament. Dădu din cap cînd îl salută santinela, aruncă o privire spre duba verde și intră în camera de gardă. *Oberscharführer*-ul salută și dădu raportul.

— Cîți sînt ? întrebă Filskeit.

— Șaizeci și șapte, Herr *Obersturmführer*.

[1] Grad în ierarhia organizației hitleriste S. S.

— Bine, spuse Filskeit, îi aștept peste o oră la cîntat.

Salută alene, ieși din camera de gardă și străbătu curtea lagărului. Lagărul era pătrat, un pătrat compus din patru ori patru barăci, cu o mică întrerupere în partea de sud, acolo unde era poarta. La colțuri erau posturi înalte de observație. La mijloc erau barăcile bucătăriei, closetul, și într-un colț al lagărului, lîngă postul de observație din sud-est, era baia, lîngă baie crematoriul. În lagăr domnea o tăcere deplină, numai una din santinele — cea de la postul nord-estic — cînta încetișor, încolo era tăcere deplină. Din baraca bucătăriei se ridica acum un fum subțire și albăstriu, iar din crematoriu un fum gros și negru, care din fericire o lua spre sud; din crematoriu începuseră să iasă de mult nori deși și grei de fum. Filskeit cuprinse totul cu privirea, dădu din cap și intră în biroul lui care se găsea lîngă bucătărie. Își aruncă chipiul pe masă și dădu mulțumit din cap : totul era în regulă. Îi venea să zîmbească la gîndul acesta, dar Filskeit nu zîmbea niciodată. Găsea că viața este un lucru foarte serios, serviciul unul și mai serios, dar cel mai serios lucru este arta.

Obersturmführer-ul Filskeit iubea arta, muzica. Era de statură mijlocie, cu părul negru, și unii socoteau frumoasă fața lui palidă și inteligentă, dar bărbia pătrată și prea mare lungea partea mai delicată a obrazului și dădea feței

lui inteligente expresia unei brutalități pe cît de neașteptată, pe atît de înspăimîntătoare.

Filskeit fusese pe vremuri student la conservator, dar iubea prea mult muzica pentru a avea acel dram de obiectivitate care nu trebuie să lipsească profesionistului: deveni funcționar de bancă și rămase un pasionat admirator al muzicii. Mania lui era corul. Era un om harnic și ambițios, demn de toată încrederea, și ca funcționar de bancă ajunsese foarte curînd șef de serviciu. Dar adevărata lui pasiune era muzica, corul. Mai ales corurile cîntate numai de bărbați.

Cu multă vreme în urmă, fusese dirijorul societății corale de bărbați „Concordia", avea pe atunci douăzeci și opt de ani, dar asta fusese acum cincisprezece ani — și îl aleseseră dirijor, deși nu era de meserie. N-ar fi putut găsi un muzician profesionist, care să promoveze cu mai multă pasiune și conștiinciozitate țelurile societății. Era fascinant să-i privești fața palidă care tresărea ușor, și mîinile înguste, cînd dirija corul. Colegii se temeau de meticulozitatea lui, nu-i scăpa nici un ton fals, îl apuca furia cînd cineva își permitea o neglijență, și la un moment dat, acești cîntăreți cuminți și de treabă se săturară de severitatea și de hărnicia lui neobosită, și-și aleseră alt dirijor. În același timp diri jase corul bisericii din parohia lui, deși nu-i plăcea muzica religioasă. Dar pe vremea aceea apucase orice prilej de a pune mîna pe un cor. Poporenii îi spuneau preotului: „sfîntul". Era un

om blajin, cam prostuț, care la nevoie putea arăta foarte sever: bătrîn și cu părul alb; iar de muzică n-avea habar. Dar asista întotdeauna la repetițiile corului și uneori zîmbea ușor, iar Filskeit ura zîmbetul acesta: era zîmbetul iubirii, al unei iubiri milostive și dureroase. Și uneori fața preotului devenea severă, și Filskeit simțea că antipatia lui față de muzica liturgică crește o dată cu ura împotriva acestui zîmbet. Zîmbetul „sfîntului" părea să spună: zadarnic... e zadarnic... totuși eu te iubesc. Nu voia să fie iubit, și ura din ce în ce mai mult cîntecele acestea bisericești și zîmbetul preotului, iar cînd fu concediat de la „Concordia", părăsi și corul bisericii. Se gîndea adeseori la zîmbetul acela, la severitatea aparentă și la privirea aceea de iubire „iudaică", cum o numea el, privire care i se părea lucidă și iubitoare în același timp, iar ura și chinul îi sfredeleau pieptul.

Succesorul lui era un profesor de liceu căruia îi plăcea să fumeze țigări bune, să bea bere și să asculte glume obscene. Filskeit urîse toate acestea: el nu fuma, nu bea și n-avea nici un interes pentru femei.

Atras de teoria rasială care corespundea idealurilor lui ascunse, intră scurt timp mai tîrziu în organizația tineretului hitlerist, avansă repede la funcția de conducător muzical al unui ținut, alcătui coruri, coruri vorbite, și-și descoperi o pasiune: corul mixt. Cînd era acasă — locuia într-o cameră modestă, mobilată ca la ca-

zarmă, într-o suburbie a Düsseldorf-ului — cînd era acasă, își închina timpul literaturii corale și tuturor publicațiilor despre teoriile rasiale pe care putea pune mîna. Rezultatul acestui studiu îndelungat și profund fu o lucrare personală pe care o intitulă: „Interdependența dintre cor și rasă". O trimise unui conservator de stat și o primi înapoi, însoțită de cîteva adnotări ironice. Abia mai tîrziu, Filskeit află că directorul școlii se numea Neumann și era evreu.

În 1933 părăsi definitiv serviciul la bancă pentru a se dedica în întregime sarcinilor muzicale din sînul partidului național-socialist. Lucrarea sa primi un aviz favorabil din partea unei școli de muzică și fu publicată cu ușoare tăieturi într-o revistă de specialitate. Acum Filskeit începu să compună el însuși. Avea gradul unui *Oberbannführer*[1] în tineretul hitlerist, dar activa și la S.A. și S.S., era specializat în coruri vorbite, coruri bărbătești și coruri mixte. Calitățile lui de conducător erau incontestabile. Cînd izbucni războiul, refuză să fie mobilizat pe loc, se prezentă de cîteva ori ca voluntar la organizația „Cap de mort", și fu respins de două ori pentru că avea părul negru, era prea scund și aparținea în mod vădit tipului picnic. Nimeni nu știa că stătea adeseori acasă în fața oglinzii, deznădăjduit, și privea ore întregi ceea ce nu putea fi trecut cu vederea: el nu aparținea acestei rase

[1] Grad în ierarhia organizației hitleriste S. S.

pe care o admira cu patimă și căreia îi aparținuse Lohengrin.

Dar la cea de a treia prezentare, organizația „Cap de mort" îl primi, fiindcă depusese certificate excelente din partea tuturor organizațiilor de partid.

În primii ani de război avu mult de suferit de pe urma reputației lui muzicale: în loc de a fi trimis pe front, fu trimis la cursuri, apoi deveni conducătorul cursului și mai tîrziu conducătorul unui curs pentru conducători de cursuri. Conduse instruirea muzicală a unor întregi armate de S.S., și una din performanțele lui fu un cor de legionari aparținînd la 13 națiuni diferite și vorbind 18 limbi diferite, dar care cîntau într-o armonie muzicală excelentă o partitură corală din *Tannhäuser*. Mai tîrziu primi crucea de război clasa I-a, una din cele mai rare decorații în armată, dar abia după ce se prezentă a douăzecea oară ca voluntar la partea combatantă, fu trimis la un curs și ajunse în sfîrșit pe front: în 1943 i se dădu un mic lagăr de concentrare în Germania, și în fine, în 1944 deveni comandantul unui ghetou din Ungaria, iar mai tîrziu, cînd ghetoul trebui să fie evacuat din pricina apropierii trupelor rusești, primi acest mic lagăr în nord.

Ambiția lui era să execute corect toate ordinele. Descoperise curînd extraordinarele resurse muzicale ale deținuților; faptul îl uimi, dat fiind că erau evrei, și le aplică sistemul alegerii ordonînd fiecărui nou venit să se prezinte la o probă de

canto şi însemnînd pe o fişe calităţile muzicale ale respectivului, cu note care mergeau de la zero la zece. Zero primeau doar puţini — şi intrau imediat în corul lagărului, iar cine căpăta zece, avea slabe şanse să rămînă în viaţă mai mult de două zile. Cînd trebuia să expedieze un transport, alegea deţinuţii astfel încît să păstreze întotdeauna un grup de cîntăreţi şi cîntăreţe bune, iar corul să-i rămînă întreg. De corul acesta, pe care-l dirija cu o severitate ce data încă din timpul societăţii corale „Concordia", de corul acesta era mîndru. Ar fi făcut faţă oricărei concurenţe cu acest cor, dar din păcate singurii ascultători erau deţinuţii muribunzi şi paznicii.

Dar toate ordinele îi erau mai sfinte decît însăşi muzica, şi în ultima vreme sosiseră multe ordine care îi slăbiseră corul: ghetourile şi lagărele din Ungaria trebuiau evacuate şi pentru că lagărele mari, în care erau trimişi înainte evreii, nu mai existau, iar micul lui lagăr nu avea legătură de cale ferată, era nevoit să-i omoare pe toţi în lagăr, dar şi acum mai rămîneau destule *Kommandos*[1] — bucătăria şi crematoriul şi baia — destule *Kommandos* pentru a-i pune la adăpost măcar pe cîntăreţii excepţionali.

Filskeit nu omora cu plăcere. Personal, nu omorîse încă niciodată şi asta era una din decepţiile lui: nu era în stare s-o facă. Recunoştea

[1] Brigăzi de deţinuţi care executau felurite corvezi.

că este necesar şi admira ordinele pe care le executa cu stricteţe prin alţii; în fond nu era important să execuţi cu plăcere ordinele, ci să fii convins de necesitatea lor, să le respecţi şi să le execuţi...

Filskeit se apropie de fereastră şi privi afară: în spatele dubei verzi stăteau două camioane, şoferii tocmai coborîseră şi urcau obosiţi treptele spre camera de gardă.

Hauptscharführer-ul[1] Blauert intră în curte cu cinci oameni şi deschise uşile mari, grele şi capitonate ale dubei: oamenii dinăuntru ţipară — îi dureau ochii în lumina zilei — ţipară mult şi tare, iar cei care săreau acum jos se îndreptau clătinîndu-se spre locul indicat de Blauert.

Prima sări o femeie tînără şi brună, într-un palton verde; era murdară şi rochia părea să-i fie ruptă, îşi strîngea speriată paltonul şi ţinea de braţ o fetiţă de vreo doisprezece-treisprezece ani. Nici una n-avea bagaje.

Oamenii care coborau ameţiţi din maşină se aliniară pe platou, şi Filskeit îi numără şi el în şoaptă: erau şaizeci şi unu de bărbaţi, femei şi copii, foarte diferiţi ca îmbrăcăminte, ţinută şi vîrstă. Din duba verde nu mai ieşi nimeni — şase trebuiau să fi murit. Duba verde o porni încet şi se opri sus, în faţa crematoriului. Filskeit dădu mulţumit din cap: şase cadavre fură descărcate şi tîrîte în baracă.

[1] Grad în ierarhia organizaţiei hitleriste S. S.

Bagajul celor coborîţi fu adunat în faţa camerei de gardă. Şi cele două camioane fură descărcate: Filskeit numără rîndurile de cîte cinci care se formau încet: erau douăzeci şi nouă de rînduri a cîte cinci. *Hauptscharführer*-ul Blauert strigă prin megafon:

— Atenţiune! Vă aflaţi într-un lagăr de trecere. Şederea voastră aci va fi de foarte scurtă durată. Veţi merge cîte unul la grefă, după aceea la domnul comandant al lagărului care vă va supune unui examen personal — iar mai tîrziu trebuie să mergeţi toţi la baie şi la deparazitare, apoi primeşte fiecare cafea caldă. Cine opune cea mai mică rezistenţă e împuşcat pe loc.

Arăta înspre posturile de observaţie ale căror mitraliere erau acum îndreptate către platou, şi spre cei cinci oameni care stăteau în spatele lui cu pistoalele automate în poziţie de tragere.

În dosul ferestrei, Filskeit se plimba nervos în sus şi-n jos. Descoperise cîţiva evrei blonzi. Erau mulţi evrei blonzi în Ungaria. Lui Filskeit îi erau şi mai nesuferiţi decît cei bruni, deşi erau printre dînşii exemplare care ar fi putut împodobi orice carte ilustrată despre rasa nordică.

O văzu pe prima femeie, aceea în haină verde şi cu rochia ruptă, intrînd în baraca în care era grefa. Se aşeză, şi-şi puse revolverul cu cocoşul ridicat lîngă el pe masă. Peste cîteva minute avea să fie aici şi să cînte în faţa lui.

De zece ore încoace, Ilona aştepta frica. Dar frica nu venea. Fusese nevoită să îndure multe

lucruri în aceste zece ore şi simţise multe: scîrbă şi groază, foame şi sete, sufocare şi desperare cînd o izbise lumina, şi un fel de fericire ciudată şi rece cînd reuşea să fie singură cîteva clipe sau chiar sferturi întregi de oră — dar zadarnic aşteptase frica. Frica nu venea. Lumea aceasta, în care trăia de zece ore, era o lume de fantome, tot atît de ireală ca şi realitatea — ireală ca lucrurile pe care le auzise despre ea. Dar o înspăimîntase mai mult să audă despre ea, decît să fie acum în mijlocul ei. Nu mai avea multe dorinţi, şi una din aceste dorinţi era să fie singură, pentru ca să se poată ruga cu adevărat.

Îşi închipuise cu totul altfel viaţa ei. Pînă acum se desfăşurase frumoasă şi curată, conform planului, aproape aşa cum şi-o închipuise — chiar dacă planurile ei se dovediseră a fi greşite — dar la asta de acum, nu se aşteptase. Socotise că avea să fie cruţată de asta.

Dacă totul se petrecea bine, peste o jumătate de oră va fi moartă. Avea noroc, era prima. Ştia bine ce fel de băi erau acelea despre care vorbise omul ăsta, trebuia să se aştepte la zece minute de agonie, dar asta i se părea atît de îndepărtat încît tot nu-i făcea frică. Şi în maşină răbdase multe lucruri care o priveau personal, dar o lăsau indiferentă. Cineva încercase s-o violeze, un individ a cărui lubricitate o simţea în întuneric şi pe care acum încerca zadarnic să-l recunoască. Un altul o apărase împotriva lui,

un om mai în vîrstă care îi şoptise mai tîrziu că fusese arestat din pricina unei perechi de pantaloni, unei singure perechi de pantaloni pe care o cumpărase de la un ofiţer; dar nici pe acesta nu-l recunoştea acum. Celălalt îi pipăise în întuneric sînii, îi sfîşiase rochia şi o sărutase pe ceafă — dar din fericire o despărţise bătrînul de el. Şi prăjiturile îi fuseseră smulse din mînă, pacheţelul acela, singurul lucru pe care-l luase cu ea — căzuse pe jos, şi în întuneric pipăise podeaua şi găsise doar cîteva firimituri de aluat, amestecate cu noroi şi cremă de unt. Le mîncase împreună cu Maria — o bucată de prăjitură se strivise în buzunarul paltonului ei — dar după cîteva ore găsise că avea un gust minunat, scotea din buzunar bulgăraşi mici şi lipicioşi, îi dădea copilului din ele şi mînca şi ea, găsea că are un gust minunat prăjitura asta strivită, murdară, pe care o scormonea pînă la ultima firimitură din buzunarul hainei. Cîţiva îşi luaseră viaţa, li se scurgea sîngele aproape în tăcere, abia dacă gîfîiau şi gemeau ciudat într-un colţ, pînă ce vecinii lor alunecară pe sîngele scurs şi ţipară ca ieşiţi din minţi. Dar încetaseră să ţipe cînd soldatul izbi în perete — sunau ameninţător, groaznic, izbiturile acelea, nu putea fi un om cel ce izbea, ei nu mai erau de mult printre oameni...

Aştepta zadarnic şi remuşcarea; n-avusese nici un rost să se despartă de soldatul acela la care ţinea foarte mult, al cărui nume nici măcar nu-l cunoştea exact, nu, n-avusese nici un rost. Casa părinţilor era goală şi nu găsise acolo decît pe copilul soră-si, zăpăcit şi speriat, micuţa Maria care venise de la şcoală şi găsise casa goală. Părinţii şi bunicii nu mai erau — nişte vecini îi povestiră că fuseseră luaţi încă de la amiazi. Şi n-avusese nici un rost să alerge după aceea în ghetou, ca să-i caute acolo pe părinţi şi pe bunici; intraseră ca de obicei prin odaia din dos a unei frizerii şi alergaseră pe străzile pustii, şi sosiseră tocmai la timp ca să fie încărcate în duba aceasta, care stătea acolo gata de plecare şi în care sperau să-şi găsească familia. Nu-i găsiră pe părinţi şi pe bunici, nu erau în maşina asta. Ilona se mira că nu-i trecuse nici unui vecin prin cap să dea fuga pînă la şcoală s-o prevină, dar nici Maria nu se gîndise la asta. Probabil că nici n-ar fi folosit dacă ar fi prevenit-o careva...

În maşină îi băgase cineva o ţigară aprinsă în gură, mai tîrziu află că era omul care fusese arestat din pricina pantalonului. Era prima ţigară pe care o fuma, şi o găsi plăcută şi înviorătoare. Nu ştia cum îl cheamă pe binefăcătorul ei, nimeni nu-şi spunea numele, nici individul acela libidinos care gîfîia, şi nici binefăcătorul ei, iar cînd se aprindea un chibrit, toate feţele arătau la fel: feţe îngrozitoare, pline de spaimă şi de ură.

Dar multă vreme putuse să se şi roage: la mînăstire învăţase pe dinafară toate rugăciunile,

toate litaniile și părți lungi din liturghiile marilor sărbători, și acum era bucuroasă că le știe. Rugăciunile o umpleau de o bucurie senină. Nu se ruga ca să obțină ceva sau să fie cruțată de ceva, nu pentru o moarte rapidă și lipsită de chinuri sau pentru viața ei, se ruga simplu, de dragul rugăciunii, și fu bucuroasă cînd se putu sprijini cu spatele de ușa capitonată, să fie măcar în spate singură — întîi stătuse invers, iar cînd obosise și se lăsase pe spate, trupul ei căzuse peste bărbatul căruia îi trezise desigur pofta aceea nebună, o poftă gîfîitoare care o speria, dar n-o jignea — aproape dimpotrivă, simțea ceva ca un fel de milă pentru acest necunoscut...

Fu mulțumită să stea singură, liberă, măcar în spate cu perna aceasta destinată să apere mobile bune. O ținea pe Maria strîns lipită de ea și se bucura văzînd că fetița doarme. Încercă să se roage cu aceeași reculegere ca de obicei, dar nu reuși, era doar un fel de meditație rece și rațională. Își închipuise cu totul altfel viața ei : la douăzeci și trei de ani își dăduse examenul de stat, apoi intrase la mînăstire — rudele fuseseră dezamăgite, dar acceptaseră hotărîrea ei. Stătuse un an întreg la mînăstire, o epocă frumoasă, și dacă s-ar fi călugărit într-adevăr, ar fi fost acum maică-profesoară în Argentina, într-o mînăstire foarte frumoasă, desigur, dar nu se călugărise, dorința de a se mărita și de a avea copii fusese atît de puternică încît nu-i trecuse nici după un an — și se întorsese în lume. Devenise o profesoară cu succese profesionale, și-i făcea plăcere, îi erau dragi cele două materii pe care le preda, germana și muzica, și iubea copiii, nici nu putea să-și închipuie ceva mai frumos ca un cor de copii, avea mult succes cu corul ei de copii pe care-l înființase la școală, și cîntecele copiilor, cîntecele acelea latinești pe care le studia cu ei de sărbători aveau într-adevăr o seninătate îngerească — copiii cîntau dintr-o pornire de bucurie, liberă, cîntau cuvinte pe care nu le înțelegeau și care erau frumoase. Viața i se păruse frumoasă — multă vreme, aproape întotdeauna. Ceea ce o durea era numai această nevoie de afecțiune și de copii, o durea, fiindcă nu găsea pe nimeni ; existau mulți bărbați pe care ea îi interesa, unii îi și mărturiseau dragostea lor, și de unii se lăsase sărutată, dar ea aștepta ceva ce n-ar fi putut descrie, ea n-o numea dragoste — existau multe feluri de dragoste — mai curînd ar fi numit-o neașteptatul, și crezuse că simte acest neașteptat atunci cînd soldatul, al cărui nume nu-l cunoștea, stătea lîngă dînsa în fața hărții, și înfigea steguletele. Știa că el este îndrăgostit de ea, de două zile venea să stea ore întregi cu ea, și vorbea cu ea, și-l găsea drăguț, deși uniforma lui o cam neliniștea și o speria, dar deodată, în acele cîteva clipe în care stătuse lîngă el și el păruse să fi uitat de ea, fața lui gravă și îndurerată și mîinile lui cu care pipăia harta Europei, o surprinseseră, simțise o

bucurie şi ar fi vrut să cînte. Era primul bărbat pe care-l sărutase şi ea...

Urcă încet scările spre baracă şi o trase pe Maria după ea ; ridică mirată privirea cînd santinela o lovi cu ţeava pistolului automat în coaste şi zbieră : „Mai repede — mai repede !“ Merse mai repede. Înăuntru şedeau trei furieri la mese : în faţa lor stăteau teancuri groase de fişe, fişele erau mari cît capacele cutiilor de ţigări de foi. Fu împinsă spre prima masă, Maria spre a doua, şi la a treia veni un bărbat bătrîn, zdrenţăros şi nebărbierit, care îi zîmbi în fugă; şi ea îi răspunse printr-un zîmbet ; părea să fie binefăcătorul ei.

Îşi spuse numele, profesia, data naşterii şi religia, şi fu mirată cînd furierul o întrebă cîţi ani are : „Treizeci şi trei“, răspunse ea.

Încă o jumătate de oră, se gîndea ea. Poate că va avea totuşi prilejul să mai fie puţin singură. O mira cu cît sînge rece se petrecea totul în această administraţie a morţii. Totul mergea mecanic, cu un aer oarecum iritat, nerăbdător ; oamenii aceştia îşi făceau munca cu aceeaşi proastă dispoziţie cu care ar fi făcut orice altă lucrare de birou, îşi îndeplineau doar datoria, o datorie care îi plictisea dar pe care o îndeplineau. Nu-i făceau nimic, şi ea tot mai aştepta frica de care se temuse. Îi fusese tare frică, atunci, cînd se întorsese de la mînăstire, tare frică cînd se îndreptase cu valiza spre tramvai, ţinînd strîns banii în mîna jilavă : i se păruse străină

şi urîtă lumea asta în care dorise să se întoarcă pentru a avea un soţ şi copii — un şir de bucurii pe care nu le putea găsi la mînăstire şi pe care nu spera să le mai găsească acum, cînd mergea spre tramvai, dar îi era ruşine, ruşine de frica ei...

Cînd se îndreptă spre baraca a doua, căută vreun cunoscut prin rîndurile celor ce aşteptau, dar nu găsi nici unul, urcă treptele, santinela îi făcu nerăbdător semn să intre cînd şovăi în faţa uşii, şi ea intră şi o trase pe Maria după ea : asta păru să fi fost o greşeală, pentru a doua oară se izbi de brutalitate, cînd soldatul smulse fetiţa de lîngă ea şi o trase de păr fiindcă se împotrivea. O auzi pe Maria ţipînd şi intră cu fişa în odaie. În odaie nu era decît un bărbat care purta uniformă de ofiţer ; avea o decoraţie foarte impresionantă de argint pe piept, un fel de cruce îngustă, faţa lui părea palidă şi suferindă şi cînd îşi ridică privirea spre ea, ea se sperie de bărbia greoaie care aproape îl desfigura. El întinse mîna în tăcere, ea îi dădu fişa şi aşteptă : frica tot nu venise. Bărbatul citi fişa, se uită la ea, şi spuse calm :

— Cîntă-mi ceva.

Ea şovăi, uimită.

— Haide !, spuse el nerăbdător, cîntă ceva, indiferent ce...

Îl privi şi deschise gura. Cîntă liturghia tuturor sfinţilor după o transpunere pe care o des-

coperise abia de curînd și o pusese deoparte pentru ca s-o repete cu copiii. În timp ce cînta, îl privea cu atenție, și deodată, cînd el se sculă și se uită la ea, știu ce-i frica.

Cîntă mai departe, în timp ce obrazul din fața ei se contorsiona ca o făptură monstruoasă care părea cuprinsă de cîrcei. Cînta frumos, și nu știa că zîmbește, în ciuda fricii care se urca încet, mereu mai sus, și i se așezase în gît provocîndu-i greață...

De cînd începuse să cînte, se făcuse liniște și afară. Filskeit se holba la ea: era frumoasă — o femeie — el nu avusese niciodată o femeie — viața i se scursese într-o castitate ucigătoare — adeseori, cînd era singur, se desfășura în fața oglinzii în care căuta zadarnic frumusețea și măreția și perfecțiunea rasială — iată-le aici: frumusețe și măreție și perfecțiune rasială, împletite cu ceva care-l paraliza complet: credință. Nici el nu înțelegea de ce o lăsa să cînte mai departe, chiar dincolo de Antiphon — poate că visa — și în privirea ei, deși vedea că tremură, în privirea ei, parcă era iubire — sau era batjocură — *Fili, Redemptor mundi, Deus* — cînta ea — încă nu auzise vreodată o femeie cîntînd astfel.

Spirite sancte, Deus — vocea ei era caldă, puternică și de o limpezime de necrezut. Desigur că visa — acum avea să cînte: *Sancta Trinitas, unus Deus* — își mai amintea — și o cîntă: *Sancta Trinitas.*

— Evrei catolici? se întrebă el — simt că înnebunesc.

Alergă spre fereastră și o deschise brusc: afară, stăteau și ascultau, nu se mișca nici unul. Filskeit simți cum tresare, încercă să strige, dar din gîtlejul lui ieși doar un hîrîit răgușit și sugrumat, și de afară venea tăcerea aceea absolută, în timp ce femeia cînta mai departe:

Sancta Dei Genitrix... cu degetele tremurînde își luă pistolul, se întoarse, trase orbește în femeia care se prăbuși și începu să țipe — acum își regăsi și el glasul, cînd al ei încetase să mai cînte:

— Împușcați, zbieră el, să fie toți împușcați — și corul — afară cu el! Afară din baracă!

Își goli toată încărcătura în femeia care zăcea pe podea și-și vărsa în chinuri frica...

Afară începu măcelul.

VIII

De trei ani încoace madam Susan privea desfăşurarea războiului. Atunci veniseră pentru prima oară soldaţi germani şi maşini militare, şi cavalerie — trecuseră podul în toamna aceea prăfoasă şi se-ndreptaseră spre trecătorile care duceau în teritoriul polonez. Asta arătase într-adevăr a război : soldaţi murdari, ofiţeri obosiţi pe cai şi motociclete, care circulau încolo şi-ncoace, o după amiază întreagă de război, cu mici pauze ; o priveliştc aproape frumoasă — şi soldaţii mărşăluiseră peste pod, cu maşinile în faţa lor, cu motocicletele înaintea şi în urma lor, şi madam Susan nu-i mai văzuse niciodată.

După aceea se mai linştiră lucrurile ; doar cînd şi cînd venea un camion militar german

care trecea podul, dispărea dincolo în pădure, şi în liniştea dimprejur, îi mai auzea multă vreme zgomotul cînd urca pe partea cealaltă pe munte, gîfîind anevoie, icnind, cu cîteva pauze ici-colo, — un timp lung — pînă ce părea să fi dispărut dincolo de creastă. Se gîndea atunci că maşinile treceau pe lîngă satul ei, acolo sus unde-şi petrecuse copilăria, vara la păşune şi iarna lîngă fus — sus de tot, singură, vara pe pajiştile acelea sărace şi stîncoase. Adeseori stătuse ore întregi aplecată peste creasta muntelui ca să vadă dacă se mişcă ceva în susul sau în josul şoselei. Dar pe vremea aceea nu existau maşini pe acolo, doar arareori venea o căruţă, de obicei erau ţigani sau evrei care treceau în Polonia. Abia mult mai tîrziu, mult după ce plecase ea de acolo, se construise drumul de fier care trecea peste podul de la Szarny, exact prin valea spre care privise ea pe vremuri, de sus de pe păşuni. Nu mai fusese sus de mult, de zece ani aproape, şi urmărea zgomotul maşinilor pînă cînd nu se mai auzea — şi se mai auzea şi după ce treceau de creastă şi mergeau sus pe şoseaua spre care priveau poate acum de sus băieţii nepotului ei, la maşinile militare ale nemţilor, care se mişcau anevoie. Dar veneau rar maşini. Camionul venea regulat, din două-n două luni, şi între timp veneau puţine, uneori cîte unul încărcat cu soldaţi care se opreau la ea, şi beau bere înainte de a trebui

să urce sus pe munte, şi seara maşina se întorcea cu alţi soldaţi, care se opreau la ea şi beau bere, înainte de a porni spre cîmpie. Dar nu erau mulţi soldaţi acolo sus, camionul nu veni decît de trei ori, căci la o jumătate de an după ce războiul trecuse pe lîngă dînsa spre munţi, fusese aruncat în aer podul care ducea peste rîu, chiar în spatele casei ei. Asta s-a întîmplat într-o noapte, niciodată n-avea să uite explozia aceea şi ţipătul pe care-l scosese ea însăşi, strigătele vecinilor de dincolo şi ţipetele neîncetate ale fiicei ei Maria, care avea pe atunci douăzeci şi opt de ani şi devenea din ce în ce mai ciudată. Geamurile se spărseseră, vitele mugeau în grajd, şi cîinele lătră toată noaptea, iar cînd se lumină de ziuă, văzură cu toţii că podul pierise. Stîlpii de beton mai stăteau în picioare, trotuarele, planşeul şi parapetul fuseseră dinamitate cu grijă, şi fierăria ruginită zăcea jos în rîu şi ieşea pe alocuri la suprafaţă. Încă de dimineaţă sosi un ofiţer german cu cinci soldaţi, care percheziţionară tot satul Berczaba, întîi casa ei, toate odăile, grajdurile, şi căutară chiar şi în patul fiicei ei Maria, care din momentul exploziei zăcea în camera ei, văicărindu-se. Scotociră şi peste drum, la familia Temann; fiecare odaie, fiecare balot de fîn şi de paie din şură, şi chiar şi casa lui Brachy fu percheziţionată, deşi nu mai era locuită de trei ani şi cădea încet în paragină.

Familia Brachy plecase la Bratislava, lucra acolo, şi nu se găsise deocamdată nimeni care să vrea să cumpere casa şi ţarina.

Germanii fuseseră tare furioşi, dar nu găsiseră pe nimeni şi nimic, şi luaseră barca din şopronul ei şi trecuseră rîul spre Tzenkoschik, sătuleţul aşezat acolo unde începea să urce şoseaua; din ferestruica podului ei se zărea turla bisericii, dincolo de pădure. Dar nici în Tzenkoschik nu găsiră nimic şi pe nimeni, şi nici la Tesarzy — de bună seamă nu ştiau că cei doi băieţi Swortschiks dispăruseră din clipa în care sărise podul în aer.

I se părea caraghios să arunci podul în aer: abia dacă odată la două luni trecea camionul german peste el, şi între timp foarte arareori vreo maşină cu soldaţi; podul folosea numai ţăranilor care aveau dincolo păşuni şi pădure. Cu siguranţă că pe germani nu-i supăra să facă odată la două luni un ocol de o jumătate de oră pe la Szarny, doar la cinci kilometri depărtare, acolo unde trecea calea ferată peste rîu.

Abia după cîteva zile pricepu ce însemna pentru ea lipsa podului. Întîi veniră o grămadă de curioşi, care băură la ea rachiu şi bere, şi vroiau să li se povestească totul, dar apoi se făcu linişte în Berczaba, o linişte de mormînt; ţăranii şi argaţii care aveau treabă dincolo în pădure sau la păşuni, nu mai veneau, nici oa-

menii care mergeau duminica la Tzenkoschik, nici perechile care se duceau în pădure, și nici măcar soldații, și tot ce vîndu în două săptămîni, fu o halbă de bere lui Temann de peste drum, zgîrcitul acela care-și ardea singur rachiul. Era trist să te gîndești că de acum încolo vei vinde doar odată la două săptămîni o bere zgîrcitului de Temann. Oricine știa doar cît era de zgîrcit.

Dar timpul acesta foarte liniștit nu ținu decît trei săptămîni. Intr-o zi sosi o mașină militară germană, mică, cenușie și sprintenă, cu trei ofițeri care inspectară podul aruncat în aer, se plimbară o jumătate de oră de-a lungul malului, cercetară ținutul cu binoclul în mînă, întîi de la Temann, apoi se urcară pe acoperișul casei ei, cercetară de sus ținutul prin binoclu, și apoi plecară fără să fi băut măcar un rachiu.

Și două zile mai tîrziu, un nor de praf se mișcă încet din spre Tesarzy spre Berczaba — niște soldați obosiți, șapte la număr și un plutonier, care căutară să-i explice că aveau să locuiască, să doarmă și să mănînce la ea. Intîi se sperie, dar apoi înțelese cît de bine era pentru ea, și fugi repede sus la Maria, care tot mai stătea în pat.

Soldații păreau să aibă timp, așteptau cu răbdare; erau bărbați mai în vîrstă care-și umpleau pipele, beau bere, își dădeau jos bagajele și se instalau comod. Așteptară răbdători

pînă ce dînsa pregăti sus trei odăițe: odaia argatului, care stătea goală de trei ani fiindcă nu mai putea plăti un argat; odăița despre care bărbatul ei spusese odată că ar fi bună pentru musafiri sau vilegiaturiști, dar nu venise niciodată vreun musafir sau vreun vilegiaturist, și apoi dormitorul ei. Ea se mută la Maria în cameră.

Mai tîrziu, cînd coborî, plutonierul începu să-i explice că primăria trebuia să-i plătească totul, o mulțime de coroane, și că avea să și gătească pentru soldați, contra plată.

Soldații erau cei mai buni mușterii pe care-i avusese vreodată: aceștia opt consumau într-o lună mai mult decît toți oamenii care trecuseră cîte unul pe pod. Soldații păreau să aibă mulți bani și foarte mult timp. Lucrul pe care-l aveau de făcut, i se părea caraghios: doi mergeau întotdeauna împreună pe un drum anumit — de-a lungul malului, apoi treceau cu barca dincolo, iarăși se întorceau, mergeau o altă bucată de-a lungul malului — la două ore erau schimbați; iar pe acoperiș ședea unul care se uita cu binoclul prin împrejurimi și era schimbat odată la trei ore. Se instalaseră comod sus pe acoperiș, lărgiseră ferestruica podului scoțînd cîteva cărămizi, noaptea o astupau cu o tablă, și acum ședeau toată ziua sus, pe un scaun vechi acoperit cu perne, care stătea pe o masă. Acolo ședea unul din ei toată ziua și se uita sus spre munte,

spre pădure, spre mal, uneori şi înapoi spre Tesarzy, şi ceilalţi hoinăreau şi se plictiseau. Fu îngrozită, auzind cîţi bani primeau soldaţii pentru asta, şi familiile lor de acasă mai primeau şi ele bani. Unul din ei era învăţător, şi îi făcu exact socoteala banilor pe care-i primea soţia lui, dar era atît de mult încît ea nu-l crezu. Era prea mult ceea ce primea nevasta aceea de învăţător pentru faptul că bărbatul ei se-nvîrtea pe aici, mînca tocană, legume, cartofi, bea cafea şi mînca pîine cu salam — ba chiar şi tutun primeau în fiecare zi — şi cînd nu mînca, lenevea în cîrciuma ei, îşi bea încet berea şi citea, citea mereu, părea să aibă o raniţă plină cu cărţi, iar cînd nu mînca şi nu citea, stătea cocoţat sus pe acoperiş cu binoclul, fără nici o noimă, şi se holba la păduri şi pajişti, sau observa ţăranii pe ogoare. Soldatul acesta era foarte prietenos cu ea, îl chema Becker, dar ei nu-i plăcea, fiindcă nu făcea decît să citească, să bea bere şi să citească, şi să stea aşa, degeaba.

Dar astea toate se petrecuseră de mult. Aceşti soldaţi, primii care veniseră, nu stătuseră mult, vreo patru luni, apoi veniseră alţii care stătuseră şase luni, apoi iarăşi alţii care stătuseră aproape un an, şi după aceea fură schimbaţi regulat de două ori pe an, şi unii care mai fuseseră la ea veniră din nou, şi cu toţii făceau acelaşi lucru, timp de trei ani : se-nvîrteau pe lîngă casă, beau bere, jucau cărţi şi stăteau cocoţaţi sus pe acoperiş sau se plimbau fără rost dincolo-n pădure şi pe cîmp, cu puştile la spate. Ea primea mulţi bani pentru că le gătea, le deretica odăile şi-i găzduia. Abia dacă mai veneau alţi muşterii pe la ea ; cîrciuma devenise locuinţa soldaţilor.

Plutonierul care locuia de patru luni la ea, se numea Peter, numele de familie nu i-l cunoştea, era un om greoi, avea mersul unui ţăran, chiar şi mustaţă, şi văzîndu-l, ea se gîndea adesea la bărbatul ei, Wenzel Susan, care nu se întorsese din războiul celălalt : şi atunci trecuseră soldaţi peste pod, prăfuiţi, pe jos şi călări, cu furgoane murdare, soldaţi care nu se mai întorseseră — se întorseseră abia după mulţi ani şi ea nu mai ştiuse dacă erau aceiaşi care plecaseră atunci în sus. Fusese tînără, o femeie drăguţă de douăzeci şi doi de ani, cînd Wenzel Susan o adusese de pe munte şi se însurase cu ea : se simţea foarte bogată, foarte fericită ca nevastă de hangiu care avea un argat la munca cîmpului şi un cal, şi-l iubea pe Wenzel Susan cu mersul lui greoi, cu mustaţa şi cu cei douăzeci şi şase de ani ai săi. Wenzel fusese caporal la Bratislava, la vînători, şi puţin după ce soldaţii, străini, acoperiţi de praf, urcaseră prin pădure pe munte, trecînd pe lîngă satul ei natal, puţin după aceea, Wenzel Susan plecase din nou la Bratislava, caporal la vînători, şi-l trimiseseră jos, într-o ţară care se numea România, în munţi, şi de acolo îi scrisese trei cărţi poştale în care spunea că-i merge bine, şi în ultima carte

îi povestea că l-au făcut sergent. După aceea nu primi poştă patru săptămîni şi pe urmă o scrisoare din Viena, în care stătea scris că el căzuse.

Scurt timp mai tîrziu se născu Maria, Maria care era acum însărcinată de la plutonierul acesta pe care-l chema Peter şi semăna cu Wenzel Susan. În amintirea ei, Wenzel trăia ca un bărbat tînăr, de douăzeci şi şase de ani, iar plutonierul ăsta pe care-l chema Peter şi avea patruzeci şi cinci de ani — cu şapte ani mai puţin ca ea — i se părea foarte bătrîn.

Stătuse multe nopţi în pat, aşteptînd-o pe Maria care venea abia spre dimineaţă, intra tiptil în odaie cu picioarele goale şi se băga repede în pat, puţin înainte să-nceapă cocoşii să cînte — multe nopţi aşteptase şi se rugase, şi pusese mult mai multe flori ca de obicei jos, în faţa icoanei Maicii Domnului, dar Maria rămăsese însărcinată, şi plutonierul venise la ea ruşinat, stingherit ca un ţăran, şi-i explicase că avea s-o ia pe Maria de nevastă, după ce s-o isprăvi războiul.

Acum, nu putea schimba nimic, şi ea puse mai departe multe flori la icoana Maicii Domnului de jos, de pe sală, şi aşteptă. Se făcuse linişte în Berczaba, i se părea mult mai liniştit, deşi nu se schimbase nimic : soldaţii se învîrteau prin cîrciumă, scriau scrisori, jucau cărţi, beau rachiu şi bere, şi unii dintre ei începuseră să facă negoţ cu lucruri care lipseau pe aici : cu

bricege, brice de ras, foarfeci — foarfeci minunate — şi cu ciorapi. Luau bani pe ele sau le schimbau pe unt şi pe ouă, o făceau pentru că aveau mai mult timp liber, decît bani pe care să-i bea în timpul acesta liber. Acum era iarăşi unul printre ei, care citea toată ziua şi care primi chiar o ladă întreagă de cărţi, adusă cu căruţa de la gara Tesarzy. Era profesor şi şedea şi el jumătate din zi sus pe acoperiş şi se uita prin binoclu la munţi, la pădure, spre mal, şi uneori înapoi spre Tesarzy, sau îi privea pe ţăranii care lucrau pe cîmp, şi îi povesti şi el că soţia lui primea mulţi bani, foarte mulţi, cîteva zeci de mii de coroane pe lună — şi nu-l crezu nici pe el, prea erau mulţi bani, îngrozitor de mulţi, era desigur o minciună, soţia lui nu putea primi atîta pentru faptul că bărbatul ei stătea degeaba aici, citea cărţi şi scria jumătate din zi şi uneori jumătate din noapte, şi după aceea şedea cîteva ore pe zi cu binoclul sus pe acoperiş. Era printre ei unul care desena : cînd era vreme bună, şedea afară lîngă rîu, desena munţii pe care îi puteai vedea atît de frumos din locul acesta, rîul, rămăşiţele podului, şi de cîteva ori o desenase şi pe ea — şi ei i se părură frumoase desenele şi agăţă unul din ele în cîrciumă.

De trei ani stăteau aici soldaţi, întotdeauna cîte opt oameni, şi nu făceau nimic. Hoinăreau pe lîngă rîu, treceau dincolo cu barca, hoinăreau prin pădure pînă sus la Tzenkoschik, se întorceau, treceau iar rîul, mergeau pe lîngă mal,

apoi o bucată în jos pînă la Tesarzy și erau schimbați. Mîncau bine, dormeau mult și aveau bani destui, și ea se gîndea adeseori că poate-l luaseră atunci pe Wenzel Susan pentru ca să stea degeaba în altă țară — Wenzel, de care ea avea foarte mare nevoie, care putea munci și muncea cu plăcere. Il luaseră desigur ca să stea degeaba în acea țară care se numea Romînia, să aștepte cu mîinile-n sîn, pînă ce va fi împușcat. Dar pe soldații care stăteau la ea, nu-i împușca nimeni: cît stătuseră aici, trăseseră numai de cîteva ori, de fiecare dată se făcea zarvă mare, și de fiecare dată se dovedise a fi fost o greșeală — trăseseră de obicei asupra vînatului care se mișcase prin pădure și nu se oprise la somația lor, dar nici asta prea des, doar de patru ori, cinci ori în acești trei ani, și odată trăseseră într-o femeie care coborîse noaptea din Tzenkoschik și alergase prin pădure spre Tesarzy, ca să aducă un doctor la copilul ei bolnav, și în femeia asta trăseseră, dar din fericire n-o nimeriseră, și după aceea o ajutaseră să se urce în barcă, și vîsliseră chiar ei pînă dincolo — și profesorul, care era încă treaz și ședea în cîrciumă și citea și scria, profesorul se dusese cu ea pînă la Tesarzy. Dar în acești trei ani nu găsiseră nici un partizan — orice copil știa că aici nu mai era nici unul, de cînd plecaseră băieții Swortschiks; nici măcar în Szarny nu apăreau partizanii, acolo unde era podul mare cu cale ferată...

Deși cîștiga bani de pe urma războiului, o amăra gîndul că Wenzel Susan nu făcuse de bună seamă nimic în țara aceea care se numea Romînia, că nu putuse face nimic. Probabil că asta era războiul, bărbați care nu fac nimic și pleacă în alte țări ca să nu-i vadă nimeni — în orice caz, îi făcea silă și i se părea caraghios să-i vadă pe bărbații aceștia, care timp de trei ani nu făceau nimic decît să-și piardă timpul degeaba, și mai primeau mulți bani pentru că trăgeau la un an odată, noaptea, din greșeală, asupra vînatului și a unei femei sărmane care vroia să aducă un doctor la copilul ei bolnav; îi era silă și i se părea caraghios ca bărbații aceștia să trîndăvească, în timp ce ea nu-și vedea capul de treabă. Trebuia să gătească, să aibă grijă de vite, de porci, de păsări, și mulți dintre soldați îi dădeau chiar bani ca să le curețe cizmele, să le cîrpească ciorapii și să le spele rufele; avea atîta treabă încît fu nevoită să tocmească din nou un argat, un om din Tesarzy, căci Maria nu mai făcea nimic de cînd era însărcinată. Trăia cu plutonierul acesta de parcă ar fi fost bărbatul ei: dormea în odaia lui, îi pregătea gustarea de dimineață, îi ținea hainele curate și se certa cîteodată cu el.

Dar într-o zi, aproape exact după trei ani, veni un ofițer foarte mare în grad, cu vipuști roșii la pantaloni și un guler auriu — mai tîrziu auzi că fusese un general adevărat — ofițerul acesta cu grad mare veni cu încă cîțiva, de la Te-

sarzy, într-o mașină foarte grăbită ; era galben de tot la față, părea trist, și în fața casei el zbieră la plutonierul Peter, fiindcă ieșise la raport fără centiron și revolver — și apoi stătu furios afară și așteptă. Îl văzu cum izbește cu talpa de pămînt, fața parcă i se făcuse mai mică și mai galbenă, și vorbea tare mînios unui alt ofițer care stătea lîngă el și ținea tremurînd mîna la chipiu, un bărbat obosit și cărunt, care trecuse de șaizeci de ani și pe care ea îl cunoștea, fiindcă venea cîteodată cu bicicleta de la Tesarzy și vorbea foarte blajin și prietenos cu plutonierul și cu soldații din cîrciumă — și apoi se-ntorcea încet la Tesarzy, însoțit de profesor și împingînd bicicleta cu mîna. Apoi veni în sfîrșit Peter cu centironul și cu revolverul, și se duse cu cei doi la rîu. Trecură dincolo cu barca, merseră prin pădure, se-ntoarseră și stătură multă vreme lîngă pod — apoi se urcară pe acoperiș, și în cele din urmă ofițerii plecară cu mașina, și Peter mai stătu în fața casei cu doi soldați, ținură brațele ridicate în sus încă mult timp, aproape pînă ce mașina ajunse la Tesarzy. Apoi Peter se-ntoarse furios în casă, zvîrli chipiul pe masă, și singurul lucru ce-l spuse Mariei, fu :

— Se pare că se reconstruiește podul.

Și după două zile veni iar o mașină de la Tesarzy, repede de tot, un camion din care săriră șapte soldați tineri și un ofițer tînăr, ofițerul intră repede în casă și stătu o jumătate de oră cu plutonierul în odaia acestuia. Maria încercă să

ia parte la această discuție, și intră pur și simplu în odaie, dar tînărul ofițer o dădu afară, și ea intră din nou, și iar o dădu tînărul ofițer afară, cu asprime ; ea rămase plîngînd pe scară, fiind nevoită să se uite cum soldații bătrîni își strîngeau bagajele și cei tineri se mutau în odăile lor. Așteptă plîngînd o jumătate de oră, se-n furie cînd profesorul o bătu pe umăr, și se agăță, plîngînd și țipînd, de Peter, care ieșise în sfîrșit cu bagajul lui din odaie, roșu la față ; el vorbea într-una, o consola — ea stătu agățată de el pînă ce se urcă în mașină ; apoi rămase plîngînd pe scară și se uită după mașina care se înapoia foarte repede la Tesarzy. Știa că n-avea să se mai întoarcă, deși i-o făgăduise...

Feinhals sosi la Berczaba cu două zile înainte de a fi început reconstrucția podului. Cătunul era compus dintr-o cîrciumă și două case, dintre care una era părăsită și pe jumătate dărăpănată, și cînd coborî împreună cu ceilalți, totul era învăluit în fumul amărui al focurilor în care ardeau vrejurile de cartofi, pe cîmp. Totul era liniștit și pașnic, și nicăieri nu părea să fie război...

Abia la întoarcere, în duba roșie, se descoperise că avea o așchie în picior, o țandără de sticlă, o bucățică mititică dintr-o sticlă de vin de Tokai, care fu găsită la operație. Avuseseră loc tratative deosebit de penibile, pentru că el ar fi putut pretinde decorația de argint pentru răniți, dar medicul-șef nu acorda decorații pentru

țăndări de sticlă și timp de cîteva zile fu bănuit de automutilare, pînă ce sublocotenentul Brecht, pe care-l propusese ca martor, își trimise raportul. Rana se vindecă repede, deși el bău mult rachiu, și după o lună fu trimis la un centru oarecare de repartizare, care-l expedie la Berczaba.

Așteptă jos în cîrciumă pînă ce se pregăti camera pe care o alesese Gress pentru ei doi. Bău vin, se gîndi la Ilona și auzi prin casă pregătirile de plecare: soldații bătrîni își căutau catrafusele prin toate colțurile, cîrciumăreasa ședea în dosul tejghelei cu o mutră posomorîtă; era o femeie mai în vîrstă, frumușică, încă frumușică, și înăuntru pe sală, plîngea altă femeie, tare și zgomotos.

Apoi auzi o femeie țipînd și plîngînd și mai tare și auzi camionul care se-ntorcea în cătunul de unde veniseră. Gress veni și-l luă sus, în odaia lui. Odaia era joasă, cu tencuiala căzută pe alocuri și cu un tavan de grinzi negre, și mirosea a mucegai; afară era zăduf, și prin fereastră se vedea o grădină: o pajiște cu pomi roditori și bătrîni, răzoare de flori pe margini, grajduri, și în fund, în fața unui șopron, stătea legată o barcă a cărei vopsea se scorojise. Era liniște afară. În stînga, peste gardul viu, se zărea podul, drugi ruginiți ieșeau din apă, și mușchiul crescuse pe stîlpii de beton. Rîulețul părea să aibă o lățime de patruzeci, cincizeci de metri.

Acum stătea culcat lîngă Gress. Îl cunoscuse ieri, la centrul de repartizare, și hotărîse să nu vorbească cu el nici un cuvînt de prisos: Gress avea patru decorații pe piept și povestea tot timpul cu plăcere despre polonezele, romîncele, franțuzoaicele și rusoaicele pe care — după cît se pare — le lăsase toate în urma lui cu inima frîntă. Feinhals n-avea chef să-l asculte, îl supăra și-l plictisea în același timp, îl plictisea îngrozitor și-i era penibil, și Gress părea să fie unul din oamenii care credeau că trebuie să-i asculți, fiindcă au decorații pe piept, mai multe decorații decît se vedeau la alții.

El, Feinhals, avea o singură decorație, una singură, și era parcă făcut să asculte, fiindcă nu spunea nimic, aproape niciodată, și nu cerea nici un fel de explicații. Se bucură auzind că Gress va fi schimbul lui la postul de observație; în felul acesta avea să scape de el măcar peste zi...

Cînd Gress îi aduse la cunoștință intenția lui de a frînge inima unei slovace, a oricăreia, se culcă imediat.

Era obosit și, în fiecare seară cînd se culca undeva să doarmă, spera că o va visa pe Ilona, dar n-o visa niciodată. Își chema în amintire fiecare cuvînt pe care-l vorbise cu ea, se gîndea intens la ea, dar cînd adormea, ea nu venea. Înainte de a adormi, i se părea adeseori că ar fi de ajuns să se întoarcă, ca să-i simtă răsuflarea, dar ea nu era lîngă el, era foarte departe, și era inutil să se întoarcă. Nu putu să doarmă

foarte multă vreme, fiindcă se gîndea intens la ea și-și imagina camera care fusese sortită să-i primească — și cînd adormea, dormea prost, și dimineața nu mai știa ce visase. Nu o visase pe Ilona.

Și se ruga seara în pat, și se gîndea la discuțiile pe care le avusese cu ea, în zilele dinaintea plecării lor forțate — ea roșea întotdeauna, părea să fie stînjenită de prezența lui în cameră, printre animale împăiate, probe de rocă, hărți și afișe sanitare. Dar poate că-i fusese doar penibil să vorbească despre religie, întotdeauna se înroșea ca focul, părea s-o doară cînd-își mărturisea credința, dar își mărturisea credința, speranța și iubirea, și fusese indignată cînd el îi spusese că nu poate merge la biserică, din pricină că fețele și predicile majorității preoților erau insuportabile ; fusese foarte indignată și-i ceruse cu insistență să se roage mult.

— Trebuie să ne rugăm, ca să-l mîngîiem pe Dumnezeu, spusese ea.

N-ar fi crezut niciodată că avea să se lase sărutată, dar o sărutase, și ea pe dînsul, și el știa că ar fi mers cu el în camera aceea, pe care o vedea acum adesea în fața ochilor : puțin murdară, cu ligheanul albăstriu în care era apă stătută, cu un pat lat castaniu, și cu vederea spre o livadă părăginită în care fructele căzute putrezeau la rădăcina pomului. Își închipuia mereu că stă culcat cu ea în pat și-i vorbește, dar nu visa niciodată despre asta...

A doua zi își începu serviciul. Stătea cocoțat pe scaunul de pe masa șubredă din podul neaerisit al casei și se uita cu binoclul prin ferestruică, sus spre munți, spre pădure, cerceta malul și cîteodată cătunul din spate, de unde veniseră cu camionul : nu putu să descopere nici un partizan — dar poate că țăranii de pe cîmp erau partizani, numai că nu puteai să-ți dai seama de asta doar cu ajutorul binoclului. Era atîta liniște încît îl durea, și avea simțămîntul că zace aici de ani întregi; ridică binoclul, îl potrivi și privi peste pădure, pe lîngă turla gălbuie a bisericii, spre munți. Văzduhul era foarte limpede și putea să vadă o turmă de capre, sus de tot, prin crestele înalte : animalele erau împrăștiate ca niște norișori micuți, albi și precis conturați, foarte albi pe fondul acela de un cenușiu-verzui șters, și el simți că înregistrează prin binoclu liniștea, și chiar singurătatea : animalele se mișcau doar foarte încet, foarte rar — de parcă le-ar fi tras cineva de sfori scurte. Cu binoclul le putea vedea ca și cum le-ar fi privit cu ochiul liber de la trei, patru kilometri distanță, i se păreau a fi departe, nesfîrșit de departe, liniștite și singuratece, animalele acestea — nu-l putea vedea pe păstor ; se sperie cînd lăsă jos binoclul și nu le mai văzu — nici urmă de ele — deși se uita concentrat spre munte, pe deasupra turlei bisericii. Nici măcar ca pete albe nu se mai vedeau, trebuiau să fie foarte departe, își luă din nou binoclul și privi la caprele albe a căror sin-

gurătate o simțea — dar ordinele de jos din grădină îl speriară, lăsă jos binoclul, se uită mai întîi cu ochii liberi în grădină, și urmări instrucția. Sublocotenentul Mück comanda personal. Feinhals duse binoclul la ochi, îl potrivi și-l privi atent pe Mück ; îl cunoștea abia de două zile, dar avusese timp să observe că Mück lua lucrurile în serios, profilul lui îngust și întunecat era rigid de atîta seriozitate, mîinile-i stăteau nemișcate la spate și mușchii gîtului slab tresăltau. Mück arăta rău, obrazul lui avea o culoare ștearsă, aproape cenușie, buzele erau palide și abia se mișcau, cînd spuneau „la stînga", „la dreapta" și „stînga împrejur". Feinhals nu vedea acum decît profilul lui Mück, jumătatea aceasta de obraz, nemișcată, împietrită, buzele care abia se mișcau, ochiul stîng trist, care nu părea să privească la soldați ci în depărtare, undeva — poate înapoi. Apoi se uită la Gress : Gress părea serios, obrazul îi era buhăit, arăta oarecum buimac și grav.

Cînd privi din nou cu ochii liberi în jos, în grădina unde soldații făceau „la stînga", „la dreapta" și „stînga împrejur", pe pajiștea aceasta mănoasă, minunată — văzu o femeie care atîrna rufe pe o frînghie întinsă între grajduri. Părea să fie fiica, aceea care plînsese și țipase ieri pe sală. Arăta serioasă, aproape posacă, atît de posacă încît nu era drăguță ci frumoasă : o fată îngustă, foarte închisă la culoare, cu buzele

strînse. Nu arunca nici o privire spre cei patru soldați și spre sublocotenent.

Cînd se urcă din nou pe acoperiș în dimineața următoare, către ora opt, i se păru că stă acolo de luni, ba chiar de ani întregi. Liniștea și singurătatea erau de la sine înțelese : mugetul blajin al vitelor în grajd și mirosul focurilor de cartofi care mai plutea în aer — încă mai mocneau focuri răzlețe. Cînd potrivi lentilele și le îndreptă în depărtare, exact peste turla gălbuie a bisericii, nu înregistră decît singurătate. Acolo sus era pustiu — o întindere de un cenușiu-verzui șters, presărată cu stînci negre. Mück se dusese cu cei patru oameni la rîu, ca să facă exerciții de ochire. Ordinele lui scurte și triste se auzeau încet, prea slabe pentru a tulbura liniștea — o adînceau aproape ; și jos în casă, tînăra femeie cînta tărăgănat un cîntec popular slovac. Bătrîna se dusese cu argatul la cîmp, să dezgroape cartofii. Și dincolo, în cealaltă casă țărănească, era tăcere. Cercetă multă vreme munții, dar nu găsi decît întinderi mute și singuratece, stînci rîpoase, numai la dreapta văzu ieșind din pădure fumul albicios al trenului, care se risipea repede — prin binoclu, fumul semăna a praf și se așeza pe coroanele copacilor ; nu se auzea nimic — numai ordinele scurte ale lui Mück pe malul rîului, și cîntecul trist al tinerei femei, jos în casă...

Apoi se întoarseră de la rîu, și-i auzi cîntînd. Era trist să-i auzi pe acești patru oameni cîn-

tînd un cvartet jalnic, destrămat, subţirel, care cînta *Coloane cenuşii*. Il auzi şi pe Mück care comanda „stîng-drept, stîng-drept", Mück părea să lupte cu desperare împotriva singurătăţii, dar era zadarnic. Tăcerea era mai puternică decît cîntecul.

Cînd se opriră jos în faţa casei, auzi prima maşină care venea din cătunul de unde plecaseră cu două zile înainte. Se sperie şi îndreptă binoclul spre şosea : un nor de praf se apropia repede, desluşi cabina şoferului şi ceva mare şi greu care se înălţa peste acoperiş...

— Ce s-a întîmplat ? strigară cei de pe şosea.

— Un camion, spuse el şi fixă prin binoclu maşina care se apropia, o urmări şi auzi în acelaşi timp, că şi tînăra femeie ieşise din casă. Vorbea cu soldaţii şi striga ceva în sus, către el. Nu o înţelese, dar strigă în jos :

— Şoferul e un civil, lîngă el şade un brun [1], pare să fie unul de la partid, în spate pe maşină e o betonieră.

— O betonieră ? strigară ei în sus.

— Da ! spuse el.

Cei de jos puteau să vadă acum cu ochii liberi cabina şoferului, pe omul în cămaşă brună şi betoniera, şi văzu că mai venea şi încă unul, o întreagă coloană care se deplasa dinspre sat, spre rămăşiţele podului. Cînd se opri primul ca-

[1] Membru al „cămăşilor brune", organizaţie hitleristă S. A.

mion, puţin înainte de urcuşul spre pod, cel de-al doilea era atît de aproape încît puteau desluşi şi acolo cabina şi încărcătura : erau barăci demontate. Dar acum alergau toţi spre primul camion, şi Maria, — numai sublocotenentul nu ; se deschisese uşa maşinii şi un om în cafeniu sări afară. Omul n-avea chipiu, era ars de soare şi avea o faţă simpatică, deschisă.

— Heil Hitler, băieţi, strigă el, asta-i Berczaba ?

— Da, spuseră soldaţii.

Işi scoaseră şovăind mîinile din buzunare. Omul avea epoleţi de maior pe bluza cafenie. Nu ştiau cum să i se adreseze. Omul în cafeniu strigă spre cabină :

— Am sosit, opreşte motorul !

Apoi se uită pe deasupra soldaţilor spre sublocotenent, aşteptă o clipă, după aceea se apropie cu cîţiva paşi. Se apropie şi sublocotenentul cu cîţiva paşi, apoi omul se opri şi aşteptă şi sublocotenentul Mück făcu foarte repede restul de paşi care-l mai despărţeau de omul în cafeniu. Mück duse întîi mîna la chipiu, apoi o ridică pentru salutul hitlerist, şi spuse :

— Mück !

Omul în uniformă ridică şi el mîna, apoi o întinse lui Mück, i-o strînse şi spuse :

— Deussen — şef de construcţii. Am venit să refacem podul.

Sublocotenentul se uită la soldaţi, soldaţii se uitară la Maria. Maria fugi în casă, şi Deussen

se îndepărtă cu pas vioi și dirijă mașinile care soseau.

Deussen se apucă de toate foarte hotărît, foarte energic, totuși cu o anumită amabilitate. O rugă pe madam Susan să-i arate bucătăria, zîmbi, strîmbă din buze, nu spuse nimic, se duse dincolo în casa părăsită, o cercetă îndeaproape, și cînd ieși, zîmbi și imediat după aceea două camioane încărcate cu barăci demontate se întoarseră în direcția Tesarzy. El însuși se încartirui la Temann și scurt timp mai tîrziu, stătea fumînd la fereastră și supraveghea descărcarea camioanelor. La mașini, mai era un tînăr în cafeniu, care avea epoleți de plutonier. Deussen îi striga din cînd în cînd ceva de la fereastră.

Între timp sosiseră toate camioanele, zece cu totul, și era un furnicar de lucrători, de grinzi de fier și de lemn, de saci de ciment, și după o oră veni din spre Szarny, coborînd rîul, o barcă mică cu motor. Din barcă se dădu jos un al treilea om în cafeniu, care purta epoleți de sublocotenent, și două slovace drăguțe, arse de soare, care fură întîmpinate cu bucurie de către muncitori.

Feinhals privea totul cu multă atenție. Întîi, mașina mare de gătit fu dusă în casa dărăpănată, apoi se descărcă mai departe: bucăți prefabricate de parapet, nituri, șuruburi, grinzi gudronate, unelte de sondaj și provizii alimentare. La unsprezece, slovacele începuseră să curețe cartofii, și la douăsprezece toate materialele erau

descărcate; se ridicase chiar și o baracă pentru ciment și dinspre cătun mai veniră trei camioane care răsturnară pietriș lîngă rampa podului.

Cînd fu schimbat de Gress și coborî la masă, văzu deasupra cîrciumei o firmă pe care scria: „Cantină".

Observă atent construcția și în zilele următoare, și fu uimit de precizia cu care părea planificat totul: nu se făcea nici o muncă de prisos, nici un material nu stătea mai departe decît era necesar, de locul unde era folosit. Feinhals fusese pe multe șantiere în viața lui, el însuși condusese atîtea construcții, dar fu uimit de repeziciunea și precizia cu care se lucra aici. După numai trei zile, stîlpii podului erau bine umpluți cu beton, și în timp ce se mai turna la ultimul stîlp, începură să monteze la primul schela grea de grinzi de fier. În ziua a patra exista de pe acum o podișcă de scînduri peste pod, și după o săptămînă văzu pe malul celălalt al rîului camioane ce se apropiau cu elemente de pod, camioane grele pe care Deussen le folosea în același timp ca rampă și ca bază pentru montarea ultimei părți de schelă. De cînd era gata podișca, totul mergea mai repede, și Feinhals nu mai privea decît arareori spre munți sau spre pădure. Urmărea construcția podului, foarte amănunțit, și chiar atunci cînd trebuia să ia parte la instrucție, se uita mereu la lucrări: iubea munca asta.

Seara cînd se lăsa amurgul și paza de la postul de observație se terminase, ședea jos în grădină

şi asculta pe un tînăr rus, pe care-l chema Stalin, Stalin Gadlenko, cîntînd la balalaică. Inăuntru în cîrciumă se cînta, se bea, se şi dansa, deşi dansul era interzis, dar Deussen nu părea să vadă toate acestea. Era foarte bine dispus: avea două săptămîni ca să construiască podul şi dacă totul mergea ca acum, avea să-l termine în douăsprezece zile. Economisea o grămadă de benzină, pentru că putea cumpăra toate lucrurile de care avea nevoie pentru bucătărie la Temann şi la madam Susan, fără a trimite camionul prin împrejurimi, şi avea grijă ca lucrătorii să aibă ce fuma, să primească mîncare bună şi să se simtă bine, ştia că e mai bine aşa, decît să se bizuie pe o forţă care le inspira, ce-i drept, teamă, dar care stînjenea de fapt lucrul. Construise o sumedenie de poduri — poduri care fuseseră aproape toate aruncate în aer între timp, dar o anumită vreme îşi îndepliniseră rostul, şi nu avusese niciodată greutăţi cu termenele fixate.

Madam Susan se bucură: podul avea să fie iarăşi aici, avea să mai fie aici şi cînd războiul se va fi sfîrşit, şi cînd va fi gata, soldaţii aveau să rămînă probabil, şi aveau să vină iarăşi oamenii de prin sate. Şi muncitorii păreau să fie mulţumiţi. La trei zile odată, venea o maşinuţă sprintenă, vopsită în castaniu deschis, dinspre Tesarzy în jos, se oprea scîrţîind în faţa cîrciumii, şi din maşină cobora un om în cafeniu, care părea bătrîn şi obosit şi avea epoleţi de căpitan. Ii aduna pe toţi şi-i plătea; primeau mulţi bani,

atît de mulţi, încît puteau cumpăra ciorapi de la soldaţi, şi cămăşi, şi seara puteau să bea şi să danseze cu slovacele frumuşele care lucrau la bucătărie.

In ziua a zecea, Feinhals văzu că podul era gata: parapetul era fixat, schela planşeului terminată, şi el observă cum cimentul şi grinzile de fier fură încărcate şi duse de acolo, ca şi baraca în care fusese depozitat cimentul. Afară de asta mai plecară înapoi şi jumătate din lucrători, şi una din femeile de la bucătărie, şi Berczaba deveni puţin mai liniştită. Nu mai erau aci decît cincisprezece lucrători, Deussen, tînărul în cafeniu cu epoleţi de plutonier, şi o singură femeie la bucătărie, pe care Feinhals o privea foarte adeseori. Şedea toată dimineaţa la fereastră şi curăţa cartofi, cînta încetişor, bătea carnea şi curăţa zarzavatul, şi era foarte drăguţă: cînd zîmbea, îl durea, şi prin binoclu putea să vadă foarte clar dincolo, la marginea şoselei, gura ei frumoasă, sprîncenele subţiri şi negre, şi dinţii ei albi. Cînta întotdeauna încetişor — şi în seara aceasta se duse şi el la cîrciumă şi dansă cu ea. Dansă foarte des cu ea, şi-i văzu de aproape ochii negri, îi simţi braţele albe şi pline în mîinile sale şi fu puţin dezamăgit fiindcă mirosea a bucătărie — în cîrciumă era cald şi zăpuşeală — era singura femeie, în afară de Maria care şedea la tejghea şi nu dansa cu nimeni. Noaptea o visă pe slovaca aceasta, al cărei nume nu-l ştia, o

visă foarte limpede, deşi seara în pat se gîndise din nou intens şi mult la Ilona.

În ziua următoare nu se mai uită cu binoclul la ea, deşi o auzea cîntînd, încet şi îngînat. Privi spre munţi, fu fericit cînd descoperi iarăşi o turmă de capre, de data asta la dreapta turlei bisericii, pete albe care se mişcau încet şi sacadat pe un fond cenuşiu-verzui şters.

Deodată lăsă binoclul jos: auzise o detunătură, ecoul unei explozii îndepărtate care cobora din munţi. Apoi din nou, foarte clar, nu prea tare, foarte îndepărtat, înăbuşit. Lucrătorii de la pod se opriră, slovaca încetă să cînte, şi sublocotenentul Mück urcă agitat şi în goană în pod, îi smulse binoclul din mînă şi privi spre munţi. Privi multă vreme spre munţi, dar nu mai urmă nici o explozie, şi Mück îi înapoie binoclul, mormăind: — Fii atent acum — fii atent, şi fugi înapoi în curte unde supraveghea curăţirea armelor.

După-amiaza păru să fie mai liniştită ca în zilele precedente, deşi zgomotele rămaseră aceleaşi: lucrătorii de la pod, care ciopleau grinzi unse cu gudron, le potriveau şi le înşurubau; vocea bătrînei care vorbea fetei, jos în bucătărie, tare şi convingător, fără să primească vreun răspuns; şi cîntecul îngînat al slovacei care pregătea, lîngă fereastra deschisă, cina lucrătorilor: cartofi mari şi galbeni se prăjeau într-o tigaie, şi un castron de pămînt, plin cu roşii, strălucea în lumina amurgului. Feinhals se uită în sus,

spre munţi, spre pădure, cercetă malul, dincolo totul era calm, nimic nu se mişca. Cele două santinele dispăruseră în pădure. Privi spre lucrătorii de la pod: erau deja pe jumătate gata, planşeul făcut din grinzi negre şi solide se închega treptat, şi cînd îndreptă binoclul spre şosea, putu să vadă cum se încărca tot restul materialului, unelte şi stîlpi, paturi, scaune şi maşina de gătit, iar puţin după aceea, un camion cu opt lucrători plecă în direcţia Tesarzy. Slovaca stătea la geam şi le făcea semn cu mîna, se făcuse parcă mai multă linişte şi barca cu motor urcă spre seară rîul, iar la planşeul podului mai lipsea doar o bucată îngustă: trei sau patru grinzi. Cînd muncitorii terminară seara lucrul, mai căscau vreo doi metri. Feinhals văzu că lăsaseră uneltele pe pod. Maşina se întoarse din Tesarzy, se opri în faţa bucătăriei şi descărcă un coş mic cu fructe şi cîteva sticle şi, puţin timp înainte ca Feinhals să fie schimbat, se auzi din nou de sus ecoul unor explozii înfundate; un bubuit din munţi ca un tunet la teatru, multiplicat artificial, — frîngîndu-se, slăbind — de trei, de patru ori; apoi se făcu tăcere. Şi iarăşi veni fuga sublocotenentul Mück; se uita prin binoclu şi muşchii feţei îi tresăreau. Îndreptînd binoclul de la stînga la dreapta, cercetă stîncile, crestele, scutură din cap şi lăsă binoclul jos, scrise un raport pe un bilet şi puţin mai tîrziu, Gress coborî spre Tesarzy pe bicicleta lui Deussen.

După plecarea lui Gress, Feinhals auzi limpede un duel de mitraliere în munţi : fierăstruitul dur şi înfundat al unei mitraliere ruseşti, împotriva lătratului ascuţit şi nervos al uneia germane, care scîrţîia ca o frînă uzată — împuşcăturile păreau să alunece, atît erau de repezi. Lupta fu scurtă, un schimb de cîteva salve, apoi explodară grenade de mînă, trei sau patru, al căror zgomot se înmulţi de asemeni. De zeci de ori, din ce în ce mai slabe, îşi trimiseră ecoul jos, în cîmpie. Lui Feinhals i se păru oarecum ridicol : oriunde apărea războiul, era legat de zgomote cu totul inutile. Mück nu veni sus de data aceasta, stătea pe pod şi privea ţintă spre munţi, de sus se mai auzi o împuşcătură, părea să fie un foc de puşcă, ecoul se auzi slab ca rostogolitul unei pietre ; apoi se făcu linişte, linişte pînă pe înserat, cînd Feinhals puse tabla pe acoperiş şi coborî încet.

Gress încă nu se înapoiase, şi jos în cîrciumă, Mück explica nervos că la noapte avea să fie atenţie mărită. Stătea acolo cu faţa lui serioasă, împietrită, şi-şi pipăia nervos cele două decoraţii ; pistolul automat era încărcat şi-i atîrna de gît, iar casca era agăţată de centiron.

Încă înainte de întoarcerea lui Gress, sosi din spre Tesarzy o maşină cenuşie, din care coborî un căpitan gras cu obrazul roşu şi un locotenent subţire, cu un aer sever, şi amîndoi trecură cu Mück peste pod. Feinhals stătea în faţa casei şi se uita după ei. Părea că cele trei siluete se îndepărtează definitiv, dar se întoarseră curînd,

şi maşina plecă înapoi. Peste drum, Deussen privea prin fereastră, şi în catul de jos al barăcii lucrătorilor, oamenii şedeau în semi-întuneric, în jurul unei mese de scînduri, negeluite ; pe farfuriile lor, roşii şi cartofi. Intr-un colţ al odăii stătea slovaca, cu o mînă în şold, în cealaltă o ţigară — mişcarea cu care ducea ţigara albă la gură i se păru lui Feinhals cam prea căutată. Cînd porni motorul maşinii cenuşii, se apropie, se rezemă de pervazul ferestrei cu ţigara-n mînă, şi-i zîmbi lui Feinhals. El îi privi atent faţa şi uită să-i salute pe cei doi ofiţeri care plecau — femeia avea un ilic de culoare închisă şi albul pieptului ei lucea în formă de inimă sub obrazul ars de soare. Mück trecu pe lîngă Feinhals, intră în casă şi spuse :

— Adu mitraliera încoace.

Feinhals văzu acum că în locul unde fusese maşina ofiţerilor, zăcea culcată pe şosea o mitralieră neagră şi subţire împreună cu lăzile de muniţii. Traversă încet strada şi luă mitraliera, apoi se mai duse odată şi luă lăzile de muniţii. Slovaca tot mai stătea rezemată de fereastră ; scutură vîrful aprins al ţigării şi băgă chiştocul în buzunarul şorţului de bucătărie. Tot se mai uita la Feinhals, dar nu mai zîmbea — părea tristă, gura îi era dureros de roşie, roşu deschis. Deodată strîmbă puţin din buze, se întoarse şi începu să strîngă masa. Lucrătorii ieşiră din casă şi se îndreptară spre pod.

Cînd Feinhals trecu după o jumătate de oră cu mitraliera peste pod, se mai lucra acolo. Se monta ultima grindă pe întuneric. Ultimul nit îl înşurubă chiar Deussen. Ii făceau lumină cu o lampă de acetilenă şi lui Feinhals i se păru că ţine în mînă cheia franceză ca manivela unei flaşnete. Arăta ca şi cum ar sfredeli o cutie mare şi neagră, care nu scotea nici un sunet. Feinhals puse jos mitraliera, îi spuse lui Gress: „O clipă", şi se mai duse odată înapoi. Auzise cum porneşte motorul maşinii din faţa barăcii lucrătorilor, se duse pînă la rampă şi se uită la încărcarea restului de obiecte casnice. Nu mai erau multe: o sobă, cîteva scaune, un coş cu cartofi, vase, şi bagajele lucrătorilor. Lucrătorii se înapoiară de la pod şi se urcară cu toţii. Aveau sticle de rachiu în mînă şi beau din ele. La urmă, se urcă slovaca. Purta o basma roşie şi n-avea mult bagaj: o boccea albastră. Feinhals şovăi o clipă văzînd-o că se urcă, apoi se întoarse repede. Deussen veni ultimul de la pod; ţinea cheia franceză în mînă şi intră încet în casa lui Temann.

Jumătate din noapte stătură cu mitraliera nounouţă acolo, în dosul zidului scund care împrejmuia rampa, cu urechea aţintită în noapte. Linişte continua — uneori, patrula venea din pădure, schimbau obosiţi cîteva cuvinte, apoi zăceau acolo, muţi, şi priveau ţintă la poteca ce ducea spre pădure. Dar nu se întîmpla nimic. Şi sus în munţi era linişte. Către miezul nopţii, cînd fură schimbaţi, se întoarseră şi adormiră imediat.

Abia spre dimineaţă auziră gălăgie şi se sculară. Gress îşi mai încălţa cizmele, şi Feinhals stătea în picioarele goale la fereastră şi privea spre partea cealaltă: acolo stăteau o mulţime de oameni şi încercau să-l convingă pe sublocotenent, care, — după cîte se vedea — nu voia să-i lase să treacă podul. Păreau să fi venit din munţi şi din satul a cărui biserică se zărea în spatele pădurii, un şir destul de lung de oameni cu căruţe şi boccele, care nu părea să se sfîrşească nici acolo unde începea pădurea. Vocile lor stridente erau pline de spaimă, şi Feinhals o văzu pe madam Susan trecînd podul în papuci, cu o haină pe umeri. Se opri lîngă sublocotenent şi vorbi multă vreme cu oamenii, apoi încercă să-l convingă pe sublocotenent. Veni şi Deussen, păşea încet, cu ţigara în gură, vorbi şi el cu sublocotenentul, apoi cu madam Susan, încerca să-i convingă pe oameni — pînă ce în sfîrşit convoiul fugarilor se puse încet în mişcare pe malul celălalt şi se îndreptă spre Szarny. Erau multe căruţe, încărcate pînă sus, cu copii şi lăzi, coşuri cu păsări, un convoi lung care înainta anevoie; Deussen se întoarse cu madam Susan, încerca să-i explice ceva şi dădea mereu din cap.

Feinhals se-mbrăcă încet şi se întinse din nou pe pat. Incercă să adoarmă, dar Gress se bărbierea alene şi fluiera încet; şi după cîteva minute auziră două maşini care se apropiau. Intîi se auzi ca şi cum ar fi mers una lîngă alta, apoi una păru s-o întreacă pe cealaltă, a doua abia se mai

auzea, cînd prima și ajunse în fața casei. Feinhals se sculă și coborî scara: era mașina castanie, turismul, cu care venise uneori casierul să aducă banii lucrătorilor. Stătea peste drum, în fața casei lui Temann, și Deussen tocmai se îndrepta spre pod, cu un om în cafeniu, care purta și el epoleți de maior. Dar acum sosi și a doua mașină. Mașina asta era cenușie și plină de noroi, stropită toată, și părea cam schiloadă. Se opri în fața casei lui madam Susan, și un sublocotenent mic și vioi sări jos și-i strigă lui Feinhals:

— Pregătiți-vă de plecare, aici începe să miroase urît. Unde e șeful vostru?

Feinhals văzu că micul sublocotenent avea epoleți de pioner. Arătă spre pod și spuse: — Acolo.

— Mulțumesc, răspunse sublocotenentul.

Strigă către soldatul din mașină:

— Pregătește totul.

El fugi repede spre pod. Feinhals se duse după el. Omul în uniformă cafenie cu epoleți de maior cercetă atent podul, îl puse pe Deussen să-i arate totul, dădu odată admirativ din cap, ba dădu chiar de cîteva ori admirativ din cap și apoi se întoarse încet cu Deussen. Deussen își aduse îndată bagajul din casa lui Temann, — ținea cheia franceză în mînă — și mașina castanie plecă înapoi.

Mück se întoarse cu cei doi mitralori, cu sublocotenentul de pioneri și cu un sergent de artilerie care nu purta armă, — era murdar și părea istovit: sudoarea îi curgea pe față, n-avea nici bagaje, nici măcar un chipiu, și arăta mereu agitat spre pădure, și, dincolo de pădure, spre munți. Feinhals auzea și el acum: erau niște vehicule care coborau încet pe șosea. Micul sublocotenent de pioneri alergă la mașina lui și strigă: — Repede, repede!

Soldatul veni în fugă, cu cutii de tablă cenușie, cu cartoane cafenii, și o legătură de sîrmă. Sublocotenentul se uită la ceas.

— Șapte, spuse el, mai avem timp zece minute. Îi aruncă o privire lui Mück.

— La șapte și zece, fix, trebuie să sară în aer. S-a zis cu contra-atacul.

Feinhals urcă încet scara, își adună sus bagajul, își luă pușca, puse totul afară în fața ușii și se-ntoarse în casă. Cele două femei tot nu se îmbrăcaseră încă, alergau zăpăcite pe coridoare, scoteau la întîmplare obiecte de prin odăi și țipau una la alta. Feinhals privi spre icoana Maicii Domnului: florile erau ofilite — scoase cu grijă firele ofilite, le potrivi pe cele încă proaspete într-un buchet și se uită la ceas. Era șapte și opt minute, și de pe malul celălalt se auzea limpede zgomotul mașinilor care se apropiau, trebuiau să fi trecut de sat și să fi intrat în pădure. Afară stăteau toți, gata de plecare. Sublocotenentul Mück ținea un carnet de rapoarte în mînă și nota datele personale ale sergentului de artilerie istovit, care ședea obosit pe bancă.

— Schniewind, spuse sergentul, Arthur Schniewind... ţinem de 912...

Mück dădu din cap şi vîrî carnetul în portcart. În clipa aceea, micul sublocotenent de pioneri veni în goană împreună cu soldatul şi strigă :

— La pămînt... la pămînt.

Se aruncară cu toţii pe şosea, cît mai aproape de casă, a cărei faţadă stătea oblic spre rampa podului. Sublocotenentul de pioneri se uită la ceas — apoi podul sări în aer. Nu fu o explozie mare, nimic nu zbură prin văzduh, se auzi un fel de scîrţîit, apoi un zgomot ca al cîtorva grenade de mînă, şi pleoscăitul greoi al planşeului. Mai aşteptară o clipă, pînă ce micul sublocotenent spuse :

— S-a terminat.

Se sculară şi priviră spre pod : stîlpii de beton mai stăteau în picioare, planşeul şi trotuarul fuseseră complet aruncate în aer, numai pe partea cealaltă mai atîrna o bucată de parapet. Zgomotul maşinilor care veneau spre ei era foarte apropiat, apoi se făcu brusc linişte : păreau să se fi oprit în pădure.

Micul sublocotenent de pioneri se urcase în maşină, umbla pe la comenzi şi-i strigă lui Mück :

— Ce mai aştepţi ? N-ai primit ordin să aştepţi aici.

Salută scurt şi plecă în mica lui maşină murdară.

— Adunarea, strigă sublocotenentul Mück.

Se aliniară pe şosea ; Mück stătea şi se uita parcă în aşteptare la cele două case, dar în cele două case nu se mişca nimic. Acum se auzea doar plînsul unei femei, însă părea să fie bătrînă.

— Înainte, marş ! strigă Mück. Înainte, marş pas de voie, înainte.

Mergea în fruntea lor : foarte serios şi trist — părea să se uite undeva, foarte departe — sau înapoi, undeva.

IX

Feinhals fu mirat de întinderea proprietății familiei Finck. Din față, nu văzuse decît casa asta veche și îngustă cu firma „Pivnițele și hotelul Finck, fondate în 1710“, o scară ce părea dărăpănată și ducea în restaurant, o fereastră la stînga și două la dreapta ușii, iar lîngă ultima fereastră din dreapta, poarta, așa cum era la toate casele de viticultori : o poartă șubredă, vopsită în verde, prin care abia putea trece o căruță.

Dar acum, după ce deschisese ușa spre gang, văzu o curte mare, frumos pietruită, formată dintr-un careu regulat de clădiri solide. La primul etaj, o balustradă de lemn mărginea un cerdac care făcea înconjurul casei, și printr-altă poartă se zărea o a doua curte, în care erau șoproane și o clădire cu un singur etaj în dreapta, probabil un restaurant. Privi totul cu atenție, trase cu

urechea și se opri brusc zărind cele două santinele americane : păzeau poarta a doua, și treceau unul pe lîngă altul ca niște animale în cușcă, care au găsit ritmul exact pentru a nu se ciocni ; unul purta ochelari, și buzele i se mișcau fără încetare, celălalt fuma o țigară, amîndoi aveau căștile date pe ceafă și păreau destul de obosiți.

Feinhals scutură clanța ușii din stînga, pe care era lipit un bilet : „Locuință“, și pe a celei din dreapta, care purta firma : „Restaurant“. Ambele uși erau încuiate. Se opri, așteptînd și privi la santinelele care mergeau neobosite în sus și-n jos. În tăcerea dimprejur nu se auzea decît arareori cîte o împușcătură, adversarii păreau să-și arunce grenadele ca pe niște mingi, ca într-un joc fără importanță, menit doar să arate că războiul nu se sfîrșise ; se ridicau în văzduh ca niște semnale de alarmă, care explodau undeva, pocneau și anunțau în plină liniște : „Război, e război, atenție : război !“ Ecoul lor nu pătrundea decît slab pînă aci. Dar după ce Feinhals ascultase cîteva minute zgomotul acesta inofensiv, constată că se înșelase : grenadele veneau numai din partea americană, din cea germană nu pornea nici o împușcătură. Nu era un schimb de focuri, ci o provocare foarte unilaterală de explozii, care se repeta foarte regulat și care trezea în peisajul muntos din partea cealaltă a rîulețului, un ecou înzecit, vag amenințător.

Feinhals mai făcu încet cîţiva paşi, pînă în colţul întunecos al gangului care ducea la stînga spre pivniţă, şi la dreapta spre o uşă foarte mică, pe care era prins un carton: „Bucătărie". Bătu la uşa bucătăriei, auzi un „Intraţi vă rog" slab, şi apăsă pe clanţă. Patru feţe îl priviră, şi el se sperie de asemănarea a două dintre ele cu faţa aceea istovită, lipsită de viaţă, pe care o văzuse timp de cîteva clipe, slab luminată de un foc roşietic, departe de tot, pe pajiştea unui sat unguresc. Bătrînul de lîngă fereastră, cu pipa în gură, avea faţa foarte asemănătoare cu faţa aceea, era slab şi bătrîn, şi ochii lui oglindeau o înţelepciune obosită. A doua faţă, a cărei asemănare îl sperie, fu aceea a unui băieţaş de vreo şase ani, care se juca pe jos cu un cărucior de lemn, şi care ridicase acum privirea spre el: şi copilul era slab şi părea bătrîn, obosit şi înţelept, ochii lui întunecaţi îl priveau pe Feinhals, apoi coborî indiferent privirea şi cu mişcări obosite împinse căruciorul pe podea.

Două femei şedeau la masă şi curăţau cartofi. Una era bătrînă, dar avea o faţă plină şi arsă de soare, foarte sănătoasă, şi se vedea că fusese o femeie frumoasă. Cea care şedea lîngă ea arăta trecută şi bătrîioară, deşi puteai vedea că trebuie să fie mai tînără decît pare: era obosită şi abătută, mişcările mîinilor ei păreau să şovăie. Şuviţe blonde îi cădeau peste fruntea palidă, în timp ce bătrîna era pieptănată lins.

— Bună dimineaţa, spuse Feinhals.

— Bună dimineaţa, răspunseră ei.

Feinhals închise uşa în urma lui, şovăi, îşi drese glasul şi simţi cum îi ţîşneşte sudoarea, o sudoare subţire care îi lipea cămaşa de spate şi de subţiori. Femeia mai tînără care şedea la masă îl privi, şi el constată că avea aceleaşi mîini foarte înguste şi albe, ca şi băiatul care şedea pe jos şi-şi împingea liniştit căruciorul, ocolind o spărtură în lespezile de piatră. În încăperea mică, mirosea stătut a nenumărate prînzuri şi cine luate acolo. Jur împrejur, atîrnau pe pereţi crătiţi şi tigăi.

Cele două femei se uitară la bărbatul care şedea lîngă fereastră şi privea în curte; el arătă cu mîna un scaun şi spuse:

— Ia loc, te rog.

Feinhals se aşeză lîngă femeia bătrînă şi spuse:

— Mă numesc Feinhals — sînt din Weidesheim — vreau să mă duc acasă.

Cele două femei ridicară privirea, bătrînul păru să se însufleţească.

— Feinhals, spuse el, din Weidesheim — fiul lui Iacob Feinhals?

— Da — ce mai e prin Weidesheim?

Bătrînul dădu din umeri, scoase un nor de fum şi spuse:

— Nu le merge rău — aşteaptă să-i ocupe americanii, dar ăştia n-o fac. Sînt aci de trei săptămîni, dar nu vor să facă cei doi kilometri pînă

la Weidesheim, nici germanii nu sînt acolo, e ţara nimănui, nimeni nu se sinchiseşte de ei, probabil că nu e o poziţie bună...

— Uneori se aude cum trag germanii într-acolo, spuse femeia tînără, dar numai rareori.

— Da, se aude, spuse bătrînul; îl privi atent pe Feinhals.

— De unde vii?

— De dincolo — am aşteptat dincolo trei săptămîni, să vină americanii.

— Chiar peste drum de noi?

— Nu — mai la sud — la Grinzheim.

— La Grinzheim? Pe acolo ai trecut?

— Da — astă noapte.

— Şi te-ai îmbrăcat civil?

Feinhals scutură din cap.

— Nu, spuse el, purtam şi dincolo haine civile — acum lasă mulţi soldaţi la vatră.

Bătrînul rîse încetişor şi se uită la femeia tînără.

— Auzi tu, Trude, spuse el, acum lasă mulţi soldaţi la vatră — ei, să nu-ţi vină să rîzi?

Femeile sfîrşiseră de curăţat cartofii; femeia tînără luă oala, se duse la cişmeaua din colţ şi răsturnă cartofii într-o strecurătoare. Lăsă să curgă apa şi începu să spele cartofii cu mişcări obosite. Bătrîna atinse braţul lui Feinhals. Se-ntoarse spre ea.

— Dau drumul la mulţi? întrebă ea.

— Mulţi, spuse Feinhals, la unele unităţi dau drumul tuturor — cu obligaţia să se adune în regiunea Ruhr-ului. Dar eu nu m-am dus acolo.

Femeia de la cişmea începu să plîngă. Plîngea fără să se audă, umerii ei slabi abia se mişcau.

— Să plîngi, spuse bătrînul de la fereastră, să rîzi sau să plîngi. Il privi pe Feinhals.

— Soţul ei a căzut... fiul meu.

Arătă cu pipa spre femeia care stătea la cişmea şi spăla încet şi foarte grijuliu cartofii, şi plîngea.

— In Ungaria, spuse bătrînul, toamna trecută.

— In vară, urma să-i dea drumul, spuse femeia bătrînă, care şedea lîngă Feinhals, de cîteva ori era cît p-aci să se elibereze, era bolnav, foarte bolnav, dar probabil că nu vroiau să-l lase să plece. Ţinea cantina.

Scutură din cap şi se uită la femeia mai tînără de lîngă cişmea, care răsturna cu băgare de seamă cartofii spălaţi într-o oală curată şi lăsă apa să curgă deasupra. Tot mai plîngea, foarte tăcut — abia de se auzea — apoi puse oala pe plită şi se duse într-un colţ, să-şi ia batista din buzunarul unui şorţ.

Feinhals simţi cum se schimbă la faţă. Nu se gîndise de multe ori la Finck, doar cîteodată, în treacăt, dar acum se gîndi atît de intens, încît văzu totul înaintea ochilor, mai limpede ca atunci cînd le văzuse cu adevărat; cufărul acela neverosimil de greu pe care-l izbise deodată grenada, capacul care sărise în sus, şi vinul care ţîşnise

în întuneric pe șosea și-l stropise pe ceafă, zăngănitul cioburilor — și cît de mic și pirpiriu fusese omul acela pe care-l pipăise încet, pînă ce dăduse de rana mare, sîngerîndă, și-și trăsese mîna înapoi...

Se uită la copilul care se juca pe jos. Cu degetele lui albe și înguste, trăgea liniștit căruciorul în jurul locului unde erau sparte lespezile — buturugi mici zăceau primprejur, pe care le încărca, le descărca, le încărca, le descărca. Copilul era foarte firav și avea aceleași mișcări obosite ca și maică-sa, care ședea acum la masă și-și acoperea fața cu batista. Feinhals privi chinuit în jur și se întrebă dacă ar trebui să le povestească, dar lăsă din nou capul în jos și hotărî să le-o spună mai tîrziu. O va spune bătrînului. Acum nu vroia să vorbească despre asta: nu păreau să-și pună întrebarea cum de a ajuns Finck din lazaretul lui tocmai în Ungaria. Femeia bătrînă îi atinse din nou brațul.

— Ce este, întrebă ea încet, ți-e foame? Ți-e rău?

— Nu, spuse Feinhals, foarte mulțumesc. Îi întîlni privirea insistentă, și repetă: Nu, zău că nu, mulțumesc.

— Un pahar cu vin, întrebă bătrînul de la fereastră, sau un rachiu?

— Da, spuse Feinhals, un rachiu, cu plăcere.

— Trude, spuse bătrînul, dă-i domnului un rachiu.

Femeia tînără se sculă și se duse în odaia alăturată.

— Locuim foarte înghesuiți, îi spuse bătrîna lui Feinhals, numai bucătăria asta și sala restaurantului, dar se spune că vor pleca în curînd mai departe, au multe tancuri aici, și e vorba să-i ducă pe prizonieri în altă parte.

— Aveți prizonieri în casă?

— Da, spuse bătrînul, în sala din față sînt prizonieri, numai ofițeri superiori pe care îi ancheteaza pe loc. După ce-i anchetează, îi duce de aici. E chiar și un general printre ei. Ia privește!

Feinhals se duse la fereastră și bătrînul arătă cu mîna pe lîngă santinele, prin poarta ce ducea în curtea a doua, spre ferestrele săliței, care erau zăbrelite cu sîrmă ghimpată.

— Uite, spuse bătrînul, iar îl duce pe unul la interogatoriu.

Feinhals îl recunoscu îndată pe general: arăta mai bine, mai destins, și acum avea crucea la gît, părea chiar să zîmbească ușor și mergea liniștit și ascultător înaintea celor două santinele, care țineau țevile pistoalelor automate îndreptate spre el. Generalul nu mai era aproape de loc galben la față, și nu mai părea nici obosit, fața îi era proporționată, calmă, părea cultivat și uman și avea un surîs foarte blajin care îl înfrumuseța. Trecu prin poartă, străbătu liniștit curtea și urcă scara înaintea celor două santinele.

— Asta era generalul, spuse Finck, au și colonei aici, maiori, numai ofițeri superiori, aproape treizeci.

Femeia tînără se-ntoarse din restaurant cu paharele și cu sticla de rachiu. Puse un pahar în fața bătrînului Finck, pe pervazul ferestrei, și altul pe masă, în fața locului unde stătuse Feinhals. Feinhals rămase în picioare lîngă fereastră. De aci putea să vadă și dincolo de curtea doua, pînă-n strada care trecea prin spatele casei. Acolo stăteau încă două santinele cu pistoale automate, și peste drum de locul unde stăteau santinelele, Feinhals recunoscu acum vitrina dricarului, și el știa că asta este strada pe care era liceul. Coșciugul tot mai stătea în vitrină : negru, lustruit, ferecat cu argint, și cu un postav negru care avea ciucuri grei argintii. Poate că mai era același coșciug care stătea acolo și acum treisprezece ani, cînd mergea el la liceu.

— Noroc, spuse bătrînul și ridică paharul.

Feinhals se duse repede la masă, își luă paharul, îi spuse tinerei femei „mulțumesc“, și bătrînului „noroc“, apoi bău. Rachiul era bun.

— Cînd... credeți că ar fi momentul potrivit să mă duc acasă ?

— Trebuie să cauți să treci printr-un loc unde nu sînt americani — cel mai bine pe la Kerpel. Cunoști locul ?

— Da, spuse Feinhals, acolo nu sînt ?

— Nu, acolo nu-s. Vin adeseori oameni de dincolo, să cumpere pîine aici — noaptea — femei, vin toate prin Kerpel...

— Peste zi mai trag uneori într-acolo, spuse femeia tînără.

— Da, spuse bătrînul, peste zi mai trag...

— Mulțumesc, spuse Feinhals, foarte mulțumesc. Își goli paharul.

Bătrînul se ridică.

— Eu plec cu căruța la vie, spuse el, cel mai bine ar fi să vii cu mine. De sus poți vedea totul, chiar și casa tatălui dumitale...

— Da, spuse Feinhals, vin și eu.

Se uită la femeile care ședeau la masă și curățau zarzavaturi ; desfăcură cu grijă două verze, cercetară frunzele, le tăiară și le aruncară într-o strecurătoare.

Copilul ridică privirea, dădu deodată drumul căruciorului și întrebă :

— Pot să vin și eu ?

— Da, spuse Finck, vino și tu.

Puse pipa pe pervazul ferestrei.

— Acum e rîndul următorului, strigă el, uită-te și dumneata.

Feinhals se repezi la fereastră : colonelul avea acum un mers moale, obrazul lui ascuțit părea bolnav, și gulerul de care spînzurau decorațiile îi era mult prea larg. Abia mișca genunchii, și bălăbănea brațele.

— Rușine, murmură Finck, e o rușine.

Își luă pălăria din cui și și-o puse pe cap.

— La revedere, spuse Feinhals.

— La revedere, spuseră femeile.

— La prînz sîntem înapoi, spuse bătrînul Finck.

Soldatul Berchem nu iubea războiul. Fusese chelner și barman într-un local de noapte, și reușise să scape de mobilizare pînă la sfîrșitul lui '44, și în timpul războiului învățase în localul acesta de noapte o grămadă de lucruri pe care le știuse în parte și înainte, dar care i se confirmară aproape întru totul în cele o mie cinci sute de nopți de război. Știuse întotdeauna că majoritatea bărbaților suportă mai puțin alcool decît își închipuie, și că majoritatea bărbaților își petrec o bună parte din viață, încercînd să se convingă pe ei înșiși că sînt bețivi grozavi, și că încearcă să convingă de asta și pe femeile pe care le aduc cu ei în localurile de noapte. Dar nu existau decît foarte puțini bărbați care să poată bea într-adevăr mult, și pe care îți făcea plăcere să-i privești în timp ce beau. Chiar și în război, bărbații aceștia erau rari.

Și cei mai mulți oameni făceau greșeala să creadă că o bucată de metal strălucitor, pe pieptul sau la gîtul unui om, l-ar putea schimba. Păreau să creadă că un prostănac ar putea deveni inteligent și un slăbănog voinic, dacă și-ar agăța în vreo parte decorativă a uniformei lui vreo medalie pe care poate că o și meritase. Dar Berchem constatase că nu era adevărat: dacă exista vreo posibilitate ca o medalie să poată schimba un om, atunci cel mult în sens negativ. Dar de obicei, nu-i văzuse pe acești oameni decît o singură noapte, și nu-i cunoscuse înainte, și știa doar că cei mai mulți dintre ei nu suportau alcoolul, deși credeau că-l suportă, și știau să povestească cît băuseră dintr-o dată în cutare și cutare împrejurare. Nu era frumos să-i vezi cînd se-mbătau, și localul acela de noapte, în care fusese chelner timp de o mie cinci sute de nopți de război, nu era controlat prea sever în privința mărfurilor de bursă neagră: undeva trebuia doar să se găsească ceva de băut, de fumat, și de mîncat pentru eroi, și șeful lui avea douăzeci și opt de ani, era sănătos tun, și nu fusese înrolat nici în decembrie 1944. Șefului nu-i păsa nici de bombele care distrugeau treptat întregul oraș, șeful avea o vilă afară în pădure, chiar și cu adăpost antiaerian, și uneori îi făcea plăcere să invite cîțiva eroi deosebit de simpatici la un chef particular, să-i încarce în mașina lui și să-i ospăteze afară, în vila lui.

Berchem urmărise totul aproape o mie cinci sute de nopți de război, și adeseori trebuise să și asculte, deși îl plictisea. Nici nu mai știa

cîte atacuri fulger, și cîte încercuiri cunoștea din povestiri. La un moment dat se gîndise să și le noteze, dar erau prea multe atacuri fulger, prea multe încercuiri, și existau prea mulți eroi care nu purtau decorații și erau nevoiți să spună că le-ar fi meritat de fapt, pentru că... Auzise multe povești din acestea cu „pentru că“, și se săturase de război. Dar unii povesteau și adevărul, cînd erau beți — afla și adevărul; de la unii eroi și de la damele de consumație, care erau din Franța și Polonia, din Ungaria și Romînia. Se înțelesese întotdeauna bine cu damele de consumație. Cele mai multe dintre ele suportau alcoolul, și el avea o slăbiciune pentru femei cu care puteai goli un pahar.

Dar acum zăcea într-un șopron, într-un loc numit Auelberg, avea un binoclu, un caiet școlar, cîteva creioane și un ceas-brățară, și trebuia să noteze tot ceea ce putea observa în localitatea care se numea Weidesheim și care era la 150 de metri de el, de partea cealaltă a rîulețului. In Weidesheim nu erau multe de văzut: jumătate din fața satului se compunea din zidul fabricii de marmeladă, și fabrica de marmeladă era acum scoasă din funcție. Uneori treceau oameni pe stradă, foarte rar, se îndreptau spre apus, spre regiunea Heidesheim și dispăreau îndată în ulițele strîmte. Oamenii se urcau spre viile și livezile lor și-i vedea lucrînd acolo sus, dincolo de Heidesheim, dar nu era obligat

să treacă în caiet nimic din ceea ce se întîmpla dincolo de Weidesheim. Tunul pentru care făcea aci pe observatorul primea numai șapte obuze pe zi și aceste obuze trebuiau trase într-un fel sau altul, fiindcă altminteri tunul nu mai primea nici unul, și cele șapte obuze nu ajungeau pentru un duel cu americanii care stăteau la Heidesheim — era inutil, ba chiar interzis să tragă în americani, fiindcă răspundeau la fiece împușcătură cu o sută, erau foarte susceptibili. Așa că nu folosea la nimic dacă Berchem nota în caietul lui: „10,30 turism american din direcția Heidesheim, spre casa de lîngă poarta fabricii de marmeladă. Mașina parcată în fața fabricii de marmeladă. Intoarcerea la 11,15.“ Mașina aceasta venea în fiecare zi și stătea aproape o oră la 150 de metri de el, dar era inutil să noteze asta în caiet: asupra acestei mașini nu se trăgea niciodată. De fiecare dată cobora din ea un soldat american care stătea aproape întotdeauna o oră în casă și apoi pleca.

Comandantul de tun pe care Berchem îl avusese înainte fusese un sublocotenent, îl chema Gracht, și se spunea despre el că ar fi pastor. Berchem nu prea avusese de a face cu pastori, dar pe ăsta îl găsea foarte simpatic. Gracht își expediase întotdeauna cele șapte obuze în gura rîului, așezată mai la stînga de Weidesheim, o deltă mică plină de nisip și de mîl, în care creștea numai stuf și pe care locuitorii o numeau Kerpel. Acolo cu siguranță că obuzele

lui nu făceau nimănui vreun rău, şi de aceea Berchem începuse să noteze în caiet de cîteva ori pe zi „mişcări suspecte la gura rîului.“ Sublocotenentul nu spusese nimic şi-şi expediase cele şapte obuze în mîl.

Dar de două zile era alt comandant de tun acolo sus, un plutonier pe care-l chema Schniewind, şi care-şi lua foarte în serios cele şapte obuze. Nici Schniewind nu trăgea în maşina americană care oprea întotdeauna în faţa fabricii de marmeladă, el îşi pusese ochii pe steagurile albe: de bună seamă că locuitorii din Weidesheim mai socoteau în fiecare zi că americanii le vor ocupa localitatea, dar americanii nu ocupau localitatea. Era foarte prost aşezată, într-un laţ, şi puteau fi uşor cuprinsă cu privirea, în timp ce Heidesheim nu putea fi aproape de loc reperat şi americanii nu păreau să plănuiască o înaintare. În alte locuri înaintaseră deja cu 200 kilometri în Germania, aproape pînă în Germania de mijloc, dar aci în Heidesheim, stăteau de trei săptămîni, şi pentru fiecare salvă care nimerea în Heidesheim, răspundeau cu peste o sută; dar acum nu mai trăgea nimeni spre Heidesheim: cele şapte obuze erau destinate Weidesheim-ului şi împrejurimilor lui, şi plutonierul Schniewind luase hotărîrea să pedepsească lipsa de spirit patriotic a locuitorilor din Weidesheim. Nu putea tolera steaguri albe.

Totuşi Berchem scrise şi în ziua aceasta, în caietul lui: „Ora 9, mişcări suspecte la gura rîului“. Şi la 10,15 scrise acelaşi lucru — şi la 11,45, scrise: „turism american de la H. spre W., fabrica de marmeladă“. La ora douăsprezece îşi părăsi postul pentru cîteva minute, ca să-şi aducă mîncarea. Cînd vru să coboare, Schniewind îi strigă de jos:

— O clipă... nu coborî încă.

Berchem se apropie tîrîş de fereastra şopronului şi-şi luă binoclul. Schniewind îi luă binoclul din mînă, se trînti reglementar cu burta la pămînt şi se uită afară. Berchem îl privi dintr-o parte: Schniewind aparţinea genului de bărbaţi care nu puteau rezista la nimic, dar încercau să se convingă pe ei şi pe alţii, că sînt grozavi de rezistenţi. Zelul, cu care zăcea pe burtă şi se holba la jalnicul şi pustiul Weidesheim, nu era prea sincer, şi Berchem văzu că steluţa de pe epolet era încă nouă de tot, ca şi bucata de şnur care-i înconjura epoletul, cu o formă desăvîrşită de potcoavă. Schniewind îi înapoie lui Berchem binoclul şi spuse:

— Porcii, porcii ăştia afurisiţi cu steagurile lor albe — dă-mi caietul.

Berchem i-l dădu. Schniewind îl răsfoi.

— Vax, spuse el, nu ştiu ce naiba aveţi cu delta voastră înnămolită, acolo-s numai broaşte, ia dă-ncoace.

Îi smulse lui Berchem binoclul din mînă şi-l îndreptă spre gura rîului. Berchem văzu o urmă uşoară de salivă în colţul gurii lui Schniewind, şi un fir foarte subţire de salivă care spînzura în jos.

— Nimic, mormăi Schniewind, absolut nimic în delta asta — nu se mişcă nimic. Vax.

Smulse o foaie din caietul de şcoală, scoase un căpeţel de creion din buzunar, şi în timp ce se uita pe fereastră, scrise ceva pe bilet.

— Porcii, mormăi el, porcii ăştia.

Apoi plecă fără să salute şi coborî scara. Berchem coborî după un minut, ca să-şi aducă mîncarea.

De sus, din vie, se vedea bine totul, şi Feinhals înţelese de ce Weidesheim nu era ocupat nici de germani şi nici de americani: nu merita. Cincisprezece case şi o fabrică de marmeladă scoasă din funcţiune. Gara era la Heidesheim, iar de partea cealaltă, gara Auelberg era ocupată de germani: Weidesheim era aşezat într-un unghi mort. Între Weidesheim şi dealuri, într-o adîncitură, era aşezat Heidesheim, şi el văzu tancurile înghesuite oriunde era un spaţiu mai mare: în curtea liceului, în faţa bisericii, în piaţă, şi pe locul de parcare de lîngă hotelul „Steaua", pretutindeni stăteau tancuri şi vehicule care nu erau nici măcar camuflate. În vale înfloriseră pomii, costişele şi pajiştile

erau presărate cu pomi înfloriţi, albi, roşietici şi alb-albăstrii, şi aerul era căldicel: era primăvară. Proprietatea familiei Finck se vedea de sus ca o schiţă, cu cele două curţi pătrate între străzile înguste, putea desluşi chiar şi cele patru santinele, şi în curtea dricarului văzu un om care lucra la o ladă mare, alb-gălbuie, cam înclinată şi care urma desigur să devină un sicriu — lemnul proaspăt tras la rîndea era uşor de recunoscut, lucea galben-roşcat, şi nevasta meşterului şedea pe o bancă la soare, aproape de bărbatul ei, şi curăţa zarzavat.

Pe străzi era viaţă, femei care tîrguiau, soldaţi, şi o clasă părăsea tocmai clădirea şcolii, aşezată la capătul satului. Dar în Weidesheim era linişte deplină. Casele păreau ascunse printre coroanele mari ale copacilor, dar el cunoştea fiecare casă de acolo şi văzu, de la prima privire, că fuseseră avariate casele familiilor Berg şi Hoppenrath, în timp ce casa tatălui său era teafără, stătea mare şi galbenă acolo, pe strada principală, cu faţada ei masivă, şi steagul alb care atîrna la primul etaj din dormitorul părinţilor lui era deosebit de mare, mai mare decît steagurile albe pe care le vedea la alte case. Teii înfrunziseră.

Dar nu se vedea nici un om, şi steagurile albe atîrnau ţepene şi moarte în văzduhul liniştit. Şi curtea mare a fabricii de marmeladă era

goală, grămezi de găleţi ruginite zăceau în dezordine împrejur, magaziile erau încuiate.

Deodată văzu o maşină americană care se îndrepta de la gara din Heidesheim, prin pajişti şi livezi, spre Weidesheim. Maşina dispărea uneori sub coroanele albe ale copacilor, reapărea, apoi intra pe strada principală din Weidesheim şi se opri la poarta fabricii de marmeladă.

— Al naibii, spuse Feinhals încet către Finck şi arătă cu degetul spre maşină : Ce-i asta ?

Finck şedea lîngă el, pe banca din faţa şopronului cu unelte şi scutură liniştit din cap.

— Nimic, spuse el, nimic interesant, este iubitul domnişoarei Merzbach, în fiecare zi se duce o dată dincolo.

— Un american ?

— Desigur, spuse Finck, ei îi e frică să vină încoace la el, fiindcă germanii trag uneori în direcţia asta — de aceea se duce el la ea.

Feinhals zîmbi. O cunoştea bine pe domnişoara Merzbach : era cu cîţiva ani mai tînără ca el, şi atunci cînd plecase el de acasă, ea avea paisprezece ani, o adolescentă slabă şi nervoasă, care cînta mult prea mult, şi prost, la pian — îşi aducea aminte de cîte o duminică după amiază, în care ea cînta jos, în salonul locuinţei directorului, în timp ce el şedea alături în grădină şi citea, iar după ce termina de cîntat, apărea la fereastră cu faţa ei slabă şi palidă, şi se uita spre grădini, tristă şi nemulţumită.

Acum trebuia să aibă douăzeci şi şapte de ani, şi într-un fel îl bucura să ştie că are un iubit.

Se gîndi că în curînd avea să fie jos, acasă, chiar lîngă familia Merzbach, şi că mîine la prînz avea să-l vadă probabil pe americanul acesta. Poate că va putea vorbi cu el, şi poate că exista vreo posibilitate să-şi procure acte prin el — era cu siguranţă ofiţer. Nu era de presupus ca domnişoara Merzbach să aibă drept iubit un simplu soldat.

Se gîndi şi la mica lui locuinţă din oraş, despre care ştia că nu mai există. Cei de acolo îi scriseseră că fusese distrusă casa, şi el încerca să-şi imagineze lucrul acesta, dar nu reuşea, deşi văzuse multe case distruse. El nu-şi putea închipui că nu mai există casa lui. Nici nu se dusese acolo cînd primise o permisie specială, nu înţelegea de ce să se ducă acolo, numai pentru ca să vadă că nu mai există nimic. Cînd fusese ultima dată, în 1943, casa mai era întreagă, acoperise geamurile sparte cu carton şi se dusese în localul de noapte care era cu cîteva case mai departe — acolo şezuse trei ore, pînă la plecarea trenului spre casă, şi stătuse cîtva timp de vorbă cu chelnerul, un om foarte simpatic, măsurat şi liniştit, tînăr încă şi care-i vînduse ţigări cu 40 de pfenigi şi o sticlă de coniac franţuzesc cu 65 de mărci. Asta era puţin, şi chelnerul îşi spusese chiar numele — nu şi-l mai reamintea — şi-i recomandase o femeie,

al cărei farmec consta într-o cumsecădenie tipic teutonă, aproape veritabilă. O chema Grete, şi toţi îi ziceau mamă, şi chelnerul spusese că e plăcut să stai de vorbă şi să bei un pahar cu ea. Stătuse trei ore de vorbă cu Grete, care părea să fie într-adevăr cum se cade, îi povestise despre casa ei părintească din Schleswig-Holstein şi încercase să-l consoleze în privinţa războiului. În localul acela de noapte fusese într-adevăr plăcut, deşi cîţiva ofiţeri şi soldaţi beţi începuseră să facă după miezul nopţii exerciţii de pas de paradă.

Era bucuros să poată merge acum acasă şi să rămînă acolo. Va rămîne multă vreme şi nu va face nimic, pînă ce nu se vor lămuri lucrurile. De lucru va fi desigur destul după război, dar n-avea de gînd să lucreze mult. N-avea chef — nu vroia să facă nimic, poate să ajute puţin la recoltă, fără obligaţii, aşa ca vilegiaturiştii care pun uneori mîna pe furcă. Poate că mai tîrziu va începe să reclădească cîteva case învecinate, dacă i se vor da lui comenzile. Cuprinse Heidesheim într-o privire rapidă: erau destule stricăciuni, la gară un şir întreg de case avariate şi gara însăşi. Un mărfar mai stătea acolo, cu locomotiva bombardată şi căzută alături de şine, dintr-un vagon se descărcau lemne într-o maşină americană, scîndurile de curînd tăiate se vedeau tot atît de clar ca şi coşciugul din grădina tîmplarului, care era

mai deschis şi mai luminos decît florile din pomi, albul lui gălbui lucea pînă sus, limpede...

Se gîndi pe care drum să meargă. Finck îi explicase că santinelele americane stau lîngă calea ferată, aveau şi poziţii acolo, şi că nu făceau nimic oamenilor care treceau cîte unul la munca cîmpului. Dar dacă vroia să fie şi mai sigur, putea să se tîrască prin canalul în care se vărsa fluviul, pe o distanţă de cîteva sute de metri plină cu nisip; puteai să treci pe acolo, mergînd încovoiat, şi mulţi care voiau să treacă dincolo din vreo pricină oarecare îl folosiseră — iar la capătul canalului era păpurişul încîlcit al Kerpel-ului, care se învecina cu grădinile din Weidesheim. O dată ajuns în grădini, nu l-ar mai zări nimeni, acolo cunoştea fiecare pas. Putea să ia şi o sapă sau o lopată pe umăr, Finck îl asigură că mulţi oameni treceau zilnic dinspre Weidesheim, ca să lucreze în vii sau livezi.

Nu voia decît linişte; să stea acasă în pat, să ştie că nimeni nu-l poate deranja, să se gîndească la Ilona, s-o viseze poate. Mai tîrziu va începe să lucreze, odată şi odată — mai întîi voia să doarmă mult şi să se lase alintat de maică-sa; ea avea să se bucure foarte tare, dacă va sta mult timp. Probabil că acasă aveau şi ceva ţigări, şi după multă vreme va avea din nou prilejul să citească. Desigur că domnişoara Merzbach ştie să cînte acum mai bine la pian.

Îşi aminti că fusese foarte fericit atunci, cînd putea să şadă în grădină şi să citească, şi trebuia să asculte cît de prost cînta la pian domnişoara Merzbach, fusese fericit, deşi atunci n-o ştia. Astăzi o ştia — visase să clădească case cum nu mai clădise nimeni, dar mai tîrziu clădise case care nu se deosebeau prea mult de cele clădite de alţii. Devenise un arhitect foarte oarecare şi o ştia, dar totuşi era frumos să-ţi cunoşti meseria şi să clădeşti case simple, bune, care uneori îţi mai şi plăceau pe deasupra, cînd erau gata. Totul era să nu te iei singur prea în serios — asta era tot.

Acum, drumul pînă acasă i se părea foarte lung, deşi nu putea fi mult mai mult de o jumătate de oră de mers; era foarte obosit, îi era lene, şi ar fi dorit să-l ducă cineva într-acolo, repede de tot, cu o maşină, acasă, să se culce în pat şi să doarmă. Îi venea foarte greu să facă drumul acesta pe care va trebui să-l facă în curînd — de-a curmezişul frontului american. Puteau să se ivească dificultăţi, şi nu mai voia dificultăţi, era obosit şi totul îl plictisea.

Cînd bătu de amiazi, îşi scoase şapca şi-şi împreună mîinile — Finck şi băiatul făcură la fel; şi tîmplarul de jos din curte, care cioplea sicriul, lăsă jos uneltele, şi femeia puse deoparte coşul cu zarzavaturi şi stătea acum în curte, cu mîinile împreunate. Nici unui om nu părea să-i mai fie ruşine să se roage în public,

şi asta i se păru oarecum supărător, chiar în ceea ce-l privea: se rugase şi înainte — şi Ilona se rugase, o femeie foarte credincioasă şi inteligentă, care mai era şi frumoasă pe deasupra, şi atît de inteligentă încît nici preoţii nu i-ar fi putut zdruncina credinţa. Cînd se ruga acum, se surprinse rugîndu-se pentru ceva, aproape din obişnuinţă, deşi nu mai avea nimic să-şi dorească: Ilona era moartă, pentru ce să se fi rugat? Dar se rugă pentru întoarcerea ei — de undeva, pentru întoarcerea lui cu bine acasă, deşi dorinţa-i era aproape împlinită. Bănuia că toţi aceşti oameni se rugau şi ei pentru ceva, pentru împlinirea vreunei dorinţi a lor, dar Ilona îi spusese: „Trebuie să ne rugăm, ca să-l mîngîiem pe Dumnezeu...“, ea citise asta undeva şi i se păruse extraordinar, şi în timp ce stătea cu mîinile împreunate, el îşi puse în gînd să se roage cu adevărat abia atunci cînd nu va mai avea nimic pentru care să se roage. Atunci se va duce şi la biserică, deşi îi venea foarte greu să suporte feţele celor mai mulţi preoţi şi predicile lor, dar voia s-o facă pentru ca să-l mîngîie pe Dumnezeu — să-l mîngîie poate şi pentru feţele şi predicile preoţilor. Zîmbi, desfăcu mîinile şi-şi puse şapca pe cap...

— Priveşte, spuse Finck, acum îi duce de aici. Arătă în jos, spre Heidesheim, şi Feinhals văzu un camion care stătea în faţa casei dricarului, un camion care se umplea încet cu ofiţerii

din salonul lui Finck; chiar şi de sus li se vedeau bine decoraţiile. Apoi camionul se îndepărtă pe şoseaua mărginită de mulţi pomi, spre vest, într-acolo unde nu mai era război.

— Se zice că vor înainta în curînd, spuse Finck, vezi toate tancurile?

— Sper că vor cuceri în curînd Weidesheim, spuse Feinhals.

Finck aprobă din cap.

— N-o să mai dureze mult — ai să ne vizitezi vreodată?

— Da, spuse Feinhals, am să viu des la dumneata.

— Mi-ar pare bine, spuse Finck, vrei tutun?

— Mulţumesc, spuse Feinhals; îşi umplu pipa, Finck i-o aprinse şi priviră cîtva timp spre cîmpia înflorită de jos, în timp ce bătrînul Finck ţinea mîna pe creştetul nepotului.

— Am să mă duc acum, spuse Feinhals deodată, trebuie să mă duc, vreau acasă...

— Du-te, spuse Finck, du-te liniştit, nu-i nici o primejdie.

Feinhals îi întinse mîna.

— Foarte mulţumesc, spuse el, privindu-l, foarte mulţumesc — sper să vă pot vizita în curînd.

Îi dădu mîna şi băiatului, şi copilul îl privi gînditor şi cam neîncrezător, cu ochii lui întunecaţi şi prelungi.

— Ia şi sapa, spuse Finck, e mai bine.

— Mulţumesc, spuse Feinhals, şi luă sapa din mîna lui Finck.

Cîtva timp i se păru că se îndreaptă direct spre sicriul care se lucra jos în curte, mergea de-a dreptul spre el, vedea lada galbenă şi luminoasă, care devenea tot mai mare şi mai desluşită, ca prin lentilele unui binoclu, pînă ce coti la dreapta, trecu pe lîngă sat, se confundă cu puhoiul de copii care tocmai ieşeau de la şcoală, merse cu un grup de copii pînă la porţile oraşului, şi trecu singur strada care ducea spre viaduct. Nu voia să se tîrască prin canal, îi era silă. Îi era silă să meargă şi prin Kerpel-ul mîlos şi greu de umblat — şi afară de asta, ar atrage cel mult atenţia dacă ar lua-o întîi la dreapta, apoi la stînga, spre sat. Se duse pe drumul care trecea prin pajişte şi livezi, şi fu pe deplin liniştit cînd văzu la o sută de metri în faţa lui un om care mergea cu o sapă.

La viaduct, americanii aveau numai două santinele. Cei doi îşi scoseseră căştile, fumau şi priveau plictisiţi spre grădinile înflorite dintre Heidesheim şi Weidesheim; nu-i dădură nici o atenţie lui Feinhals, erau aci de trei săptămîni, şi de două săptămîni nu se mai trăsese nici un foc spre Heidesheim. Feinhals trecu liniştit pe lîngă ei, îi salută dînd din cap, ei îi răspunseră indiferenţi.

Acum nu mai avea decît zece minute de mers, drept prin grădini, apoi la stînga între casa lui Heuser și a lui Hoppenrath, o bucată pe strada principală în jos, și era acasă. Poate că va mai întîlni pe careva pe drum, vreun cunoscut, dar nu întîlni pe nimeni, era liniște desăvîrșită, auzea doar zgomotele îndepărtate ale unor camioane în mers, dar la ora asta nu părea să se gîndească nimeni să tragă.

Nu aveau loc nici măcar exploziile regulate ale obuzelor, care i se păruseră un fel de semnal de alarmă.

Se gîndi cu oarecare amărăciune la Ilona; într-un anumit fel, i se părea că ea abandonase lupta, era moartă, și să mori era poate lucrul cel mai simplu — acum ea ar fi trebuit să fie lîngă el, și lui i se păru că ar fi putut să și fie lîngă el. Dar ea părea să fi știut că e mai bine să nu trăiești prea mult și să nu-ți clădești viața pe o iubire care dăinuiește numai cîteva clipe, în timp ce există altă iubire, veșnică. Părea să fi știut multe, mai multe ca el, și el se simțea înșelat, fiindcă acum avea să fie în curînd acasă, avea să trăiască acolo, să citească, să lucreze — dar nu prea mult — și să se roage pentru a-l mîngîia pe Dumnezeu, nu pentru a-i cere ceva ce Dumnezeu nu-ți putea da, fiindcă te iubea: bani sau succes, sau orice altceva care te ajută să te strecori prin viață — cei mai mulți oameni se strecurau într-un fel prin viață.

și el va fi nevoit s-o facă, căci nu va clădi case care se cereau neapărat clădite de el — orice alt arhitect de rînd le-ar putea clădi...

Zîmbi, trecînd pe lîngă grădina lui Hoppenrath; tot nu-și stropiseră pomii cu drăcia aceea albă, despre care taică-său pretindea că ar fi absolut necesară. Se certa întotdeauna cu bătrînul Hoppenrath din pricina asta, dar bătrînul Hoppenrath tot nu stropise pomii. Acum nu mai era mult pînă acasă — la stînga era casa lui Heuser, la dreapta a lui Hoppenrath, și nu mai avea de mers decît prin străduța asta îngustă, apoi la stînga o bucată pe strada principală. Pomii lui Heuser aveau drăcia aceea albă. Zîmbi.

Auzi exact detunătura de dincolo și se aruncă la pămînt — numaidecît — și încercă să zîmbească mai departe, dar tot se sperie cînd obuzul căzu în grădina lui Hoppenrath. Explodă în coroana unui pom, și o ploaie deasă și blîndă de flori albe căzu pe pajiște. Cel de al doilea obuz părea să fi căzut mai în față, spre casa lui Bäumer, aproape peste drum de casa tatălui lui, al treilea și al patrulea erau cam la aceeași distanță, doar mai la stînga, părea să fie de un calibru mijlociu. Se ridică încet, dar căzu și al cincilea într-acolo — și apoi nu mai veni nimic. Ascultă cîtva timp, nu mai auzi nici o detunătură și merse repede mai departe — cîinii lătrau în tot satul, și auzea bătăile speriate din aripi ale găinilor și rațelor din cotețul lui Heuser —

și vitele mugeau înfundat în unele grajduri, și el se gîndi: stupid, ce stupid. Dar poate că trăgeau în mașina americană, pe care n-o auzise întorcîndu-se, însă cînd coti după colțul străzii principale, văzu că mașina plecase — strada era pustie — și mugetul înfundat al vitelor și lătratul cîinilor îl însoțiră cei cîțiva pași pe care îi mai avea de făcut.

Steagul alb de la casa tatălui lui era singurul din toată strada, și acum văzu că era foarte mare — părea să fie una din fețele de masă enorme ale maică-si, pe care le scotea din dulap de sărbători. Zîmbi din nou, dar se trînti deodată la pămînt și-și dădu seama că era prea tîrziu. Stupid, își spuse el, absolut stupid. Cel de al șaselea obuz căzu pe coama casei părintești — se rostogoliră pietre, tencuiala căzu pe stradă, și o auzi pe maică-sa țipînd jos în pivniță. Se tîrî repede lîngă casă, auzi detunătura celui de al șaptelea obuz și țipă încă înainte de explozie, țipă foarte tare, cîteva secunde, și deodată știu că moartea nu e lucrul cel mai simplu — țipă tare, pînă ce-l lovi obuzul și se rostogoli spre moarte pe pragul casei. Bățul steagului se rupsese și pînza albă căzu peste el.

În colecția „Meridiane" au apărut:

André Stil	*Floarea de oțel*
* * *	*Bătrînul șef de trib* (Nuvele de Doris Lessing și Alfred Coppard)
* * *	*Signora coboară la Pompei și alte povestiri din literatura italiană*
Stefan Heym	*Lista neagră*
Albert Maltz	*Vine circul*
Ludwik Askenazy	*Cienfuegos (O sută de văpăi)*
Sabahattin Ali	*Șoseaua asfaltată*
* * *	*Idilă în Cașmir și alte povestiri ale scriitorilor indieni*
Galina Nikolaeva	*Povestea Nastei Kovșova*
Halldor Laxness	*O întîmplare la Reykjavik*
Anna Seghers	*Primul pas*
» »	*Nuntă la Haiti*
K. W. Schweickert	*Cineva a cerut vin roșu*
Thomas Mann	*Mario și vrăjitorul*

Jiri Marek	*Turnul Babel*
Henry Lawson	*Cum s-a îndrăgostit Joe Wilson*
Pierre Gamarra	*Mîinile oamenilor*
Egon Erwin Kisch	*Doctorul Becker la porțile raiului*
Boris Bednîi	*Bătrînii*
Sarkadi Imre	*În pustă*
Renata Vigano	*Vine barza*
Theodore Dreiser	*Capcana*
Zofia Nalkowska	*Profesorul Spanner*
Marcel Willard	*Marșul african*
Anna Maria Ortese	*Ochelarii*
F. M. Dostoievski	*Nopți albe*
Martin Andersen-Nexö	*Biletul de loterie*
Branislav Nușici	*Anii de școală*
Langston Hughes	*O întîmplare neplăcută cu îngeri*
Kliment Țacev	*Fratele*
Krishan Chandar	*Cînd vorbesc statuile*
* * *	*Zeița de jad și alte povestiri ale scriitorilor chinezi*
* * *	*Cîntecul porcului* (Nuvele de Teru Takakura și Yoko Ota)
* * *	*Osman Șchiopul și alte povestiri ale scriitorilor turci*
Vera Panova	*Serioja*
Karel Capek	*Dispariția actorului Benda*
Willi Bredel	*Intîlnire pe Volga*

Mohammed Dib	*La cafenea*
Roberto J. Payró	*Diavolul în Belgia*
Adalbert von Chamisso	*Extraordinara poveste a lui Peter Schlemihl*
Luigi Pirandello	*O lume de hîrtie*
Svetoslav Minkov	*Alchimia dragostei*
O. Henry	*Pictorul și califul*
* * *	*Floare ruptă și alte povestiri din literatura cehă*
John Morrison	*Profetul din Pandaloop*
Jerome K. Jerome	*Fantoma lui Whibley*
Jakob Wassermann	*În apărarea junkerului Ernst*
Roger Vailland	*325.000 de franci*
Edgar A. Poë	*Cărăbușul de aur*
Alcide Cervi	*Cei șapte fii ai mei*
Maria Dombrowska	*Popa Filip*
Georges Arnaud	*Salariul groazei*
William Faulkner	*Victorie*
Origenes Lessa	*Dona Beralda își caută fiica*
John Steinbeck	*Călutul roib*
Alberto Moravia	*Povestiri din Roma*
Heinrich Böll	*Unde-ai fost, Adame ?*

În colecția „Meridiane" vor apărea :

Stendhal	*Vanina Vanini*
Ernest Hemingway	*Zăpadă pe Kilimanjaro*
Björnstjerne Björnson	*Nuvele*

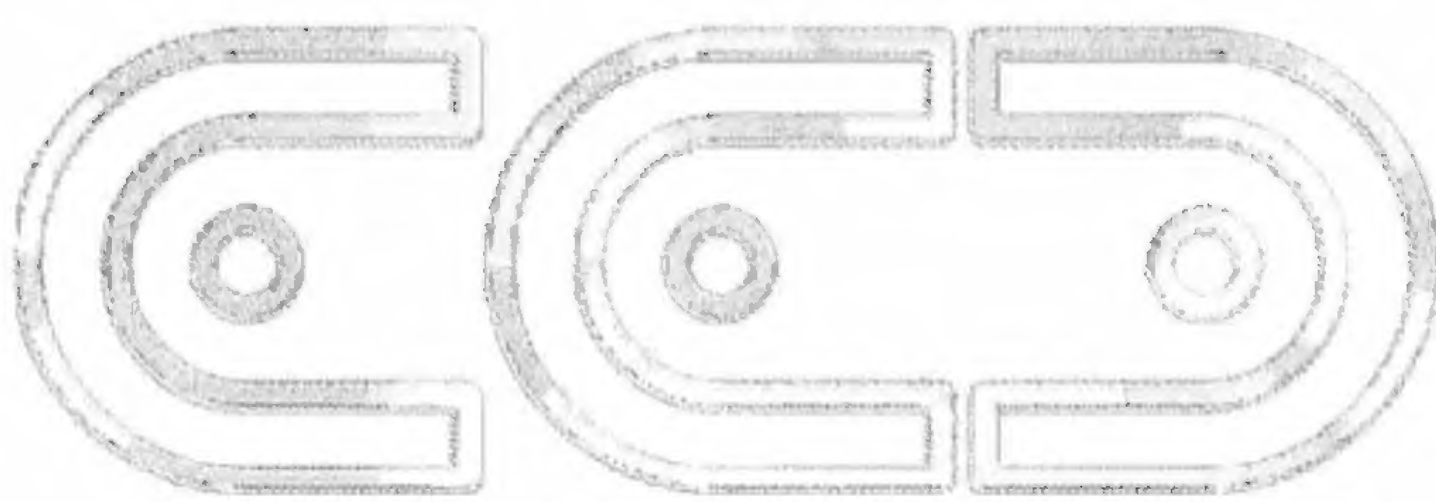
Sylvain Pivot	*Baricadele*
Domenico Rea	*Nuvele*
* * *	*Vechi povestiri chineze*
Rabindranath Tagore	*Povestiri*
Peter Karvas	*Schițe umoristice*
Illés Béla	*Nuvele*
Erskine Calldwel	*Nuvele*
Katherine Mansfield	*Garden Party*
Doris Lessing	*Cealaltă femeie*

Responsabil de carte: R. Joil
Tehnoredactor: A. Vîntu
Corector: J. Weissglas

Dat la cules 23.11.57. Bun de tipar 21.02.58. Tiraj 12 150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr. m.². Ft. 700×1000/32. Coli ed. 8,85. Coli de tipar 7,5. Ediția I. Comanda 3872.
A. nr. 04329.
Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 83-32 = R.

Tiparul executat sub com. Nr. 2354 la Tip. Editurii C.C.S. Str. Pitagora 16-18, București-R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

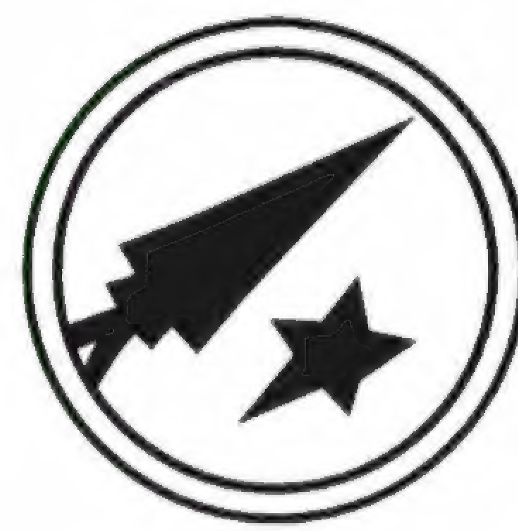

de

Anonim

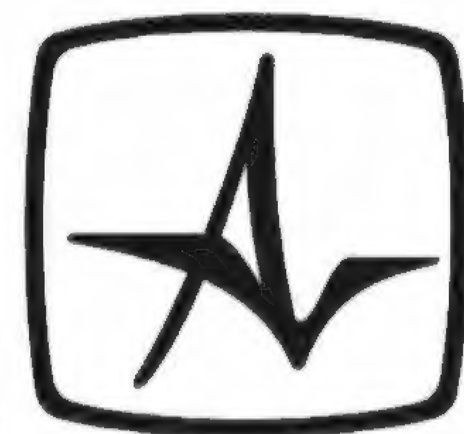

și

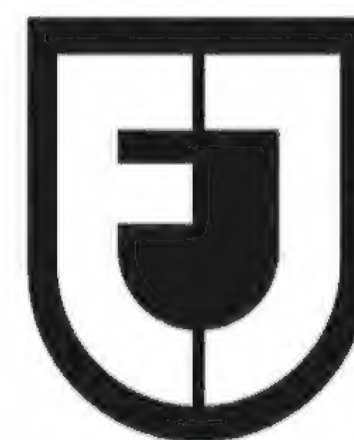
CAT Graur

Antwerpen

2023

